

Käsityön sukupuolirajat ja rajojen rikkojat

Sanna Tuokko

Pro gradu -tutkielma

Helsingin yliopisto

Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos

Käsityötiede

Maaliskuu 2009

Ohjaaja Kirsti Salo-Mattila

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Naisten ja miesten käsityöt	1
1.2	Käsityön sukupuolittuneisuuden tutkiminen.....	2
2	Sukupuolen tutkiminen.....	5
2.1	Naistutkimus ja kriittinen miestutkimus	5
2.2	Sukupuolten erot.....	6
2.3	Käsityön sukupuolidiskurssit	8
3	Sukupuolittunut käsityö.....	11
3.1	Käsityön määrittäjiä ja sukupuolirajoja.....	11
3.2	Käsityöt huvina ja hyötynä	12
3.3	Käsityöt miesten ja naisten ammattina	14
3.4	Yhteinen koulukäsityö	15
4	Tutkimusmenetelmät	18
4.1	Tutkimuskysymykset.....	18
4.2	Aineiston keruu	19
4.2.1	Informanttien etsiminen	20
4.2.2	Informantit.....	22
4.2.3	Haastatteluaineiston kerääminen	25
4.3	Aineiston analysointi	27
4.3.1	Aineiston käsittely	27
4.3.2	Sisällönanalyysi	28
5	Rajan ylityksiä.....	30
5.1	Uusi harrastus.....	30
5.2	Teknisiä käsitöitä.....	31
5.2.1	Sellaisia taitoja että pärjää.....	31
5.2.2	Uusia haasteita materiaalista ja tekniikoista.....	33
5.3	Tekstiilikäsitöitä	35
5.3.1	Iloa itse tehdystä	35
5.3.2	Kaikkea pitää kokeilla.....	36
5.4	Se on vain käsityötä – ei materiaaleja	37

6	Ennakkoluuloista huolimatta.....	39
6.1	Miksi en muka voisi osata?.....	39
6.2	Mitä toi täällä, sehän on nainen?.....	41
6.3	Sukupuoliroolista eroon.....	43
7	Sukupuolittunut käsityö koulussa.....	48
7.1	Kiinnostuksen ja taipumuksen mukaan	48
7.2	Ettei tulisi kiusatuksi.....	50
7.3	Niin kuuluu tehdä	52
7.4	Unohtunut kiinnostus.....	54
7.5	Pelottavat ja turvalliset opettajat	55
7.6	Toinen käsityö	56
8	Sukupuolittunut käsityötaito	58
8.1	Taidon siirtyminen suvussa.....	58
8.2	Taidon oppiminen sukupuolittuneesti.....	60
8.3	Taidon sukupolet yliopisto-opinnoissa	64
9	Johtopäätökset.....	68
9.1	Sukupuolittuneisuuden rakentuminen	68
9.2	Sukupuolittuneisuutta ylläpitävät käytänteet	69
9.3	Sukupuolittuneisuuden purkaminen	71
10	Pohdinta.....	73
10.1	Tasa-arvo ja käsityö.....	73
10.2	Luotettavuuden tarkastelua	75
10.3	Jatkotutkimusaiheita	77
	LÄHTEET	78
	LIITTEET	87

1 Johdanto

1.1 Naisten ja miesten käsityöt

Käsityöt jaetaan kulttuurissa, mediassa ja koulussakin kahteen osaan: naisille ja tytöille merkittyjen tekstiilityön pehmeiden materiaalien sekä miehille ja pojille merkittyjen teknisen työn kovien materiaalien mukaan. Tällaisella jaolla rakennetaan assosiaatioita paitsi feminiinisestä tekstiilityöstä ja maskuliinisesta teknisestä työstä myös naisten ja miesten ammasteista ja rooleista elämässä. Naisten työt ja miesten työt ovat työmarkkinoiden ilmiö, tyttöjen käsityöt ja poikien käsityöt kuuluvat työelämää edeltävään koulumaailmaan.

Käsityöllä ja sukupuolella on erityisen vahva suhde, joka on pysynyt ihmisten asenteissa murtumattomana. Yhteiskunnan tasa-arvokehitys on muilla aloilla edennyt: se on mahdollistanut naisille ja miehille pääsyn myös sellaisiin ammatteihin, jotka ennen oli nimetty vain toiselle sukupuolelle. Käsityöammasteissa ja -harrastuksissa sukupuolinormit ovat kuitenkin säilyneet hyvin voimakkaina ja asenteiden muutos on koskettanut enemmän teknistä käsityötä ja kovia materiaaleja, joita naisten on nykyään aivan sopivaa harrastaa. Sen sijaan tekstiilikäsityötä pidetään edelleenkin lähes täysin naisten alueena. Poikkeuksiakin kuitenkin on, esimerkiksi poikien virkkaus-ilmiö on saanut viime vuosina huomiota muun muassa mediassa (ks. esim. Tuomola 2004; HS 14.5.2006). Tekstiilikäsityöt ovat kokeneet muutoksia myös siinä, että enää ne eivät ole naisille välttämätöntä kotityötä vaan useimmiten vapaaehtoinen harrastus (Oittinen 1996, 49; Isaksson 1990, 178).

Sukupuolen mukainen jako perustuu perinteeseen sekä traditioihin, ja sen juuret ovat kaukana elinkeinoelämän historiassa (Isaksson 2003, 47). Ilmiö on kuitenkin paikkaan sidottu ja historiallinen, siis muuttuva: käsitykset toiselle sukupuolelle sopivista askareista ja töistä ovat vaihdelleet aikojen kuluessa ja eri kulttuureissa (vrt. Mäki 2004, 125–126). Käsityö on aina ollut kuitenkin hyvin sukupuolittunut ilmiö joka puolella maailmaa, jopa

niin sukupuolittunut, että sukupuolittuneisuutta pidetään täysin luonnollisena (Heikkinen 2006, 31).

Sukupuolittuneisuus näkyy myös koulussa ja käsityön opetuksessa erityisesti ainevalintojen jakautumisena sukupuolen mukaan. Koulukäsityön tasa-arvoisuuteen on pyritty vaikuttamaan perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa, ja peruskoulun aikana kouluihin on tuotu yhteinen käsityö osittain pakolliseksi (POPS I 1970a; POPS II 1970b; POP 1985; POP 1994; POP 2004). Koulun käsityöllä on vaikutusta myöhempään harrastuneisuuteen, ja siksi se nousee tässäkin tutkimuksessa vahvasti esiin.

Aavistan, että käsityön sukupuolirajat ovat muutoksessa. Siitä vihjaavat esimerkiksi viimeaikainen aiheesta käyty keskustelu käsityötieteessä ja myös käsityöalan ulkopuolella. Tässä tutkimuksessa tarkoitukseni on etsiä vastauksia siihen, **miten käsityön sukupuolirajat muuttuvat ja toisaalta miten niitä edelleen ylläpidetään.** Tutkimukseni aineisto koostuu kuuden tekstiilityötä harrastavan miehen ja kuuden teknisiä töitä harrastavan naisen haastatteluista. Tutkimukseni informantit ovat käsityön sukupuolisten rajojen ylittäjiä, jotka muiden asenteista huolimatta ovat valinneet vastakkaiselle sukupuolelle merkityn harrastuksen ja kyseenalaistaneet vallitsevia arvoja ja käytänteitä. Kysyn tutkimuksessani, **miksi miehet ja naiset ovat valinneet sukupuolelleen epätyypillisen harrastuksen,** ja sen kautta pohdin sitä, **miten käsityön sukupuolittuneita rakenteita voidaan purkaa.**

1.2 Käsityön sukupuolittuneisuuden tutkiminen

Käsityön sukupuolittuneisuudesta ei ole tehty monta tutkimusta, mutta sitä sivuavat monet tutkimukset kasvatus- ja käsityötieteen alueella. Kaija Heikkinen (1997, 5) on pohtinut sukupuolta käsityössä tutkimuksessaan kansalaisopistossa käsityötä opiskelevista naisista. Heikkinen on tutkinut naisten kokemuksia käsityön tekemisen prosessista. Käsityön sukupuolisia diskursseja mediassa on kuvannut Jaana Kärnä-Behm (2005) käsityön representaatioita päivälehdissä analysoivassa tutkimuksessaan. Kärnä-Behm on kiinnittänyt huomionsa erityisesti siihen, miten naiset on esitetty liittämällä nämä feminiiniseen hoivaan ja äitiyteen, ja miten käsityö rinnastuu hoivatyöhön. Tutkimuksen tulosten mukaan käsityö mielletäänkin pehmeäksi ja feminiiniseksi alueeksi – vastakohtaksi uralle ja kiivaalle työskentelytahdille. (Kärnä-Behm 2005, 110–

111.) Käsityön vahvan sukupuolidiskurssin esiintyminen mediassa kertoo käsityön ja sukupuolen vahvasta suhteesta, jota media paitsi representoi myös ylläpitää.

Kasvatustieteen alueella käsityön ja sukupuolen suhdetta on tutkinut Sirpa Kokko (2007b), joka väitöstutkimuksessaan *Käsityöt tyttöjen kasvatuksessa naisiksi* tutkii käsityön opetuksen sukupuolittuneisuutta ja sitä, miten erityisesti tekstiilikäsitöitä on käytetty tyttöjen kasvatuksessa sukupuolittuneisiin rooleihin, asemiin ja paikkoihin ja mitkä prosessit tuottavat ja pitävät yllä käsitöiden sukupuolittuneisuutta. Kokon mukaan käsitöiden avulla tyttöjä on kasvatettu tietynlaiseen naiseuteen ja käsityön opetuksella on ollut oma merkityksensä tyttöjen naiseksi kasvamisen prosessissa ja perinteisen naisen roolin omaksumisessa. Naisille on myös syntynyt vahva käsitys käsitöiden luonnollisesta sukupuolittuneisuudesta ja siitä, että tekstiilikäsityötekniikat ja -materiaalit kuuluvat luonnostaan naisille. (Kokko 2007b, 124–125, 133.)

Sukupuoliroolien ohella koulu opettaa myös seksuaalisuutta. Jukka Lehtonen (2003, 88–89) on tutkinut koulun heteronormatiivisuuksia, joita hänen mukaansa myös käsityönopetus opettaa. Kun tytöille opetetaan erilaisia taitoja kuin pojille, voidaan taustalla nähdä oletus, että tulevaisuudessa erilaiset taidot osaavat miehet ja naiset muodostavat heteropareja ja täydentävät siten toinen toisiansa. Sukupuolen mukaan eriytynyt opetus ylläpitää käsityksiä heteroudesta ainoana mahdollisena tai hyväksyttävänä seksuaalisuutena.

Käsityön sukupuolirajojen ylittämiseen pyrkiviä toimia, kuten peruskoulun yhteistä käsityötä on tutkittu pro graduissa. Annika Riipisen pro gradu *Yhteinen käsityö peruskoulun 7. luokalla* (2007) kartoittaa yhteisen käsityön toteuttamista ja opetuksen organisointia. Seija Voutilainen (2001) puolestaan on tutkinut yhteisen käsityön toteuttamistapoja ja sen vaikutuksia tekstiilikäsityön opetukseen. Siitä, mitä yhteisellä käsityöllä voidaan saada aikaan ja mitä siitä seuraa käsityölle tai käsityötieteelle, ollaan erimielisiä (mm. Kaukinen 1998; Teittinen 1996, 314).

Tämä tutkimus tuo käsityön sukupuolta problematisoivaan tutkimukseen uuden näkökulman: kuinka rajoja rikotaan? Käsityön sukupuolirajojen rikkojat kertovat niistä motiiveista ja prosesseista, jotka ovat vaikuttaneet siihen, että he yksilöinä ovat päätyneet harrastamaan sukupuolelleen epätyypillistä käsityötä. Informantit kertovat siitä, mitkä tekijät purkavat sukupuolittuneisuutta. Samalla pääsen tarkastelemaan myös sitä, mitkä

tekijät voivat ylläpitää sitkeää sukupuolijakoa. Tutkimuksessa nousee tärkeään rooliin *taito*, jonka voidaan ajatella olevan koko käsityötoiminnan ydintä (Anttila 1983, 36). Aineistossa taito kietoutuu tiiviisti motivaatioon harrastaa käsityötä.

Tämän tutkimuksen aineistosta nousee myös muita motiiveita valita tai olla valitsematta toinen käsityö: erilaisia ennakkoluuloja, opettajien ja muiden ihmisten asenteita ja jopa suoranaista vastustusta poikkeuksellista valintaa kohtaan sekä koulukäsityöistä jääneitä muistoja kahdesta erillisestä käsityöstä. Tutkimuksessa ilmenee monisyinen vyyhti selityksiä käsityöiden sukupuolille. Sukupuolittuneisuuden purkautuminen ei tapahdu itsestään vaan vaatii toimia monelta suunnalta (vrt. Räsänen 1996). Yksi tärkeimmistä asennekasvatusta antavista instituutioista on koulu, jossa asenteisiin voitaisiin pyrkiä vaikuttamaan nykyistä enemmän.

Käsityö on sukupuolittunut ilmiö niin ammattina, harrastuksena kuin kouluaineenakin. Jotta näitä sukupuolisia rakenteita voidaan purkaa, on tunnettava taustat, jotka näitä rakenteita ylläpitävät ja edelleen rakentavat, ja toisaalta tunnistettava keinot, joilla näitä rakenteita voidaan purkaa. Sukupuolittuneisuuden muuttuminen saattaisi vaikuttaa siihen, miten tekstiilikäsityöt automaattisesti liitetään perinteisiin naisten (koti)töihin, hoivaan ja äitiyteen – feminiinisinä pidettyihin askareisiin. Käsityön arvo liittyy tiukasti sukupuolisuuteen, käsityön feminiiniseen luonteeseen ja siihen, että käsityö on jätetty julkisen ulkopuolelle (Heikkinen 2006, 38).

Tutkimukset käsityön sukupuolittuneisuudesta liittyvät myös keskusteluun koulukäsityön tulevaisuudesta ja sen muuttuvasta sisällöstä. Yliopistossa käsityötiede on saanut englanninkieliseksi käännöksekseen Textiles, Clothing and Craft Design Studies, jolla jo ymmärretään käsityö nykyistä laajemmassa kontekstissa (Collanus, Guttorm, Jokela & Kärnä-Behm 2006, 125). Jotta käsityö ymmärrettäisiin muuksikin kuin vain materiaaleiksi ja tekniikoiksi, esimerkiksi ilmaisulliseksi muotoiluksi, on tehtävä yhteisiä linjauksia käsityön tulevaisuudesta ja sisällöistä. Samalla sukupuolirakenteen muuttamiseen ja muuttumiseen on syytä kiinnittää huomiota.

2 Sukupuolen tutkiminen

2.1 Naistutkimus ja kriittinen miestutkimus

Sukupuolen ja seksuaalisuuden tutkimusta kutsutaan Suomessa naistutkimukseksi, mutta sen ohella käytetään myös nimityksiä sukupuolentutkimus ja feministinen tutkimus sekä queertutkimus, joka tutkii erityisesti seksuaalisuuksia. Sukupuolentutkimus-termiä (gender studies) käytetään yleisemmin englanninkielisessä tutkimuksessa, mutta suomalaisessa ei juuri, sillä sen ajatellaan sulkevan ulkopuolelleen joitakin naistutkimukseen liittyviä alueita, kuten seksuaalisuuden tutkimisen. Feministinen tutkimus eroaa naistutkimuksesta siten, että ensin mainitussa kysymykset tutkimuksen lähtökohdista ja tavoitteista nousee merkittävämpään asemaan kuin naistutkimuksessa (Koivunen & Liljeström 2004a, 19). Naistutkimus on terminä edellistä neutraalimpi ja kattaa laajemman tutkimusalueen. Käytän tässä tutkimuksessa pääasiassa termiä naistutkimus.

Yliopistossa naistutkimus on kattokäsite, johon kuuluu sukupuolen- ja queertutkimuksen lisäksi myös kriittinen miestutkimus eli maskuliinisuuden tutkimus. Kriittinen miestutkimus, josta käytän tässä tutkimuksessa myös nimitystä miestutkimus, nojaa samaan teoriaperinteeseen kuin naistutkimus, mutta tutkimuksen näkökulmana on mies ja maskuliinisuus. (Ramazanoğlu & Holland 2002, 9.) Kuten naistutkimus miestutkimus tutkii, miksi miehiä ja naisia erotellaan eri luokkiin ja rakennetaan erilaisia arvostuksia heidän välilleen, ja pohditaan, mitä siitä seuraa (Sipilä & Tiihonen, 1994, 7).

Vallan käsite on keskeinen naistutkimuksessa. Valta liittyy kaikkeen inhimilliseen toimintaan ja erityisesti tietoon. Siksi valta on feministisessä tutkimuksessa aina läsnä. Feministinen tutkimus kysyykin, kenellä on valta tietää ja tuottaa tietoa. (Ramazanoğlu & Holland 2002, 9.) Tässä tutkimuksessa tiedon vallalla on keskeinen sija, sillä käsityöhön liittyvä tieto on hyvin sukupuolittunutta. Tekstiilitöiden tekijät, harrastajat ja opettajat ovat pääasiassa naisia, ja siten tekstiilitöihin liittyvä tieto on naisten hallussa. Teknisen työn tieto puolestaan on perinteisesti ollut miesten pääomaa ja miesten opettamaa. Käsitöissä

tieto on siirtynyt sukupolvelta toiselle hyvin sukupuolittuneesti: naiset ovat opettaneet tyttöjä, miehet poikia (Kokko 2007b, 106, 131).

Sukupuolen näkyväksi tekeminen on naistutkimuksessa tärkeää (Vuori 2002, 97). Sukupuolineutraalius voidaan nähdä myös sukupuolesta vaikenemisena, ja sillä voidaan pyrkiä luomaan kuva, että sukupuolten tasa-arvo on toteutunut (Lahelma 1992, 54–55; Vuorikoski 2005, 35). Käsityöstä puhutaan sukupuolineutraalisti opetussuunnitelmissa ja asiakirjoissa. Käsityö-käsitteen alle kuuluvat kuitenkin sekä tekstiili- että tekninen käsityö, joiden sisällöt ovat erilaiset ja jotka edelleen toteutuvat – tai ne toteutetaan – tyttöjen ja poikien käsityönä. Sukupuolistereotyyppiat näkyvät ja toteutuvat käytännössä, vaikka virallisesti niitä ei uusimmissa opetussuunnitelman perusteissa enää ole olemassa (Guttorm & Kärnä-Behm 2002).

Tässä tutkimuksessa olen halunnut tuoda lähteinä käyttämieni tutkijoiden sukupuolen esille. Olen kirjoittanut sekä tekstin sisään että lähdeluetteloon viittaamani tutkijan koko nimen. Olen kiinnittänyt huomiota myös siihen, että mahdollisuuksien mukaan lähteeni eivät ole vain toista sukupuolta sen enempää metodien kuin muunkaan teoriataustan osalta. (Vrt. Tainio 2002, 52.) Osittain tämä ei ole ollut mahdollista, sillä kaikki käsityötieteen tutkijat ovat naisia ja käsityökasvatuksen tutkijat pääasiassa miehiä. Myös informanttien sukupuolen olen tuonut esille: käsittelen informanteja tekstissä keksityillä naisten ja miesten nimillä.

2.2 Sukupuolten erot

Sukupuolten välisiä eroja voidaan tarkastella yksinkertaisesti miesten ja naisten välisinä eroina, mutta feministisessä tutkimuksessa sukupuoliero saa myös muita merkityksiä: eroja voidaan nähdä myös yhden sukupuolen tai yhden ihmisen sisällä. Eroa on eri aikoina joko korostettu tai häivytetty. Liberaalifeministit pyrkivät häivyttämään eroa ja etsivät sukupuolen takaa yhteistä ihmisyyttä, radikaalifeminismi puolestaan nosti erot esiin ja pyrki sitä kautta saavuttamaan tasa-arvoa. Postmodernissa feminismissä erot nähdään moninaisina ja sukupuolijaosta haluttaisiin luopua kokonaan. (Rojola 2004, 159–169; Cameron 1996, 59.)

Sukupuolittuneisuuden ja sukupuolieron käsitteisiin liittyvät oleellisesti myös naistutkimukselle keskeiset teoriat sukupuolijärjestelmästä (Koivunen & Liljeström 2004a, 21). Sukupuolta on tarkasteltu ”tuotettuna” sukupuoli-identiteettinä erityisesti sukupuolijärjestelmä-käsitteen alla, joka erottelee biologisen ja sosiaalisen sukupuolen. Simone de Beauvoirin (1980) tunnetun toteamuksen vuodelta 1949 ”naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan” on tulkittu tarkoittavan sukupuolen ”tuottamista”. Sukupuoli on ymmärretty kulttuurin ja historian tuottamien ominaisuuksien yhdistelmänä. Sukupuoli-käsitteen tarkka määrittely on feministisessä tutkimuksessa ollut tarpeen erityisesti eron ja vallan järjestelmien analyysissä ja purkamisessa (Koivunen & Liljeström 2004a, 15, 21).

Sukupuolta on pyritty määrittelemään erottelemalla se fyysiseksi (sex) ja sosiaalisesti sukupuoleksi (gender). Tällä sex/gender-jaolla on eroteltu ne sukupuolta määrittävät ominaisuudet, jotka johtuvat biologisista säännönmukaisuuksista (sex), ja ne, jotka johtuvat yhteiskunnan ja kulttuurin vaikutuksista (gender). (Liljeström 2004, 113–114.) Sex/gender-jako voidaan ymmärtää tarkoittavan *sisällöllisesti* niitä ominaisuuksia, jotka kuuluvat sex- tai gender-luokkaan. Esimerkiksi geneettiset, hormonaaliset ja elimelliset piirteet kuuluvat sex-luokkaan ja mentaaliset ja käyttäytymispiirteet gender-luokkaan. (Heinämaa 1996, 112–113.) Judith Butler (1990, 55) on ottanut kantaa myös biologisen sukupuolen määrittelyyn ja näkee myös sen historiallisesti ja sosiaalisesti rakennettuna.

Erottelen ymmärtäminen vain sisällöllisesti oli vallassa naistutkimuksellisessa teoriassa 1970-luvulla, mutta myöhemmin jaon määritelmää on alettu tulkita *muodollisen* määritelmän mukaan. Tämän määritelmän mukaan erilaiset piirteet lukeutuvat sex- tai gender-luokkaan kausaalisen alkuperänsä mukaan, eikä määritelmä tarkalleen ota kantaa siihen, mitä luokkien tarkempi sisältö on. Gender-luokkaan voi siten kuulua niin mentaalisia kuin fysiologisiakin piirteitä, jos ne ovat yhteiskunnasta ja kulttuurista käsin määräytyviä; sex-luokka puolestaan sisältää puhtaasti biologiasta nousevat piirteet. (Heinämaa 1996, 112–113.)

Sara Heinämaa on kritisoinut väitöskirjassaan (1996) erityisesti angloamerikkalaista ja sen vaikutuksesta myös suomalaista feminististä tutkimusta kritiikittömyydestä sex/gender-teoriaa kohtaan. Teorian kehittäjänä pidetyn Simone de Beauvoirin tekstejä ei Heinämaan mukaan ole tulkittu oikein, ja Heinämaa tulkitseekin niitä fenomenologisen perinteen taustaa vasten. Siten Beauvoirin pohdinnassa sukupuoli hahmottuu ”toiminnan ja olemisen tyyliksi”, sukupuolieroja Heinämaa kutsuu ”tavan eroiksi”. Näin sukupuolta kuvaavat

paremmin adverbit ”naisellisesti” ja ”miehisesti” kuin sanat ”nainen” ja ”mies”. Heinämaan mukaan tämä auttaa tutkimuksessa keskittymään sukupuolen merkityksiin sukupuolieron selittämisen asemasta. (Heinämaa 1996, 111, 150, 157.) Tässä tutkimuksessa, puhuessani sukupuolierosta, tarkoitan sukupuolten välistä sosiaalisesti ja kulttuurisesti tuotettua eroa (gender).

Kristina Rolin (2002, 89–90) on kritisoinut Heinämaan analyysin suhtautumista kausaalisiin selitysmalleihin. Rolinin mukaansa tietyt kausaaliset selityskysymykset ovat relevantteja: merkitystä on erityisesti sellaisilla selityskysymyksillä, jotka koskevat piirteiden sukupuolimerkityksiä. Esimerkkinä Rolin esittää kausaalisia selityskysymyksiä ”Millaiset sosiaaliset käytännöt pitävät yllä sitä uskomusta, että hoito- ja sosiaaliasiat ovat naisellisia ja sen vuoksi miehille sopimattomia ammatteja? Missä määrin nämä uskomukset vaikuttavat nuorten ammatinvalintaan?” Myös tässä tutkimuksessa tarkoitukseni on tutkia kausaalisia selitysmalleja käsityön sukupuolittuneisuudesta.

Sukupuolijärjestelmäteoriaa on kritisoitu myös siitä, että se olettaa naiseuden ja mieheyden homogeenisiksi ryhmiksi (Liljeström 2004, 124). Feminiinisyys ja naiseus, samoin kuin maskuliinisyys, mieheys ja miehisuus, kuvaavat käsityksiä, joita sukupuoleen liitetään ajassa ja paikassa. Vallalla on siten erilaisia feminiinisyyksiä ja maskuliinisuuksia yhtä aikaa. (Sipilä & Tiihonen 1994, 9.) Sukupuolesta puhuttaessa erot voidaan nähdä paitsi naisten ja miesten välisinä myös yhden sukupuolen sisällä olevina eroina sekä yksittäisen yksilön sisällä olevina (Parente-Čapková 2005, 144). Ottamalla huomion naisten väliset erot ja miesten väliset erot tutkija voi välttää stereotyyppistämisen ja jättää molemmille sukupuolille mahdollisuuden erilaisiin merkityksiin (Vuori 2002, 100–101). Tutkiessani miehiä, jotka tekevät tekstiilitöitä, ja naisia, jotka tekevät teknisiä töitä, otan samalla kantaa käsityksiin sukupuolille mahdollisista toimista ja merkityksistä. Onkin tärkeää, että feminiinisyyksistä ja maskuliinisuuksista puhutaan monikossa, jotta ymmärretään termien sisältöjen moninaisuus (Sipilä 1994, 20).

2.3 Käsityön sukupuolidiskurssit

Sukupuoli käsitetään yleensä kahtena: naisena ja miehenä. Käsitepariin ”nainen ja mies” liittyy hierarkia ja arvostuksia, joita on käsitelty toiseus-käsitteen avulla: mies/nainen-kahtiajaossa nainen on nähty Simone de Beauvoirin mukaan ”toisena sukupuolena”

(Beauvoir 1980). Kun jokin merkitään ”normaalista” (eli ensimmäisestä) poikkeavaksi toiseksi, se ymmärretään myös vähempiarvoiseksi. Näin syntyy valtasuhde. (Löytty 2005a, 8–9.) Toiseus-käsite on käyttökelpoinen kun tutkitaan erojen ulottuvuuksia, kuten sukupuolta, seksuaalisuutta ja luokkaa (Hall 1999, 139). Eron tekeminen ja toiseuden tuottaminen määrittävät oman identiteetin muuttumattomaksi ja toisen itsestä poikkeavaksi, mikä tuottaa valtaa suhteessa toiseen (Jalagin 2005, 82).

Toiseuden käsiteparit ovat toisilleen vastakohtaisiksi miellettyjä, binaarisia eli kaksinapaisia pareja, jotka tarkastelunäkökulman mukaan asettuvat arvojärjestykseen, toinen toista ylemmäksi (Löytty 2005a 8–9). Erityisesti naistutkimuksen alueella on pyritty kyseenalaistamaan ja purkamaan alistavia ja kahlitsevia dikotomioita, joita on varsinkin sukupuolen ja seksuaalisuuden representaatioissa (Liljeström 2004, 115). Toiseutta voidaan nähdä myös hyvin lähellä käsityötä: taito jaetaan fyysiseksi tai henkiseksi, älylliseksi tai käytännölliseksi, abstraktiksi tai konkreettiseksi – binaarisiin pareihin, joista toinen on toista arvokkaampi hierarkkisessa järjestyksessä (Kojonkoski-Rännäli 2000, 124). Itse käsityö jaetaan tekniikan ja sukupuolen mukaan tekstiili- ja tekniseen käsityöhön, tyttöjen ja poikien käsityöhön, miesten ja naisten töihin – maskuliiniseen ja feminiiniseen.

Tekninen/tekstiili-vastapari palautuu selkeästi maskuliininen/feminiininen-vastapariin, ja myös käsityön sisällä oleva hierarkia on selvä: miesten tekemää käsityötä arvostetaan enemmän, ja se asettuu hierarkkisesti naisten tekemää käsityötä ylemmäksi (Kokko 2007b, 65, 69; Lehtonen 2003, 84–85, 241; Saarnivaara 1990, 90–91). Käsityössä vaikuttaa myös julkisen ja yksityisyyden ulottuvuudet, jotka heijastuvat käsitöiden arvostuksiin. Käsityö kuuluu taito- ja taideaineisiin, jotka asettuvat hierarkkisesti alemmaksi kuin koulun lukuaineet. Myös taito- ja taideaineiden sisällä tapahtuu arvottamista: taideaineet ovat hierarkkisesti taitoaineita korkeammalla. (Kokko 2007b, 68; Mathieu 1994, 29.) Käsitöihin liittyvää tietoa ja kokemuksia on väheksytty ja se on asetettu hierarkkisesti alemmaksi muihin aloihin liittyvään tietoon nähden. Erityisesti naistutkimus on pyrkinyt nostamaan esiin huomiotta jätettyä naisten tietoa ja kokemusta arvokkaana. (Hardy 1994, 50; Vuorikoski 2005.) Myös käsityötiede nostaa esiin ja tutkii naisten elämänpiiriin kuuluvia kokemuksia, tietoa ja taitoa sekä naistekijöitä.

Kaksinapaisiin pareihin jaottelu on hyvin mustavalkoista eikä siten kuvaa sitä, mitä ilmiöt käytännössä ja todellisuudessa ovat, vaan toimii lähinnä teoreettisena apuvälineenä.

Tutkimukseni tarkoitus ei ole korostaa kahtiajakoa, joka käsitöissä on jo ennestään ilmeinen, vaan ennemminkin osoittaa sukupuolten ja käsityön mahdollisuuksista neuvotella paikkaansa uudelleen. Toiseuden metafora näkyykin tutkimuksessani ennen kaikkea marginaaliseen asemaan asettumisena: valitsemalla sukupuolelleen poikkeavan toiminnan, miehet ja naiset ovat asemassaan tavalla tai toisella toiseuden alueella. Toiseuden tutkimuksen tavoitteena on paitsi osoittaa toiseuttavia vastakohtaisuuksia myös purkaa niitä (Löytty 2005a, 10). Toiseutta tutkittaessa on otettava huomioon, että kaksinapaisen ilmiön todellisuus on monimuotoista ja täynnä yksityiskohtia, joita ei tule jättää huomiotta. Esimerkiksi mies/nainen-käsiteparin toiseutta tutkittaessa on syytä varoa, että tutkija itse ei sorru yleistämiseen ja rajojen vahvistamiseen pyrkiessään purkamaan mustavalkoisia käsityksiä. (Löytty 2005b, 99.)

Erityisesti toiseuden rajanylitykset ja kohtaamiset – dikotomioiden välillä olevalla harmaalla alueella – ovat hedelmällisiä tutkimuskohteita (Löytty 2005a, 15; Mathieu 1994, 34). Toiseuden rajanylitykset, esimerkiksi poikkeuksellisen aseman ottaminen tai käyttäytyminen sukupuolelta odotetun käytöksen vastaisesti, voivat tuoda muassaan haasteita ja uhkia mutta myös mahdollisuuksia (ks. esim. Jalagin 2005; Hapuli 2005). Tekstiilityötä harrastavat miehet tai teknisiä töitä harrastavat naiset ovat valinneet käsityöyhteisöissä ja -piireissä aseman, jossa he ovat usein ainoita sukupuolensa edustajia. Erityisen kiinnostavaa on, mikä motivoi ylittämään rajan ja ottamaan marginaalisen aseman.

Käsityön sukupuoli on yksi keskeinen ja ajankohtainen diskurssi käsityön alueella. Käsityön sukupuolittuneisuus puhuttaa koko käsityökenttää ja keskustelua siitä näkyy myös käsityöalan ulkopuolella. Jaana Kärnä-Behm (2005) on tutkinut käsityön ja käsityöläisyyden representaatioita päivälehdissä kriittisen diskurssianalyysin keinoin. Käsityössä olevan sukupuolidiskurssin sisällä erottuu selvästi ensinnäkin sukupuoleen viittaava jako materiaalien mukaan kovaan ja pehmeään, toiseksi käsityö sukupuolittuneena ammattina ja kolmanneksi tekstiilikäsityön yhdistäminen feminiiniseen hoivaan ja äitiyteen ja miesten tekemän käsityön yhdistämisen maskuliinisuuteen, kovuuteen ja älyllisyyteen. Pehmeiden vastakohtaksi muodostuu älyllisyys, joka liitetään miehisyteen ja miesten käsityöilmaisuuksiin. (Kärnä-Behm 2005, 110–111, 142–144.) Tekstiilikäsityöt assosioidaan arkeen, kun taas tekninen käsityö ennemminkin teollisuuteen ja teknologiaan ja sitä kautta elinkeinoelämään (Heikkinen 2006, 32; Simpanen 2003, 25–26). Käsityöstä puhumisen tavat ja puhumisen sukupuolittuneisuus osaltaan rakentavat

käsityön sukupuolidiskurssia. Käsityön sukupuolidiskurssi mediassa paitsi ilmentää myös vahvistaa perinteistä jakoa käsityön materiaalivalintoihin sukupuolen mukaan (Kärnä-Behm 2005, 143).

3 Sukupuolittunut käsityö

3.1 Käsityön määrittäjiä ja sukupuolirajoja

Käsityöt on perinteisesti jaettu teknisiin töihin ja tekstiilitöihin, joista on käytetty myös muita nimityksiä, kuten tekninen askartelu ja veisto, ja tekstiilitöistä pelkästään nimitystä käsityö. Tekstiilityötä on kutsuttu myös naisten tai tyttöjen käsityöksi ja teknistä käsityötä poikien käsityöksi. Perinteisesti miesten käsitöissä käsiteltäviin materiaaleihin on kuulunut puu, metalli, muovi, savi, tiili ja nahka. Naisten käsitöihin ovat kuuluneet pehmeät materiaalit, kuten kuidut, langat ja kankaat. (Anttila 1983, 6; Kokko 2007b, 10; Simpanen 2003, 7.) Naisten tekemä käsityö on historiassa pääasiassa ollut kotona tehtävää huoltotyötä, ei niinkään ammatinharjoittamista, jolloin tätä naisten tekemää käsityötä on kutsuttu kotikäsitöksi (Isaksson 2003, 47). Koulukäsityön nimeksi on tarjottu myös "muotoilu ja käsityö" -nimitystä, vaikka toisaalta muotoilun ajatellaan sisältyvän käsityöhön ilman että sitä erikseen korostetaan (Suojanen 1993, 27). Tekninen koulukäsityö on painottunut aikaisempaa enemmän teknologiakasvatukseen, ja teknisen työn opettajalle onkin aikanaan esitetty nimeä tekniikan käsittelyopin opettaja (Peltonen 1988, 26).

Se, että tekstiilityöt on mielletty naisten ja tekniset työt miesten alueeksi, johtuu monista historiallisista perinteisiin ja traditioihin, asenteisiin ja näkemyksiin perustuvista seikoista. Luonnostaan käsityöt eivät ole toinen toiselle sukupuolelle sopivampi tai luontevampi, vaikka keskustelua naisille ja miehille sopivista tehtävistä on käyty hyvin kauan (Oittinen 1996, 33–34; Hall 1992, 61). Sukupuolten rajanylitykset käsitöissä ovat yleensä olleet mahdollisia vain naisille. Maatalousyhteiskunnassa 1800-luvulla naisten asema on ollut alisteinen miehiin nähden, mutta naisten on ollut mahdollista tehdä tarvittaessa myös

miesten töitä. Miehillä ei sen sijaan juuri koskaan ole säilytetty naisille miellettyjä kotitalous-, lastenhoito- ja karjataloustöitä. (Isaksson 1990, 28–29; Markkola 2003, 132.) Tekstiilikäsityksiä pojat tai miehet ovat saattaneet tehdä taloudellisen pakon edessä: esimerkiksi 1800- ja 1900-luvun taitteessa miehet ovat neuloneet sukkia (Markkola 2003, 133).

Eri kulttuureissa on erilaisia jakoja miesten ja naisten töihin, ja yhteistä lähes kaikille kulttuureille on, että jonkinlaista sukupuolijaottelua on tehty käsityössä käsityötekniikoiden ja -materiaalien välillä kaikkialla. Käsitöiden sukupuolenmukainen jako on vaihdellut ajan ja paikan mukaan. Esimerkiksi kehrääminen ja kudonta ovat olleet hyvin sukupuolispesifejä tekniikoita ympäri maailmaa, mutta se, onko tekniikkaa voinut harjoittaa mies vai nainen, on vaihdellut. (Weltge 1993, 41.)

Kun käsityön perinteet ja traditiot sekä sukupuolidiskurssi ovat tämän suuntaisia, ovat ne heijastuneet myös koulukäsityksiin: se, että tekstiilikäsityöt on mielletty naismaisiksi ja tekniset käsityöt miehisiksi aineiksi, on vaikuttanut paitsi siihen, että niitä on opetettu poika ja tyttöryhmissä, myös siihen, että niiden sisällöt ovat hyvin vahvasti eriytyneet naisellisiksi ja miehisiksi miellettyihin tehtäviin (Lehtonen 2003, 100). Sen lisäksi, että koulu toistaa ja ylläpitää käsityön sukupuolijakoa, se myös uusintaa ja vahvistaa käsityksiä miehille ja naisille mahdollisista toimista.

3.2 Käsityöt huvina ja hyötynä

Tekstiilikäsityöt on mielletty osaksi naisten elämää, mikä perustuu eri aikoina vallinneisiin sukupuolisiin työnjakoihin ja perinteisiin. Vielä ennen sotia oli itsestään selvää, että nainen huolehti kotitaloudesta, ja siten oli välttämätöntä, että nainen osasi tehdä käsityksiä. (Aikasalo 2006, 52; Heikkinen 2006, 32.) Taloudellisista syistä käsityötaitoja on opetettu myös lapsille jo hyvin pieninä (Kokko 2007b, 11). 1900-luvun alun Suomessa käsitöiden tekeminen oli työläisnaiselle arjen välttämättömyys, mutta ylhäisönaiselle harrastus ja ajanviete. Kun työläisnainen parsi sukkia, ompeli käyttövaatteita ja kutoi kankaita, sivistyneistön parissa harrastettiin koruompelua ja kirjontaa – hienot käsityöt olivat oleellinen osa säätyläistyttöjen kasvatusta. Vaateompelu jätettiin kuitenkin ompelijoille ja räätäleille. (Aikasalo 2006, 45; Isaksson 2003, 50.) Naisten muodin vaihtuessa kuitenkin

tiuhaan oli uusien pukujen ompelu ja vanhojen uudistaminen myös sivistyneistön naisille varsin hyödyllinen taito. (Oittinen 1996, 56–57.)

Vielä 1900-luvun alkupuoliskolla käsityöt jaksottuivat tiiviisti naisten elämän eri vaiheisiin: pukuompeluun, kapioiden ja lastenvaatteiden valmistamiseen. Käsityöt pitivät naiset myös poissa julkisesta elämästä, kotona ja yksityisyydessä. Toisaalta ne kuitenkin mahdollistivat ja pitivät yllä naisten keskinäistä seuraelämää ja yhdessäoloa, jolla oli varmasti suuri merkitys monelle naiselle. (Oittinen 1996, 56–57). Ompelu ei ollutkaan kaikille naisille aina mieluinen tehtävä vaan toisinaan pakollinen huvi tai työtä. Käsityötaito oli naisille hyve ja osa kunnollista elämäntapaa ja perheenemännälle hyvän emännyyden mittari (Heikkinen 1997, 70; Oittinen 1996, 33–34, 57).

Naiset ovat tehneet käsitöitä erityisen organisoituneesti 1800-luvulta lähtien erilaisissa ompeluseuroissa (Oittinen 1996, 62). Yhdistykset ja seurat ovat koonneet naisia tekemään käsitöitä ja niissä on paitsi kokoonnuttu tekemään yhdessä myös opetettu ja opittu. Erityisesti Martat ovat korostaneet toiminnassaan naisten käsityötaitoja kodin muiden taitojen rinnalla (Heikkinen 1997, 22). Epävirallisemmat käsityötapaamiset, -kerhot ja -illat ovat tuoneet eri-ikäisiä naisia yhteen käsitöiden välityksellä. Naisten järjestäytyminen käsitöiden ympärille on mahdollistanut naisten poistumisen kotoa ja muiden tapaamisen hyödyllisen työn merkeissä ilman tunnetta, että he laiminlöisivät perheitään tai hukkaisivat aikaa (Oittinen 1996, 62). Ompeluseuroilla on toisinaan ollut myös poliittisluonteisia vaikutteita takanaan: esimerkiksi 1900-luvun alussa työväenliikkeen ompeluseurojen tavoitteena oli saada houkuteltua naisia mukaan politiikkaan ja murtaa vallitsevaa yhteiskunnallista arvojärjestystä (Oittinen 1996, 63).

Suomessa harrastetaan paljon käsitöitä. Vuonna 2002 naisista 73 % ja miehistä 63 % ilmoitti harrastavansa käsitöitä. Naisista puutöitä harrasti 15 % ja elektroniikkatöitä 3 %, ja naisille perinteisemmin kuuluneita kudontaa 28 %, vaateompelua 46 %, lankatöitä 62 % kaikista yli 15-vuotiaista. Yli 15-vuotiaista miehistä kutomista harrasti 2 %, vaatteiden ompelua 4 % ja lankatöitä 2 % ja miehille perinteisempiä puutöitä 44 % ja elektroniikkatöitä 42 %. (Tilastokeskus 2005.) Kaija Heikkisen (1997, 37) mukaan siihen, että naiset harrastavat käsitöitä miehiä enemmän, saattaa olla vaikuttanut se, että miehet ovat tehneet käsitöitä ammatikseen useammin kuin naiset. Myös nykyään käsityö on toimeentulon lähde monille naisille ja miehille: vuonna 2000 käsityöalan yritykset työllistivät Suomessa 30 000 henkeä (Ylönen 2003, 203).

3.3 Käsityöt miesten ja naisten ammattina

Miesten tekemiä käsitöitä, teknisiä käsitöitä, on yleensä arvostettu enemmän kuin naisten tekemää käsityötä (Kokko 2007b, 11). Myös käsityöalan ammateissa sukupuolijako on pysynyt hyvin selvänä, ja miesten tekemät käsityöt ovat saaneet osakseen enemmän arvostusta. (Vainio-Korhonen 1998, 189). Sukupuolella on vahva vaikutus alan arvostukseen. Miesvaltaisella metallialalla palkkataso on huomattavasti korkeampi, kuin naisvaltaisessa tekstiiliteollisuudessa (Markkola 1990, 400). Silloin kun mies tulee naisvaltaiselle alalle, mies nousee ikään kuin sankariksi. Virkkaus on noussut otsikoihin, kun poikien lisääntyvästä virkkausharrastuksesta on uutisoitu. Poikien poikkeuksellista taitavuutta on ihasteltu, mutta lukuisat virkkausta taitavat tytöt on unohdettu kokonaan. Virkkaavista pojista on tullut itsessään ilmiö ja käsite, josta on tehty myös joitakin tutkielmia käsityötieteessä (Poikolainen 2008, 7). Epätyypillisten valintojen esiin nostaminen kielii vahvasta käsityön sukupuolidiskurssista, mutta samalla se myös luo vastadiskurssin vallitseville tekemisen ja näkemisen tavoille (Kärnä-Behm 2005, 143).

Miesten tekemät tekstiilikäsityöt eivät kuitenkaan ole pelkästään uutta ja poikkeuksellista, vaan tiettyjen tekniikoiden harrastajat ja ammattilaiset ovat aina olleet miehiä. Vaatturi eli räätäli on perinteisesti ollut miesten ammattinimike, ja pitkään sen harjoittaminen oli jopa kielletty naisilta. Minna Kaipainen on väitöskirjassaan (2007) tutkinut vaatturin ammattia Suomessa 1920–1960-luvuilla. 1900-luvun alkupuolelle saakka naiset eivät päässeet vaatturiliikkeiden järjestämään oppisopimuskoulutukseen, ja miehet tekivät vaatturitoiminnassa vaativimmat ompelutyöt. Vielä 1900-luvun alkupuolella naisia pidettiin vaatturin ammattiin sopimattomina ja heikompilahjaisina. Naisille löytyi vaatturiliikkeistä työtä helpompien ompelutöiden, kuten housujen ja liivien, tekijöinä, mutta ainoastaan vaatturin tyttären tai vaimon katsottiin voivan auttaa verstaassa. (Kaipainen 2007, 52–53, 202–204.)

Naiset pystyivät toimimaan naisten vaatteiden ompelijattarina tai kotiompelijoina 1700–1800-lukujen vaihteesta lähtien, jolloin naisten pukeutuminen yksinkertaistui. Vaatturin ammattia suojaasi ammattikuntalaitos, joka takasi ammatin säilymisen miehillä ja tietojen ja taitojen säilymisen ammattisalaisuuksina sekä sääтели laatua, hintoja ja kilpailua. Vaateompelun yleistyessä naisten keskuudessa alan arvostus laski ja esimerkiksi

pukuompelijat menettivät ammattikuntastatuksensa. (Kaipainen 2007, 51–54; Vainio-Korhonen 2002, 43.) Koska naiset eivät päässeet ammattikuntalaitokseen, he eivät virallisesti voineet olla myöskään käsityöläisiä. Monet naiset harjoittivat käsityöläisen ammattia kuitenkin joko erikoisluvalla tai salaa (Isaksson 1990, 31–32). Käsityöläisammatti toi myös porvaristatuksen ammattikuntaan kuulumisen myötä, mikä paransi alalla työskentelevien miesten yhteiskunnallista asemaa. Ammattikuntalaitos säilyi vuoteen 1868 saakka. Vaatturin ja ompelijan välinen raja ei ollut selkeä, mutta virallisesti naiset pääsivät opiskelemaan vaatturin ammattia vasta 1940-luvulla vaatturikouluihin. (Heikkinen 1997, 38; Kaipainen 2007, 54, 204.)

Vaikka tietyt tekstiilikäsityöammatit ovat olleet pääasiassa miesten harjoittamia, on miesten tekemä käsityö enimmäkseen ollut teknistä käsityötä. Teknologiaa pidetään usein maskuliinisena, miesten maailmaan kuuluvana niin, arkipuheessa kuin mediassa ja kirjallisuudessakin. Sanna Rojolan (2005, 203–204, 206) mukaan länsimainen kulttuuri on sukupuolittanut teknologian, joka yhdistetään juuri maskuliinisina pidettyihin rationaalisuuteen, tieteelliseen ja historialliseen edistykseen ja länsimaisuuteen. Ajatus teknologian maskuliinisuudesta perustuu myös toiseutta tuottaviin vastapareihin kuten teknologia/luonto ja järki/tunne. Edellä mainituista pareista jälkimmäiset liitetään feminiiniseen ja niitä pidetään erityisesti naisten vallitsevina ominaisuuksina. Kuitenkin myös tekstiilityössä teknologialla on nykyään isompi merkitys kuin aikaisemmin (ks. esim. Kokko 2007b, 67.)

3.4 Yhteinen koulukäsityö

Yleissivistävässä koulutuksessa tasa-arvoa ja käsityön sukupuolittuneisuutta alettiin pohtia peruskoulun perustamisen yhteydessä 1970-luvulla. Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnössä (POPS I 1970a; POPS II 1970b, 337–338) kritisoitiin sukupuolen mukaan eriytynyttä opetusta ja käsityöstä haluttiin kehittää luovuutta edistävä ja toisaalta työelämään paremmin valmentava aine kuin aiemmin. Tavoitteena peruskoulun opetussuunnitelmissa on sen alusta saakka ollut pyrkimys tasa-arvoon, johon kuuluu myös tytöille ja pojille annettava yhteinen käsityön opetus. Tavoitteisiin on päästy kuitenkin vain osittain. (Isaksson 2003, 55–57; Jakku-Sihvonen 1996, 195.)

1980-luvulle tultaessa tasa-arvoiseen käsityön opetukseen kiinnitettiin edelleen huomiota. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa 1985 kehoitettiin kouluja järjestämään yhteistä käsityön opetusta molemmille sukupuolille, mutta opas antoi kouluille ja kunnille mahdollisuuden tehdä myös toisenlaisia ratkaisuja opetusjärjestelyissä (POP 1985, 206). Peruskoulun opetuksen oppaassa vuonna 1988 annettiin ohjeistus ottaa yhteinen käsityö huomioon opetusta järjestettäessä, mutta yhteisen ja eriytyneen käsityön tuntimääristä päättäminen jätettiin kuitenkin kunnille. Tämän vuoksi järjestelyt yhteisen käsityön opetuksessa olivat hyvin erilaisia kunnittain ja kouluittain. Yhteisen käsityön lisäksi ohjeistettiin antamaan oppilaille samat "osallistumismahdollisuudet" ja "opetuksen järjestäminen oppilaiden persoonallisuuksille luontuvaksi", millä tarkoitettiin sitä, että oppilas opiskelee yläasteella sitä "käsityöalajia, johon on saanut perustiedot ja -taidot ala-asteella". (POP 1988a, 23; POP 1988b, 19; POP 1988c, 6–7.)

Vuonna 1994 uusissa opetussuunnitelman perusteissa tekstiilityö ja tekninen työ yhdistettiin yhdeksi oppiainekokonaisuudeksi, "joka on tarkoitettu kaikille sukupuolesta riippumatta". Todellisuudessa yhteisen käsityön osuus jäi kuitenkin edelleen kuntien päätettäväksi, kun opetussuunnitelman perusteissa ei annettu suoria ohjeita yhteisen käsityön osuudesta "sovellusosuuksiin nähden". (POP 1994, 104.) Uusimmissa peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa vuodelta 2004 tekstiili ja tekninen työ on edelleen yhdistetty yhdeksi aineeksi. Yhteisen käsityön opetusta on järjestettävä 1.-4. luokilla, jonka jälkeen 5. luokalta alkaen oppilas voi painottaa käsityön opinnot tekniseen tai tekstiilityöhön. (POP 2004, 239–245.)

Peruskoulun käsityön opetuksen järjestelyissä tasa-arvoon on pyritty joko korostamalla yhteistä, samansisältöistä ja -laajuista tekstiili- ja teknisen käsityön opetusta molemmille sukupuolille tai pitämällä tasa-arvon edellytyksenä valinnan mahdollisuutta. Oppilaiden oman valinnanmahdollisuuden vaaliminen on johtanut osittaiseen tyttöjen ja poikien oppisisältöjen eriytymiseen. Oppiaineiden erilaisista oppisisällöistä johdosta koulu antaa erilaisia valmiuksia oppilaille sukupuolesta riippuen. (Autio 1997, 1; Guttorm & Kärnä-Behm 2002, 502–503; Lahelma 1992, 90; Teittinen 1996, 313–314.)

Sukupuolen tasa-arvoa tavoittelevan opetuksen järjestämiseen käsityössä on pohdittu monia eri vaihtoehtoja, mutta yhtä oikeaa vastausta siihen ei ole löytynyt. Sinikka Pöllänen (2002) mukaan on monia erilaisia tapoja järjestää käsityön opetus: Oppilaille voi antaa vapauden valita taipumustensa ja mielenkiintonsa mukaan täysin vapaasti joko teknisen tai

tekstiilityön, tai oppilaat voivat osallistuttuaan ensin molempien aineiden opetukseen valita jommankumman. Yksi vaihtoehto on, että molempia, teknistä ja tekstiilikäsityötä, opetetaan koko koulun ajan pakollisena tytöille ja pojille. Demokraattinen vaihtoehto olisi käsityön jakaminen erillisiksi aineiksi, tekniseksi käsityöksi ja tekstiilikäsityöksi, niin että niiden sisältöjä ja tuntiresursseja ei olisi puolitettu ja oppilaat voisivat valita kummankin tai vain toisen aineen. Tämä mahdollistaisi erilaisia tapoja toteuttaa opetus. Toinen, radikaalimpi vaihtoehto olisi yhdistää tekninen ja tekstiilityö yhteiseksi aineeksi niin, että tavoitteet ja sisällöt eivät olisi sidoksissa kumpaankaan käsityönlajiin ja jonka sisällöissä, tekniikoissa ja materiaaleissa yhdistettäisiin molempia aineita. (Pöllänen 2002.)

Seija Karppisen (2005, 52) mukaan käsityön yhdistämisessä vaarana on, että menetetään käsityön ominaisarvoja ja samalla koko käsityöoppiaine romuttuu, sillä laadukas yhteinen käsityön opetus ei ole mahdollista nykyisillä voimavaroilla. Aution (1997) mielestä asennekasvatuksen kannalta riittävää olisi, jos käsityötä järjestettäisiin yhteisenä käsityönä ala-asteen ajan, ja tämän jälkeen oppilaat voisivat keskittyä ”mieltymystensä ja lahjojensa mukaisesti joko teknisen tai tekstiilityön alueelle”. Ossi Autio pitää kuitenkin tärkeänä, että tyttöjen ja poikien eroja teknisten valmiuksien alueella kavennettaisiin, mutta toteaa käsityön mahdollisuuksien olevan siihen rajalliset. (Autio 1997, 235–236.)

Vuokko Isakssonin (2003) mielestä tasa-arvoinen käsityökasvatus ei olisi materiaali- ja tekniikkalähtöistä tyttö- ja poikaryhmissä tapahtuvaa opetusta, vaan suunnittelua, luovuutta ja muotoilua korostavaa taito- ja taideaineiden yhteistyötä, jossa olisi eroteltu käsityöllinen ja teknologiapainotteinen muotoilu. Opetuksen tavoitteena olisi kehittää työelämässäkin tarvittavaa teknologiaosaamista, ”luovaa ongelmanratkaisukykyä, innovatiivisuutta, kykyä suunnitella sekä kolmiulotteisen maailman hahmotuskykyä ja hallintaa”. Opetus olisi yhteistä ja pakollista molemmille sukupuolille ja valintatilanteessa oppilaalla olisi mahdollisuus valita molemmat aineet. (Isaksson 2003, 62–63.)

Taiteen perusopetus on myös hyvin sukupuolittunut. Esko Korkeakoski (1998) pitää tärkeimpänä syynä poikien vähyyteen taiteen perusopetuksessa sitä, että pojat harrastavat paljon urheilua. Karppisen (2005, 46, 51) mukaan se on vain osasy syy ja muita syitä tyttövaltaisuuden on kotoa tuleva vanhempien vaikutus ja taiteen perusopetuksen oma tiedotus. Epätasaisen sukupuolijakauman syitä on etsitty myös opettajakunnasta: musiikkia lukuun ottamatta kaikilla taidealoilla enemmistö opettajista on naisia. Taiteen perusopetuksessa opetussisällöllisistä eroista suurin verrattuna yleissivistävään opetukseen

on ehkä se, että käsityötä ei ole yleensä jaoteltu tekstiiliin ja tekniseen, vaan se on taidetta lähestyvää, yhtenäistä käsityötä ilman materiaalin asettamia rajoja. (Karppinen 2005, 51.)

Erilaisia mahdollisuuksia järjestää käsityön opetus on pohdittu ja niitä on kokeiltu peruskoulun aikana. Sen enempää ei ole kuitenkaan löydetty ratkaisuja kuin saavutettu tasa-arvoakaan. (Isaksson 2003, 59.)

4 Tutkimusmenetelmät

4.1 Tutkimuskysymykset

Sukupuolittuneisuutta pitää yllä muun muassa kasvatus ja kulttuuriset käytänteet, tavat ja tottumukset. Myös esimerkiksi median representaatiot ja yleissivistävän koulutuksen käytännöt jatkavat samalla linjalla uusintaen perinteistä asetelmaa. Tässä tutkimuksessa olen etsinyt ja eritellyt niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat käsityön sukupuolittuneeseen kulttuuriin tai sen purkautumiseen. Erityisen kiinnostunut olen siitä, mitkä tekijät kannustavat miehiä ja naisia sukupuolelleen epätyypillisen käsityöharrastuksen valintaan. Esiymmärrykseni mukaan käsitöiden kouluopetuksella ja opettajalla sekä kodin asenteilla on merkittävä vaikutus käsityön myöhempään harrastuneisuuteen.

Käsitöiden ja sukupuolen suhteessa on monia seikkoja, jotka herättävät kysymyksiä. Miten käsityön sukupuolittuneisuus on historian saatossa muotoutunut? Miksi se edelleenkin näyttäytyy niin vahvana? Miten sukupuolirajoja voidaan käsityössä ylittää ja mitä siitä seuraa? Tutkimusongelmani ovat muotoutuneet erityisesti kiinnostuksestani viimeiseen kysymykseen: miten ja miksi rajoja rikotaan?

Tutkimukseni pääkysymys on:

- **Miksi miehet ja naiset ovat rikkoneet perinteisiä sukupuolirajoja valitsemalla harrastukseen sukupuolelleen epätyypillisemmän käsityön?**

Lisäksi pyrin vastaamaan seuraaviin, laajempiin kysymyksiin:

- **Miten käsityön sukupuolittuneisuus rakentuu ja miten sitä ylläpidetään miesten tekstiilityön harrastukseen ja naisten teknisen työn harrastukseen liittyvien kokemusten perusteella?**
- **Miten käsityön sukupuolirajat purkautuvat ja muuttuvat miesten tekstiilityön harrastukseen ja naisten teknisen työn harrastukseen liittyvien kokemusten perusteella?**

Näihin kysymyksiin olen etsinyt vastauksia käsityön tekijöiltä, miehiltä ja naisilta, jotka ovat valinneet sukupuolelleen epätavanomaisen käsityöharrastuksen. Olen haastatellut 12:ta yliopistossa opiskelevaa 20–31-vuotiasta miestä ja naista (molempia kuusi) teemahaastattelun keinoin.

4.2 Aineiston keruu

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata laatuja, ymmärtää ilmiöitä ja toimintaa yhdistämällä sitä teoreettiseen viitekehykseen (Anttila 1996, 183; Tuomi & Sarajärvi 2002, 87). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää sellaisia sosiaalisia, taloudellisia tai kulttuurisia rakenteita, jotka ylläpitävät käsityön sukupuolittuneisuutta. Sukupuolisten rajojen ylittäjien kokemusten ja motiivien kautta pyrin ymmärtämään syitä siihen, että miksi käsityön sukupuolirajoja toisaalta ylitetään ja toisaalta ei ylitetä. Laadulliseen tutkimukseen kuuluvien aineistonkeruumenetelmin, tässä tapauksessa teemahaastattelun keinoin, voidaan ymmärtää syvällisemmin motiiveja ja kokemuksia ja saada sellaista tietoa, mitä esimerkiksi kvantitatiivisilla kyselyillä ei tavoiteta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 70).

Olen pitänyt koko tutkimuksen tekemisen ajan päiväkirjaa ajatuksistani. Olen kirjannut ylös huomioitani kirjallisuudesta ja menetelmistä, saamistani kommentteista seminaareissa, keskusteluja aiheesta tutkijoiden ja muiden ihmisten kanssa ja haastatteluiden herättämiä ajatuksia. Näin olen kuvaillut itselleni tutkimuksen kulun melko tarkkaan. Näiden muistiinpanojen avulla pyrin raportoimaan tutkimuksen kulkua ja luotettavuutta seuraavissa luvuissa. Tekemällä muistiinpanoja olen samalla kuin vahingossa hahmotellut

aineiston analyysiä ja löytänyt siinä käyttämiäni teemoja, vaikka lopulliset teemat päätinkin vasta aineiston analyysivaiheessa.

Aluksi tarkoitukseni oli tehdä joitakin haastatteluita henkilöille, jotka olivat ylittäneet sukupuolirajoja käsityöharrastuksissa ja haastatteluiden lisäksi järjestää informanteille verkkokeskustelu. Verkkokeskustelun tarkoituksena olisi ollut saada enemmän tietoa informanttien kokemuksista ja lisäksi mielipiteistä ja näkemyksistä aiheesta. Koska löysin kuitenkin enemmän kiinnostavia informantteja kuin olin aluksi uskonut, päätin tehdä enemmän haastatteluita ja jättää verkkokeskustelun pois.

4.2.1 Informanttien etsiminen

Kaija Heikkisen (1997, 12) mukaan naisten houkuttelevuus osallistumaan käsityötä koskevaan tutkimukseen oli helpompaa kuin miesten, sillä miesten ”suhtautuminen käsityöhön vaikuttaa instrumentaalisemmalta kuin naisten”, ja Heikkisen tutkimuksessa naiset olivatkin miehiä halukkaampia kertomaan haastattelijalle suhteestaan käsityöhön. Myös museolehtori Raija Manninen mainitsee, että naiset kertoilevat mielellään käsityömuistoja päinvastoin kuin miehet (Manninen 2003, 67). Oma kokemukseni informantteja etsiessäni oli kuitenkin erilainen. Sähköpostilistoille jätettyjen ilmoitusten jälkeen sain hyvin nopeasti kokoon toistakymmentä käsitöitä harrastavaa miesehdokasta haastatteluihin. Luku oli yllättävän suuri, sillä tavoitteenani oli alun perin löytää noin kahdeksan käsitöitä tekevää miestä. Halukkuuteen osallistua tutkimukseen saattoi vaikuttaa se, että informantit olivat opiskelijoita ja toisaalta omasta harrastuksesta on helppo ja mukava puhua. Eskolan & Vastamäen (2007, 26–27) mukaan haastatteluun suostuminen voi olla helpompaa yliopisto-opiskelijalle, joka suurin piirtein tietää haastattelun ja tutkimuksenteon periaatteet. Myös halu kertoa omista kokemuksista ja mahdollisuus tuoda esiin oma mielipide asiassa, joka on tärkeä, ovat tutkimushaastatteluun suostumiseen vaikuttavia tekijöitä.

Haastateltaviksi halusin henkilöitä, joilla olisi kokemusta käsityön sukupuolirajan ylittämisestä. Lisäksi haastateltavia yhdistävät kasvatustieteen opinnot yliopistossa. Haastateltavat ovat myös melko saman ikäisiä, jolloin heidän koulukokemuksensa sijoittuvat 1980- ja 90-luvuille ja neljän eri opetussuunnitelman aikaan (POPS 1970a; POPS 1970b; POP 1985; POP 1988a; 1988b; POP 1988c; POP 1994). Informanteilla on

kohtalaisen samanlainen kokemusmaailma koulun ja koulukäsitöiden suhteen, heillä on tutkimusaiheestani tietoa ja kokemusta ja he ovat kiinnostuneita siitä (vrt. Eskola & Suoranta 1998, 66).

Koska uskoin missinformanttien löytymisen olevan vaikeampaa kuin naisinformanttien, etsin ensin heitä. Etsin aluksi miesinformanteja Helsingin yliopiston sähköpostilistojen kautta (liite 1). Näin löysin kolme sopivaa informanttia. Lähetin saman haastattelupyynnön myös Rauman opettajankoulutuslaitoksen opiskelijoiden sähköpostilistalle (liite 1), josta löysin vielä neljä haastateltavaa. Lähetin haastattelupyynnön juuri Rauman OKL:n listalle sen vuoksi, että Raumalla voi opiskella teknisiä töitä sekä käsityötieteen perusopinnot, ja tästä syystä uskoin, että sieltä löytyy tekstiilitöistä kiinnostuneita miehiä. Koska sähköpostilistojen kautta löytämäni miehet olivat pääasiassa yliopisto-opiskelijoita ja noin 20–30-vuotiaita, päätin rajata haastatteluiden osalta tutkimuksen ulkopuolelle yli 31-vuotiaat ja sellaiset, jotka eivät opiskelleet sillä hetkellä yliopistossa kasvatustieteitä. Näin sain koottua haastateltaviksi seitsemän miestä, joista lopulta yhtä en saanut enää tavoitettua sähköpostitse haastatteluajasta sopiakseni ja jätin hänet pois kokonaan.

Naisten löytäminen haastatteluun oli vaikeampaa. Helsingin yliopiston kasvatustieteen opiskelijoiden sähköpostilistojen (liite 2) kautta sain kolme yhteydenottoa naisilta, jotka tekivät vapaa-ajallaan teknisiä töitä. Haastatellessani näitä naisia kysyin, olisiko heillä tutkimukseeni sopivia tuttuja. Haastateltavien kautta löysin yhden informantin lisää. Näin sain tutkimukseeni yhteensä neljä naisinformanttia. Naisten löytämisen vaikeus saattoi johtua osittain siitä, että sähköpostilistoille lähettämässäni viestissä (liite 2) etsin teknisiä töitä harrastavia naisia. Harrastus saattoi olla huono termi, sillä monet eivät ehkä ajatelleet tekemistään harrastuksena, jos he eivät tehneet sitä usein ja säännöllisesti vapaa-ajallaan. Monet informantit kysyivät vielä ennen haastattelua, sopivatko he varmasti tutkimukseen.

Saadakseni lisää naisinformanteja lähetin haastattelupyynnön taas Rauman opettajankoulutuslaitoksen opiskelijoiden sähköpostilistalle (liite 2). Sähköpostilistan kautta löysin viisi sopivaa ja osallistumaan kiinnostunutta henkilöä. Haastattelin heistä kolme sellaista, joille sopi haastattelu aika sinä päivänä, jona kävin Raumalla tekemässä haastattelut. Sain siis yhteensä seitsemän naisinformanttia. Yksi Helsingissä haastatteleman informantti ei harrastanut käsitöitä samassa määrin kuin loput informantit, joten päätin jättää hänet kokonaan pois tutkimuksesta. Pois jätetty informantti harrasti vain vähän metallilangan kanssa työskentelyä ja remontoimista ja oli enemmänkin vain

kiinnostunut tulevaisuudessa lisäämään teknisten töiden harrastamista. Koska yksi miesinformanttikin oli jäänyt pois, oli tutkimushenkilöinä miehiä ja naisia nyt saman verran. Lopulliseksi informanttien määräksi jäi siis 12.

Harrastamiseksi ymmärrän tässä tutkimuksessa käsitöiden vapaaehtoisen tekemisen vapaaajalla yhdistettynä kiinnostukseen käsitöitä kohtaan (vrt. Metsämuuronen 1995, 17). Osa informanteista opiskeli tai oli aiemmin opiskellut alaa, jolloin harrastus oli jo muuttunut lähes ammatiksi. Tekstiilityön harrastamisen osalta otin tutkimukseen mukaan kuitenkin vain sellaisia henkilöitä, jotka tekivät tai olivat lähiaikoina tehneet käsitöitä myös vapaaajallaan. Teknisten töiden harrastamisen määritelmään suhtauduin väljemmin kuin tekstiilityön, sillä teknisten töiden harrastaminen samassa määrin kuin tekstiilitöiden ei useinkaan ole mahdollista tilavaatimusten vuoksi. Otin informanteiksi myös sellaisia naisia, jotka ovat tehneet teknisiä töitä vapaa-ajallaan edes vähän tai ovat opiskelleet alaa. Tällöin informantteja yhdistää erityisesti kiinnostus aluetta kohtaan ja harrastusta voitaisiinkin kutsua paremmin harrastuneisuudeksi. Harrastuneisuus on harrastusta laajempi käsite, ja sillä tarkoitetaan myönteistä ja pysyvää orientoitumista ja kiinnostusta tiettyä aluetta kohtaan. (Metsämuuronen 1995, 21–22.)

4.2.2 Informantit

Valitsin tässä tutkimuksessani käsityön sukupuolittuneisuuden tutkimisen näkökulmaksi rajakohdat. Erityisesti olen kiinnostunut käsityön sukupuolirajoja rikkovista tapauksista, joiden uskon kertovan käsityön sukupuolittuneisuuden rakentumisesta ja purkautumisesta. Tutkimukseni informantit ovat näitä rajojen ylittäjiä ja vallitsevien normien kyseenalaistajia. Uskon, että käsitöiden välisen, mielestäni keinotekoisena rajan esiin nostaminen tuo nähtäväksi myös sukupuolittuneisuutta ylläpitäviä rakenteita sekä kotoa, koulusta ja muualta yhteiskunnasta tulevia asenteita. Rajojen ylittäjillä on tarinoita, jotka kuvaavat sukupuolittuneisuutta erilaisesta näkökulmasta kuin sukupuolelle tyypillisen harrastuksen valinnut (vrt. Kokko 2007b); tutkimukseni informantit kertovat, miksi rajaa on niin vaikea ylittää ja mitä rajan ylityksestä seuraa.

Haastatteluun osallistuvista informanteista kaikki miehet olivat opiskelleet peruskoulussa pääasiassa teknisiä töitä ja naisista viisi oli opiskellut pääasiassa tekstiilitöitä, yksi teknisiä töitä. Jokaisen opetuksen on jossakin vaiheessa kuulunut myös lyhyt vaihtojakso toisessa

käsityössä. Tällä haavaa kaikki informantit ovat yliopistossa opettajaksi opiskelevia tai kasvatustieteen opiskelijoita (taulukko 1.). Miesinformanteista yksi on opiskellut pääaineenaan käsityökasvatusta teknisen työn opettajakoulutuksessa. Käsityötiedettä tekstiilityön opettajankoulutuksessa oli opiskellut sivu- tai pääaineenaan kolme miestä. Mukana oli myös aineenopettaja-, lastentarhanopettaja-, luokanopettaja- ja yleisen kasvatustieteen opiskelijoita. Miesinformantit harrastivat monipuolisesti erilaisia tekstiilikäsityötekniikoita: mm. neulontaa, virkkausta, nypläystä, ompelua, kutomista ja kankaanpainoa.

Naisinformanteissa oli mukana luokanopettaja-, lastentarhanopettaja- ja käsityötieteen opiskelijoita (taulukko 2.). Viisi heistä oli opiskellut myös käsityökasvatusta pää- tai sivuaineenaan. Naisinformantit harrastivat pääasiassa puutöitä, mutta osa jonkin verran myös metallitöitä. Osa informanteista laski myös kodin remontoimisen teknisten töiden harrastukseksi.

Käytän informanteista peitenimiä systemaattisesti koko tutkimuksen ajan. Jotta informantit eivät olisi helposti tunnistettavissa, en ole eritellyt heidän ikäänsä enkä koti- tai opiskelupaikkojaan. Seuraavissa taulukoissa (1. ja 2.) esittelen kaikkien informanttien tekstiili- ja teknisen työn käsityöharrastukset eriteltyinä ja tarkemmin:

1. Miesinformantit

Nimi	Teknisten töiden harrastuneisuus	Tekstiilitöiden harrastuneisuus
Heikki	Tekee vähän teknisiä töitä, mm. elektroniikka töitä.	On harrastanut tekstiilikäsintöitä lapsesta saakka ja päätenyt myöhemmin opiskelemaan käsityötiedettä. On kokeillut laajasti erilaisia tekstiilikäsintöiden tekniikoita ja harrastaa eniten ompelua ja lankatekniikoita.
Mikko	On harrastanut myös teknisiä töitä vähän ja olisi kiinnostunut tekemään niitä enemmänkin.	On harrastanut neulomista lukiosta saakka ja nykyään myös painaa kangasta. On kiinnostunut tekstiilitöistä laajemminkin ja aikoo aloittaa ompelun sekä nauhojen ja nyörien tekemisen.
Aatu	On tehnyt vähän myös teknisiä töitä.	Kutoo mattoja. On aloittanut harrastuksensa käsityökeskuksessa ohjauksessa n. 16-vuotiaana. Olisi kiinnostunut kokeilemaan myös muita tekniikoita ja opiskelemaan alaa.
Olavi	On harrastanut lukion jälkeen teknisiä töitä kansalaisopiston kursseilla ja opiskellut jonkin verran käsityökasvatusta, mutta ei ole nykyään kovin kiinnostunut teknisistä töistä	Harrastaa enimmäkseen nypläystä ja neulontaa, mutta on opiskellut käsityötiedettä ja sitä kautta kokeillut paljon muitakin tekniikoita. Nypläyksestä on tullut jo lähes sivutoimi, kun Olavi suunnittelee nypläysmalleja ja nypläyksen opetusmateriaalia.
Antti		Harrastaa virkkausta, neulomista ja ompelua. On aloittanut harrastuksen lukioaikoina.
Ossi	Opiskelee myös käsityökasvatusta, on opiskellut puusepäksi ammattikoulussa ja harrastaa tätä nykyä aktiivisesti teknisiä töitä.	On harrastanut verhoilua ja ompelua aikaisemmin. Myöhemmin opiskellut käsityötiedettä ja sen myötä alkanut harrastaa mm. neulontaa ja virkkausta.

Taulukko 1.

2. Naisinformantit

Heidi	Harrastaa sekalaisesti erilaisia puu- ja metallitöitä, huonekalujen kunnostamista ja laskee myös remontoimisen harrastukseksi. On tehnyt lapsesta saakka partiossa erilaisia teknisiä töitä.	Harrastaa aktiivisesti myös tekstiilitöitä.
Soile	Harrastaa jonkin verran puu- ja metallitöitä. Aloittanut teknisen työn harrastamisen kolme vuotta sitten. Opiskellut käsityökasvatusta.	Harrastaa aktiivisesti erilaisia tekstiilitöitä, mm. neulontaa. Opiskelee käsityötiedettä.
Piia	Harrastaa aktiivisesti puutöitä. Aloittanut teknisten töiden tekemisen yläasteaikoina. Tehnyt monipuolisesti erilaisia teknisiä käsintöitä sekä remontoimista ja rakentamista. Opiskellut käsityökasvatusta.	Harrastaa aktiivisesti erilaisia tekstiilitöitä. Opiskelee käsityötiedettä.
Elisa	Harrastaa monipuolisesti teknisiä töitä, mm. puu- ja metallitöitä sekä korjaus- ja köysintöitä. Kiinnostus tekniisiin töihin herännyt tekstiiliartesaaniopinnojen aikana peruskoulun jälkeen, mutta aloittanut teknisten töiden tekemisen vasta myöhemmin luokanopettajankoulutuksen aikana. Opiskelee käsityökasvatusta.	Harrastaa aktiivisesti erilaisia tekstiilitöitä. Opiskelee käsityötiedettä. Opiskellut myös vaatetusalan artesaaniksi yhden vuoden ennen lukiota.
Iina	Harrastaa monipuolisesti erilaisia teknisiä töitä. On harrastanut niitä peruskoulusta saakka ja opiskellut puualan artesaaniksi ennen yliopisto-opintoja. Opiskelee käsityökasvatusta.	
Saara	Harrastaa monipuolisesti teknisiä töitä, eniten kuitenkin puutöitä. Aloittanut harrastuksen lukioikäisenä. Opiskelee käsityökasvatusta.	Opiskellut vähän myös käsityötiedettä ja harrastanut tekstiilitöitä.

Taulukko 2.

4.2.3 Haastatteluaineiston kerääminen

Koska tutkimushenkilöiden määrä ei kvalitatiivisessa tutkimuksessa yleensä ole yhtä suuri kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa, on erityistä merkitystä sillä, keitä informanteiksi valitaan ja mitä aineistonkeruumenetelmää käytetään (Tuomi & Sarajärvi 2002, 88). Valitsin tämän tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun, sillä sen avulla uskoin saavani mahdollisimman monipuolisen aineiston aiheesta. Teemahaastattelulla on tässä tutkimuksessa ollut tarkoitus ymmärtää haastateltavien motiiveja, kuulla heidän kokemuksiaan ja ajatuksiaan käsityöstä sekä käsityön ja sukupuolen suhteesta (vrt. Anttila 1996, 230; Hirsjärvi & Hurme 2000, 16; Silverman 2001, 87–88). Haastattelut sopivat hyvin tutkimukseni aineistonhankintamenetelmiksi, kun tarkoitukseni on saada selville, miksi ihmiset toimivat käsityön suhteen vahvojen sukupuoliroolien mukaan (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2002, 74, 76; Hirsjärvi & Hurme 2000, 27–28, 34). Teemahaastattelu on ollut myös feministisen tutkimuksen tärkeä aineistonkeruumenetelmä jo pitkän aikaa (Oinas 2004, 209).

Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (2000, 47–48, 66–67, 106) mukaan teemahaastattelu on eräs puolistrukturoidun haastattelun variaatio, jota kuvaa se, että siinä edetään teemojen mukaan. Siten haastattelua varten ei laadita valmiita kysymyksiä, vaan vasta haastattelutilanteessa teemoja tarkennetaan kysymyksillä. Myöskään Jari Eskolan ja Jaana Vastamäen (2007) mukaan teemahaastattelussa ei käytetä valmiita kysymyksiä vaan ainoastaan teema-alueet on ennalta määrätty. He erottavat teemahaastattelun myös puolistrukturoidusta haastattelusta, jossa on valmiit kysymykset, jotka kysytään kaikilta haastateltavilta. (Eskola & Vastamäki 2007, 26–27.) Colin Robsonin (2002, 270) mukaan puolistrukturoidussa haastattelussa valmiiksi laadittuja kysymyksiä voidaan jättää haastattelussa pois ja ylimääräisiä lisätä. Teemahaastattelu ja puolistrukturoitu haastattelu ovat siis hyvin lähellä toisiaan, ja niiden erojen määrittelyt koskevat lähinnä sitä, käytetäänkö valmiita kysymyksiä vai ei.

Tutkimuksessa käyttämäni teemahaastattelu oli puolistrukturoitu haastattelu. Etenin ennalta määrättyjen teemojen mukaan käyttäen apuna valmiiksi laadittuja kysymyksiä (liite 3). Teemarungon teemat nousivat pääasiassa aikaisemmista tutkimuksista (mm. Kokko 2007b; Lehtonen 2003; Metsämuuronen 1995). Suunnittelin ensin teemarungon, jonka alle laadin kysymyksiä aiheista. Haastattelussa kävin teemat läpi pääsääntöisesti ennalta määrättyssä järjestyksessä, mutta saatoin myös poiketa järjestyksestä, jos haastateltava otti

esiin muita teemoja kuin ne, joista juuri kyselin. Teemarunko oli sama kaikissa tekemissäni haastatteluissa, niin miesten kuin naistenkin osalta.

Teemarungon lisäksi kirjoitin itselleni avuksi kysymyksiä kunkin teeman yhteyteen. Käytän tutkimukseni aineistonkeruumenetelmästä silti nimitystä teemahaastattelu, sillä haastattelun kulkua eivät määränneet valmiit kysymykset vaan ennemminkin teemat. Kysyin kysymyksiä eri järjestyksessä eri informanteilta. En kysynyt kaikilta haastateltavilta kaikkia kysymyksiä ja yleensä kysyin paljon kysymyksiä myös valmiin kysymyslistani ulkopuolelta. Toiset haastatteluista olivat strukturoidumpia kuin toiset. Tähän vaikutti paljolti sen, kuinka laajasti haastateltava vastasi kysymyksiini ja oliko vastauksiin aihetta tehdä jatkokysymyksiä (vrt. Robson 2002, 272). Valmiit kysymykset olivat enimmäkseen itselleni apuna eivätkä määränneet haastattelun kulkua. Teemahaastattelulle on luonteenomaista, että haastateltava voi vaikuttaa haastattelun kulkuun ja tarkentaa haastattelijan esiin ottamia teemoja (Hirsjärvi & Hurme 2000, 66).

Teemahaastattelun joustavuus osoittautui erityisen hyödylliseksi aiheen tutkimisessa (vrt. Robson 2002, 272–273), sillä käsityön sukupuolittuneisuus on varsin moniulotteinen aihe. Kaikkia mahdollisia näkökulmia, joita haastatteluissa tuli esiin, en olisi osannut kysyä, ellei haastateltava olisi maininnut niitä tai elleivät jatkokysymykset olisi paljastaneet aiheesta lisää kiinnostavia seikkoja. Siten esimerkiksi strukturoidumpi haastattelu tai lomakekysely eivät olisi tuottaneet yhtä rikasta aineistoa.

Tein tämän tutkimuksen kaikki 12 haastattelua loka-, marras- ja joulukuussa 2008. Toteutin haastattelut pääasiassa Helsingin yliopiston tiloissa, jotka olivat sopivan neutraaleja sekä rauhallisia ympäristöjä haastatteluille. Yhden haastattelun tein informantin kotona hänen toivomuksestaan ja kolme haastattelua Rauman opettajankoulutuslaitoksen tiloissa. Koska kaikki informantit olivat yliopisto-opiskelijoita, yliopiston tilat olivat heille kovin tuttuja eikä niissä ollut epävarmuutta tai -mukavuutta aiheuttavaa vieraan paikan tuntua, joka saattaisi vaikuttaa haastatteluun (Eskola & Vastamäki 2007, 28–29). Tallensin kaikki kuusi haastattelua mp3-soittimella, jossa oli mikrofoni. Haastattelut kestivät noin 45–60 minuuttia. Yhteensä haastatteluita on noin 11 tuntia 23 minuuttia sekä lisäksi yksi haastattelu (54 min), jota en ottanut aineistoon mukaan. Litteroituina 12 haastattelusta muodostui yhteensä 121 sivua (Times New Roman -fontilla, fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1).

Haastateltavien oli hieman vaikea muistaa kouluaikaisia käsityökokemuksiaan, ja joskus he eivät muistaneet kouluopetuksesta juuri mitään (ks. Lehtonen 2003, 258; Kokko 2007b). Osa haastateltavista ei muistanut esimerkiksi, olivatko he koskaan opiskelleet tekstiilikäsitöitä tai teknisiä käsitöitä, jos olivat olleet pääosin vain toisen aineen opetuksessa. Kaikki eivät myöskään muistaneet, opiskelivatko he käsitöissä sekaryhmissä tai oliko heidän ryhmässään toisen sukupuolen edustajia lainkaan.

Monet haastateltavat ilmaisivat haastattelun aluksi epäilyksensä siitä, olivatko he sopivia haastatteluun. Jotkut vierastivat sanaa "harrastaminen", sillä he eivät olleet koskaan ajatelleet varsinaisesti harrastavansa käsitöitä vaan ennemminkin tekevänsä niitä silloin tällöin. Osalla käsitöiden tekeminen oli hyvin kausittaista ja joillakin oli jo ehtinyt kulua aikaa siitä, kun he olivat viimeksi tehneet käsitöitä.

4.3 Aineiston analysointi

4.3.1 Aineiston käsittely

Litteroin haastattelut MS-Word -tekstinkäsittelyohjelmalla mahdollisimman pian niiden tekemisestä. Koska litterointiin kului paljon aikaa, tein jo litterointivaiheessa valikointia ja rajausta: jätin kirjoittamatta sellaiset kohdat, joista voin varmuudella päätellä, että ne eivät vastaa tutkimuskysymyksiini tai liity tutkimukseen ollenkaan. Muuten litteroin aineiston sanatarkasti, mutta en kirjannut ylös taukoja tai kaikkia täytesanoja ja äännähdyksiä, kuten "tota", "hmm".

Litteroinnin jälkeen siirsin tekstimuotoiset haastattelut Weft QDA -ohjelmaan analyysin tekemistä varten. Ohjelmassa olen koodannut ja luokitellut aineistoa sisällönanalyysin keinoin. Kuitenkin jo haastatteluita tehdessäni ja erityisesti tutustuessani aineistoon vielä paremmin kokonaisuutena litterointivaiheessa, teksteistä alkoi hahmottua teemoja ja mahdollisia koodeja analyysia varten. Tulkinta alkaakin yleensä varhaisessa vaiheessa tutkimusta, usein jo aineistonkeruuvaiheessa (Anttila 1996, 111, 188; Hakala 2001, 20). Näitä analyysin ensi havaintoja olen kirjannut ahkerasti tutkimuspäiväkirjaani, jotta varsinaisen analyysivaiheen aikana voisin hyödyntää niitä.

4.3.2 Sisällönanalyysi

Laadullisessa tutkimuksessa sisällönanalyysi on melko väljä määritelmä erilaisille aineiston analyysimenetelmille ja se voidaan ymmärtää myös teoreettiseksi kehykseksi erilaisille analyysikokonaisuuksille (Sarajärvi & Tuomi 2002, 93). Pyrin tässä luvussa kuvaamaan, miten omassa tutkimuksessani olen käyttänyt sisällönanalyysin keinoja haastatteluaineiston analyysissä ja tulkinnassa.

Aineiston analyysin apuna olen käyttänyt Weft QDA -ohjelmaa, johon päädyin sen vuoksi, että se on ilmainen ja Internetistä kotikoneelle helposti ladattavissa. Weft QDA -ohjelma on kehitetty tekstimuotoisen laadullisen aineiston analyysiin. (Weft QDA.) Olen siirtänyt litteroidut haastatteluaineistot Weft QDA -ohjelmaan, jossa merkitsin aineistoon aluksi tutkimuskysymyksiin vastaavat ja muuten kiinnostavat osat antamalla niille koodit. Nimesin koodit muutamalla sanalla kuvailemaan niiden sisältöä. Koodasin aineiston kahteen eri kategoriaan: miesten haastatteluihin merkityt koodit eri kategoriaan ja naisten haastatteluihin merkityt eri kategoriaan, vaikka koodit olivat pääasiassa samat. Koodattuani koko aineiston yhden kerran, kävin koodeja läpi ja annoin niille paremmin kuvaavia nimiä. Tämän jälkeen järjestelin koodeja isompiin eri teemojen mukaisiin kategorioihin, mutta pidin teemat kuitenkin kahden ylimmän kategorian, kategorioiden miehet ja naiset, sisällä. (Vrt. Eskola & Vastamäki 2007, 41; Rantala 2001, 92; Tuomi & Sarajärvi 2002, 103.) Halusin pitää yllä jakoa sukupuolen mukaan, jotta voisin nähdä, millaisia eroja miesten ja naisten sekä tekstiili- ja teknisen työn välillä on eri teemoissa. Miehet- ja naiset-kategorioiden sisällä myös koodit olivat hieman erilaisia: esimerkiksi koodia ”Naisten muistoja koulun teknisen työn vaihtojaksosta” ei ollut miehet-kategoriassa eikä naiset-kategoriassa ollut koodia ”Miesten muistoja koulun tekstiilistä”, sillä ne eivät olisi vastanneet tutkimukseni tarkoitusta tutkia sukupuolelle epätyypillisiä valintoja.

Mitä pidemmälle koodien ja kategorioiden luonnissa etenin, sitä enemmän otin mukaan ja huomioon tutkimuskysymykset ja aikaisemman tutkimuksen. Karsin joukosta pois sellaisia koodeja, jotka eivät vastanneet tutkimuskysymyksiini. Pyrin ymmärtämään aineistoa ja luomaan kategorioita teoriaan tukeutuen. Weft QDA -ohjelmassa on mahdollista liittää tekstiin ”memoja” eli kommentoida koodeja ja kategorioita (vrt. Rantala 2001, 95). Memojen avulla tein huomioita aineiston ja teorian yhteyksistä sekä kirjasin ylös muita heränneitä ajatuksia. Aineiston käsitteellistämisen alkoi siis jo Weft QDA -ohjelmassa. Ohjelman avulla aineistosta nousseita teemoja oli myös helppo vertailla keskenään

Aineiston analyysissä olen lähtenyt liikkeelle aineistosta tekemistäni havainnoista. Koodit olen muodostanut aineistosta nousseista huomioista, kuitenkin ottaen huomioon tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja tutkimuskysymykseni, vaikka koodit eivät olleetkaan ennalta päätettyjä. (Vrt. Tuomi & Sarajärvi 2002, 97–98.) Tapaani analysoida aineistoa ja muodostaa siitä teoreettista kokonaisuutta voidaan kutsua teoriasidonnaiseksi analyysiksi (Eskola 2001, 137). Teoriasidonnaisessa analyysissä analyysi tehdään aikaisempaa teoriaa apuna käyttäen, mutta koodien ja teemojen ei tarvitse perustua aikaisempiin tutkimuksiin vaan ne voi nousta myös aineistosta (Eskola 2001, 137; Tuomi & Sarajärvi 2002, 98).

Olen siten päätenyt analyysin tuloksiin yhdistelemällä teoriaa ja aikaisempaa tutkimusta tämän tutkimuksen aineiston kanssa. Tuloksien eroja ja samuuksia olen vertailut aikaisempaan tutkimukseen ja aineistosta nousseet päätelmät olen perustellut teoriasta käsin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 99.) Sisällönanalyysin avulla olen käsitellyt, järjestellyt ja yhdistellyt aineistoa tulkinnan ja johtopäätösten tekoa varten. Jotta tutkimus tuottaisi analyysin ansiosta uutta tietoa eikä analyysi jäisi vain sisällön erottelun asteelle, on analyysin jälkeen havaitut asiat yhdistettävä uudeksi kokonaisuudeksi (Anttila 1996, 180; Tuomi & Sarajärvi 2002, 107).

Olen käyttänyt tekstissä aineistosta lainauksia, joihin olen merkinnyt informantin peitenimen lainauksen jälkeen sulkuihin. Sulkujen sijaan olen käyttänyt informantin peitenimeä lainauksen edessä silloin, kun mukana on myös omia kommenttejani tai kysymyksiäni, jolloin on selkeämpää heti kommentin alussa nähdä, kumman puheesta on kyse. Lainausten sisällä olen käyttänyt hakasulkeita tarkentamaan lainauksen sisältöä tai asiayhteyttä. Lainausten kieltä olen hionut hieman luettavuuden helpottamiseksi: olen poistanut täytesanoja ja selkeyttänyt joitakin ilmaisuja esimerkiksi vaihtamalla sanajärjestystä. Joistakin kohdista olen poistanut enemmän kuin muutaman sanan ja silloin olen merkinnyt tekstiin kahdella tavuviivalla -- poistetun tekstin kohdan.

5 Rajan ylityksiä

5.1 Uusi harrastus

Harrastuneisuuden eli pysyvän suuntautuneisuuden viriämiseen jotakin asiaa kohtaan tarvitaan Jari Metsämuurosen (1995, 34–35) mukaan kiinnostuksen lisäksi onnistumisen kokemuksia aiheesta sekä yksilön sisäisten tarpeiden tyydytystä. Nämä tekijät muodostavat syklin, jonka seurauksena syntyy harrastuneisuutta, ja uusi harrastus aloitetaan tai ei aloiteta. Kiinnostuminen johonkin aiheeseen synnyttää halun kokeilla uutta asiaa. Hyvien kokemusten saaminen synnyttää positiivisen asenteen uutta aihetta kohtaan, mikä puolestaan lisää edelleen kiinnostusta aiheeseen. Positiiviset kokemuksen tyydyttävät yksilön sisäisiä tarpeita, mutta ennen kuin tekeminen muuttuu todella harrastuneisuudeksi ja sitä kautta ilmiharrastukseksi, on sykliä jouduttu toistamaan useita kertoja.

Aineiston informantit harrastavat käsitöitä eriasteisesti: osa tekee hyvinkin aktiivisesti tekstiili- tai teknisiä töitä, osalla harrastus on ennemminkin harrastuneisuutta. *Harrastuneisuutta* suppeampi käsite *harrastus* on tiettyyn asiaan, lajiin, tekniikkaan, välineeseen tai osa-alueeseen kohdistuvaa harrastuneisuutta ja toimintaa. (Metsämuuronen 1995, 21–22.) Käsitöiden harrastus voi kohdistua yhteen tai useampaan käsitöiden osa-alueeseen, esimerkiksi yhteen tekniikkaan. Harrastuneisuuteen liittyy myös kiinnostus käsitöiden taloudellisia, ekologisia, esteettisiä, ammatillisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia sekä perinteitä kohtaan. (Lepistö 2004, 110.)

Vaikka käsitöiharrastus mielletään yleensä vapaa-aikana tehtäväksi, vapaaehtoiseksi ja viihdyttäväksi toiminnaksi, voidaan myös välttämätön käsitöitoiminta ajatella harrastukseksi. Välttämätön käsitöity voi olla esimerkiksi kodin remontoimista tai vaatteiden korjaamista. Aineistossa tuli esiin sekä vapaaehtoista että välttämätöntä käsitöitoimintaa, joita molempia informantit pitivät pääsääntöisesti harrastuksen piiriin kuuluvana. Tässä tutkimuksessa käsitöiden myös välttämätöntä käsitöitoimintaa harrastuksena, sillä yleensä sitä tehdään vain, jos sen tekemiseen on muutenkin kiinnostusta ja taitoa. (Vrt. Halonen 1998, 55.)

Aineiston naisinformanttien innostus teknisten töiden tekemiseen on herännyt jo kouluaikoina (Iina ja Saara) tai vasta opiskelujen myötä yliopistossa. Peruskoulussa teknistä työtä valinneet Iina ja Saara ovat jatkaneet teknisten töiden tekemistä peruskoulun jälkeen ja hakeutuneet myös käsityökasvatuksen pääaineopiskelijoiksi. Piia on tehnyt teknisiä töitä vapaa-ajalla jo kouluaikoina, vaikka ei olekaan koulussa valinnut teknistä työtä. Soile ja Elisa ovat aloittaneet teknisten töiden tekemisen vasta yliopistossa teknisen työn sivuaineen myötä. Heidi innostui enemmän teknisten töiden tekemisestä rakentaessaan puolisonsa kanssa taloa ja huomattessaan tarvitsevansa siinä teknisten töiden taitoja. Talonrakennuksesta virinnyt innostus jatkui sitten vapaa-ajalla puutöiden tekemisenä pienemmässä mittakaavassa. Yliopistossa Heidillä oli mahdollisuus hankkia vielä lisää taitoja opettajankoulutuksen teknisen työn opinnoissa.

Kaikki aineiston miehet ovat aloittaneet tekstiilityön harrastuksen nuorena peruskoulun jälkeen tai aikuisina. Ainoastaan Heikki teki tekstiilitöitä jo lapsena ja joitakin töitä nuorena, mutta varsinaisesta harrastuksesta ei silloin voinut vielä puhua. Ossi ja Olavi ovat aloittaneet tekstiilitöiden tekemisen yliopiston tekstiilityön opintojen myötä. Mikko, Antti ja Aatu ovat aloittaneet tekstiilitöiden tekemisen peruskoulun jälkeen, Mikko ja Antti lankatöillä ja Aatu mattojen kutomisella. Naisilla on ollut miehiä useammin tekstiilityö harrastuksena tai tekstiilialan opintoja ennen teknisten töiden harrastusta ja opintoja. Miehistä ainoastaan Ossi tekee aktiivisesti myös teknisiä töitä.

Harrastuneisuuden syntyyn vaikuttaa oleellisesti se, että jostakin saa alkusysäyksen; jossakin pitää päästä aluksi kokeilemaan, jotta kiinnostus voi syntyä ja tekemisestä voi saada hyviä kokemuksia. Tutkimuksen informantit ovat saaneet alkusysäyksen usein peruskoulussa, yliopisto-opinnoissa tai kotona muilta perheenjäseniltä.

5.2 Teknisiä käsitöitä

5.2.1 Sellaisia taitoja että pärjää

Teknisen työn taidoista on hyötyä monilla elämän alueilla. Käsityön säilyttäminen kouluopetuksessa on nähty tärkeäksi, sillä se opettaa taitoja ja valmiuksia selviytyä elämässä ja yhteiskunnassa (Kojonkoski-Rännäli 1995, 111). Koulun teknisen työn

opetuksen tarkoituksena on ollut muun muassa lisätä oppilaiden perusvalmiuksia teknisen yhteiskunnan tarpeita varten (Hamm 1997, 21).

Naisinformantit kertoivat tarvinneensa teknisissä töissä saamia taitoja esimerkiksi kodin huoltotöissä, huonekaluja ostaessaan, auton korjauksessa, harrastuksissaan, kuten purjehduksessa ja partiossa. Myös Sirpa Kokon (2007b, 61) tutkimuksessa nousee esiin teknisten käsityötaitojen hyödyllisyys myöhemmässä elämässä. Yksi motiivi aloittaa teknisen työn harjoittelu onkin ollut tarve oppia teknisen työn taitoja arkielämään ja harrastuksia varten. Peruskoulun käsityössä opettavat erilaisten materiaalien työstötekniikat on katsottu kuuluvan yleissivistykseen ja elämänhallinnan välineisiin (Kojonkoski-Rännäli 2001, 493). Nämä tavoitteet toteutuvat kuitenkin hyvin sukupuolittuneesti: vain ne oppilaat, jotka valitsevat teknisen työn, oppivat näitä taitoja, ja suurin osa teknisen työn valinneista on poikia. Naisinformantit pitävät teknisten töiden osaamista lähes välttämättöminä arkitaitoina. Heille on myös tärkeää, että he selviävät esimerkiksi kodin pienistä korjaustöistä itse, ilman että apua tarvitsee pyytää keneltäkään muulta.

Yks juttu mikä on vaikuttanu siihen, et mä oon halunnu tehä myös kovista materiaaleista juttuja, on se, että sen taidon avulla pystyy toteuttamaan semmosia arkipäivän ratkasuja. -- Et mä en tarvii ketään vaihtamaan lamppua tai sillein, et se liittyy semmoseen arjen hallintaan tietyllä tapaa myös. Se ei oo pelkästään semmosta sorminäppäryyttä, sitä et tekee hienoja esineitä, vaan siinä on myös semmonen, et tietää materiaaleista ja osaa tehdä perusteltuja päätöksiä, jos ostaa vaikka huonekaluja tai kunnostaa jotain. (Soile)

Tavallisessa arjessa täytyy osata ja tietää paljon semmosia asioita, mitkä liittyy tekniseen työhön, ymmärtää miten sähkö toimii, ymmärtää miten auto toimii, ymmärtää mitä siellä konepellin alla tapahtuu, jos se menee rikki ni osaa kertoa, mikä sieltä pitäis korjata, vaikkei osais itse korjaa, ni osais kertoa edes. Tai ei ne tarvii olla näinkään monimutkaisia asioita. Ymmärtää joku koneen käyminen. Se helpottaa hirveesti arkiasioiden toimittamista, kun tuntee tätäkin puolta, siis teknistä. Et osaa, jos vaikka joku yksinkertanen sähkötyö kotona, semmonen jonka osaa tavanihminen tehdä. Kyllähän siinä pitää kuitenkin tietää, että minkälaisia osia sinne laitetaan, ja ettei se kärähdä koko touhu saman tien. (Elisa)

Käsityön opetuksessa näkyy suomalaisessa koululaitoksessa pinnan alla oleva heteronormatiivisuus. Heteronormatiivisuus liittyy käsitykseen, jonka mukaan mies ja nainen ovat binaariset vastakohtaparit, jotka erilaisuudessaan täydentävät toisiaan. Se, että tytöt ja pojat opiskelevat eri taitoja tekstiili- ja teknisessä työssä, sisältää oletuksen, että he myöhemmin muodostavat heteroparin toistensa taitoja täydentäen ja näin he hallitsevat kaikki tarvittavat kodin työt: nainen napin tai verhojen ompelun, mies kodin puutyöt ja lampunvaihdon. (Lehtonen 2003, 88, 137, 239; ks. myös Kärnä-Behm 2005, 112.) Päätelmä viittaa Simone de Beauvoirin teoriaan naisesta ja miehestä toisiaan täydentävinä

vastapareina (de Beauvoir 1980). Koska aina perheessä ei ole syystä tai toisesta toista sukupuolta, joutuu apua pyytämään ulkopuolelta – tai opettelemaan itse.

Osalle naisista vasta yliopisto avasi mahdollisuuden sitten peruskoulun kokeilla taitojaan teknisissä töissä. Opettajankoulutuksessa teknisiä töitä on päässyt kokeilemaan hieman, ja Rauman opettajankoulutuslaitoksen teknisten töiden opettajien koulutuksessa opiskelua on voinut jatkaa maisteriksi saakka. Naisinformanteista kaksi on käsityökasvatusta pääaineenaan opiskelevia ja kolme on opiskellut käsityökasvatusta sivuaineenaan. Erityisesti sivuaineena käsityökasvatusta opiskelevien teknisen työn sivuainevalintaan on vaikuttanut halu oppia hyödyllisiä teknisiä taitoja tekstiilityön taitojen rinnalle.

5.2.2 Uusia haasteita materiaalista ja tekniikoista

Mielenkiinto kovia materiaaleja kohtaan on ollut naisinformanteilla vahva ja kannustanut jopa opiskelemaan alaa. Erityisesti puu on materiaali, joka on tuntunut mielekkäältä ja miellyttävältä työstettävältä. Myös puun työstämisen monipuoliset tekniikat ovat kiehtoneet naisinformantteja. Informantit myös vertaavat tekstiili- ja teknisen työn tekniikoita ja materiaaleja keskenään, mikä on luonnollista, koska he ovat tehneet molempia käsitöitä.

Mä tykkään puusta tosi paljon materiaalina, se on ihan mieletön. Sille voi tehdä niin montaa asiaa. Sitä voi porata, hioo, viilata, sahata, polttaa, värjätä tai sille voi tehdä niin hirveesti. -- Varmaan se työstämisen helppous on yks asia ja sitten se, et miten monella tavalla sitä pystyy työstämään, se varmaan vaikuttaa siihen. Siinä ehkä tulee nopeemmin esille se oma kädenjälki kun neuletyössä, koska sulla on siinä se puumateriaali tai teräs ja sitten kun sitä työstää, niin siihen saa jo viidessä tai alle minuutissa semmosen jäljen joka näkyy. Se on ihan mieletöntä. (Heidi)

Puu on lämmin, metalli ei oo yhtään semmonen ja sitten mä rakastan yli kaiken puun tuoksua. -- Se [puu] on mun mielestä oikein kiva työstää, lämmin ja hyvän tuoksuinen ja hyvän tuntuinen. (Liina)

Kun näin miten nää metalli- ja puupuolella [käsi- ja taideteollisessa opistossa] opiskeli, että millasia töitä he teki ja miten se kääntyy se materiaali, ni tuli semmonen olo, että vautsi vau, mä haluisin kans oppii ton. Se jäi sitten kytemään. (Elisa)

Soilella, Piialla ja Elisalla oli taustana vahva tekstiilikäsityön harrastuneisuus ennen teknisten töiden harrastusta, siten teknisissä töissä uudet, kovat materiaalit ovat innostaneet uusien haasteiden myötä. Tekstiilityössä uusia haasteita on voinut olla jo vaikea löytää, kun materiaali ja tekniikat ovat tulleet hyvin tutuiksi. Tekniset työt nähdään materiaali- ja tekniikkavalikoiman laajentamisena, ei niinkään erillisenä uutena harrastuksena. Vaikka

uusien materiaalien työstäminen ei aluksi olekaan helppoa, kun kokemusta niistä ei juuri ollenkaan ole, on harjoittelu ja taitojen kohentuminen ollut motivoivaa.

Siinä [teknisessä työssä] on jotain uutta haastetta. Nyt alkaa tuntuu siltä, että tekstiilissä on suht tuttua ja pitäis olla jotain melko erilaista ja erikoisia materiaaleja, että siellä olis haasteita tai tehdä jotain vaativia juttuja. (Piia)

Sit kun on tekstiilipuolen juttuja tehnyt enemmän, ni sitten tulee hinku kokeilla enemmän muita juttuja kans. Ja sitten vähän työntää myös niitä omia rajoja vähän kauemmas. Kokeilla, et toimiiko se oma logiikka kans, mikä toimii tekstiilin puolella, ni toimiiks se teknisen puolella. (Soile)

Sit alko pikkuhiljaa toteuttaa helpommista töistä vähän vaikeempiin. Tavallaan sen oman tekemisen kautta, et sitten kun tuli pieniä onnistumisen kokemuksia, ni sitten alko nälkä kasvaa syödessä. Sitten teki mielikin kokeilla niitä omia taitoja ja sitä omaa osaamista. Et miten pitkälle voi mennä ja et pärjääkö siinä. (Soile)

Tutkimuksen informanteista Heidi ja Saara ovat olleet partiossa. Partio on tarjonnut käsítőissä sellaisia haasteita, joita koulu ei ole pystynyt tarjoamaan. Heidillä ei koulussa ollut teknistä työtä vaihtojaksoja enempää, mutta hän on oppinut partiossa teknisen työn taitoja. Partio on tarjonnut paljon mahdollisuuksia harjoitella sekä haasteita ja onnistumisia teknisten töiden taidoissa, mikä on innostanut Heidiä jatkamaan harrastusta vapaa-ajalla. Myös Saara on harrastanut partiota ja on siellä oppinut paljon sellaisia teknisen työn taitoja, joista muualla on jäänyt paitsi. Tutkimuksen naiset ovat saaneet oppia teknisen työn taitoihin useammin muualta kuin koulusta. Kotona isä on usein tehnyt teknisiä töitä verstaassaan ja ottanut tyttärensä mukaan. Heidi olisi kuitenkin kaivannut teknisen työn opetusta enemmän myös kouluun, sillä taidoista olisi ollut suoraa hyötyä partiokilpailuissa.

Ku partiossa piti kaikkee osata porata ja säätä ja kääntää, ni se olis ollu jotenkin ärsyttävää opetella ite ne asiat kotona, ennen kun lähtee partiokisoihin. -- [Teknisiä töitä] olis voinu harjotella koulussa enemmän. Ärsyttävää, että piti opetella kotona kaikki. (Heidi)

Sillon nuorena teknisiä töitä tuli tehtyä jotain pieniä askarteluja partioharrastuksessa. Siellä pääs kans kokeileen. (Saara)

Iinaa lukuun ottamatta kaikilla tutkimuksen naisinformanteilla tekstiilitöiden osaaminen on ollut vahvaa ennen kiinnostuksen heräämistä teknisiä töitä kohtaan. Teknisen työn erilaiset tekniikat, työvälineet ja materiaalit ovat tuoneet käsityöharrastukseen uusia ulottuvuuksia. Teknisen työn uudet haasteet ovat motivoineet harjoittamaan uusia taitoja. Teknistä työtä ei ole nähty tekstiilityölle vastakkaisena alueena, vaan informanteille tekniikat ja menetelmät ovat käsityötaitojen ”laajentamista” käsityön sisällä.

5.3 Tekstiilikäsitöitä

5.3.1 Iloa itse tehdystä

Jorma Sipilä (1994, 23) kutsuu maskuliinisten rajojen rikkojia vaihtoehtojen rakentajiksi. He määrittelevät maskuliinisuutta toisin. Vaihtoehtojen rakentajia ovat uusien elämänmuotojen etsijät, intressien perheellistäjät ja hyvän yhteiskunnan rakentajat. Tämän tutkimuksen miesinformantit rikkovat maskuliinisia rajoja käsityön keinoin.

Joidenkin käyttöesineiden tai vaatteiden tarve on toiminut miehille yhtenä kimmokkeena ryhtyä tekemään tekstiilitöitä. Vaatteita on tehnyt ja korjannut yleensä aikaisemmin äiti, mutta itse kun on jo aikuinen, äiti ei välttämättä enää ole niin lähellä elämässä, että se olisi mahdollista. Miehille on syntynyt tarve korjata, uudistaa ja muokata vaatteita itse tai tehdä sellaisia vaatteita ja tuotteita, joita kaupasta ei saa. Persoonallisia ja omaan tyyliin sopivia vaatteita ja muita tuotteita on saanut paremmin itse tekemällä. Vaatteiden tuunaaminen ja korjaaminen on innostanut kokeilemaan käsitöiden tekoa myös enemmän.

Siis oon mä aina ite korjannut vaatteet ja muut. Mä oon vaan laajentanut tätä. (Antti)

Jos on joku tarve, ni siihen pystyy sit tekeen ite. Se on hauskaa saada just semmonen. -- Myöhemmin sitte joillekin laitteelle oon tehny suojalaukkuja tai jotain. Et se on tietysti mahdollista niitäki löytää kaupasta, mut se on jotenkin hausempi tehdä ite. (Heikki)

Sit tarve on semmonen lähtökohta. (Ossi)

Mikko on tehnyt erilaisia käsitöitä tarpeen vuoksi ja sen lisäksi myös muiden harrastusten innoittamana. Mikko harrastaa kansantanssia, ja sitä kautta kaikki kansanperinteeseen kuuluvat asiat kiinnostavat häntä. Usein harrastukset sisältävät laajemman kiinnostuksen niihin liittyviin eri ulottuvuuksiin (Lepistö 2004, 110; Metsämuuronen 1997, 20–22).

Sit myöhemmin mä oon vähän tämmösen kansanperinteen harrastamisen kautta kiinnostunut, kaikenlaisista punoksista ja nyöreistä mutta niitä mä en oo vielä paljon tehnyt, ihan vaan pikkasen kokeillut. -- Sitä pirtanauhajuttuu, mikä mua kiinnostaa, mä olen kansantanssia harrastanut, ni sitä kautta haluaisin, mut sitä mä en vielä osaa. (Mikko)

Jonkin tuotteen tekeminen itse käsin tuo artefaktille lisäarvoa. Itse tehty tuote merkitsee enemmän kuin tuntemattoman tekemä tai teollisesti valmistettu. Uniikkisuus ja persoonallisuus ovat lisäarvoja, joista ollaan valmiita maksamaan enemmän tai itse tehtynä niiden tekemiseen ollaan valmiita käyttämään paljon aikaa. (Visser 1994, 15.)

Miesinformantit kertoivat käsityömateriaaleista, kuten langoista ja kankaista, jotka olivat heidän mielestään hyvin kalliita verrattuna kaupasta ostettaviin valmiisiin tuotteisiin. He olivat kuitenkin valmiita maksamaan materiaaleista ja tuotteista enemmän, kun tuloksena oli persoonallisia vaatteita tai muita tuotteita.

5.3.2 Kaikkea pitää kokeilla

Käsityöt ovat alkaneet kiinnostaa, kun on nähty muiden tekevän käsiöitä. Toisia katsellessa on itsekin tehnyt mieli kokeilla, miltä tuntuu neuloa tai miten ompeleminen onnistuisi. Miesinformanttien innostaja on yleensä ollut joku naispuolinen sukulainen tai kumppani. Heikkiä on innostanut tyttöystävän tekstiilikäsityöharrastus, Anttia puolestaan siskon, ja Aatu kertoo ihastelleensa tätinsä kudonnaisia ja saaneensa niistä kimmokkeen kokeilla kutomista myös itse.

Mun kummitäti kävi siellä kutomassa seinälle semmosia ryijyn tapasia, Sit mä kysyin, et missä sä oot tehny, et ootko sä ite tehny? Nyt mä muistan siitä se tuli [kiinnostus]. (Aatu)

Tavallaan sitten uudelleen löysin sen tyttöystävän kautta, joka on paljon tehny kaikkee ja tekee koko ajan. Muistan et sillein innostu vähän uudestaan jonkun hiljasten vuosien jälkeen. (Heikki)

Mä kadehdin mun kaveria ku se kävi, sitä yhtä poikaa, joka kävi jollain [käsityö-] kurssilla, kun se oli painanut paitaa. Ehkä sen takia mä oon nykyään ruvennu painaan. (Mikko)

Mikko on yhdessä vaimonsa kanssa päättänyt aloittaa tekstiilityön harrastuksen. Hän kuvaa tavoitetta ”yhteisenä projektina”, jossa tärkeää vaikuttaa olevan yhdessä oleminen ja tekeminen käsityön varjolla. Antti puolestaan kertoo innostuksen tekstiilitöihin heränneen alun perin, kun hän seurasi siskonsa käsitöiden tekemistä. Käsitöiden tekemisen taustalla voi olla myös yhdessä olemisen halu. Käsitöiden tekeminen on nähty näin myös sosiaalisena yhdessä olemisen muotona (ks. myös Anttila 1983, 2).

Ompelemista mä oon nyt alottamassa vaimoni kanssa. Meillä on semmonen yhteinen innostus nyt. Sitä en nyt oikein hallitse, mutta aion tässä opetella. -- Meillä on yhteinen ompelukone ja yhteisiä prokkiksia. (Mikko)

Ku perheessä kaikki on tehny paljon. Aina kattoo, ku muut tekee, ni sitte ajattelee, et pitää sitä itteksi tehdä. --No mun systeri teki ja sit mä kattelini siitä vierestä. Se virkkas jotain hattua. Ei ollut mitään muuta tekemistä, ni sit mä aloin siinä seurana virkkaileen. (Antti)

Tekstiilikäsityöt ovat luoneet miehille uusia haasteita, ja taitojen opetteleminen on kysynyt aikaa ja kärsivällisyyttä. Silti uuden taidon oppiminen on ollut heistä niin palkitsevaa, että siihen on riittänyt sinnikkyyttä. Tekstiilikäsitöiden tekniikkakirjoja on myös laajennettu, kun tekemiseen on haluttu uusia haasteita. Olavi löysi sattumalta pitsinnypläyksen opettajan, mikä motivoi uuden harrastuksen aloittamisessa. Aiemmin Olavi oli harjoittanut jo muita lankatekniikoita. Kun halu uuden tekniikan opettelemiseen on herännyt, oppia etsitään vaikka kirjoista, jos opettajaa ei löydy. Melkoisesti motivaatiota vaati se, että Mikko opetteli pian neulomaan opittuaan uusia neulemalleja itsenäisesti kirjoista.

Mä satuin Raumalla tutustumaan yhteen paikalliseen mestarinnyplääjään, joka sitten lupas opettaa mulle nypläämisen. Ainakin perusteet. Ja sitten kun oli periaate, et kaikkee pitää kokeilla kerran, ni olin et kokeillaan sit tätäkin näin. Varsinkin kun sen verran ymmärsin -- että [opettaja] on Suomentasolla ihan guru. (Olavi)

Virkkaamisessa mä aloin tekee pipoja ja sit mä tein niitä ihan älyttömän paljon. Sit mä kyllästyin niihin. Sen jälkeen mä opettelín sen kutomisen. Sit mä tein kanssa tälläsii pipoja, kaulaliinoja. (Antti)

Mä kysyin mun kaveria -- et se opettais mulle neulomista. -- Sit me leikillisesti perustettiin semmonen käsityöseura, jota välillä yritetään aina elvyttää. [Hän] opetti mulle neulomista ja mä opin neulomaan kaulaliinan ensimmäisenä ja sitten lapaset. -- Mä ostin divarista kirjan, jossa oli erilaisia neulomisneuleita, ja sitten niitä tein. (Mikko)

Toisin kuin naisinformanteilla tutkimuksen miesinformanteilla oli vain osalla teknisen työn taitoja taustalla ennen tekstiilityön harrastuksen aloittamista (eniten Olavilla ja Ossilla). Ossi kuvaa, kuten naisinformantitkin, tekstiilityötä vain käsityön tekniikka- ja materiaalivalikoiman laajentamisena eikä näe sitä teknisille töille vastakkaisena. Kaikki miehet eivät olleet kuitenkaan harrastaneet aiemmin teknisiä töitä, vaan tekstiilitöiden myötä he löysivät kokonaan uuden käsityöharrastuksen. Uuden harrastuksen aloittamista kaikkien informanttien kohdalla kuvaa ennakkoluulottomuus: he eivät ole nähneet tekstiilitöitä naisellisena toimintana vaan kiinnostavana uutena alueena, johon he ovat halunneet tutustua.

5.4 Se on vain käsityötä – ei materiaaleja

Miesten ja naisten motiivit harrastuksen aloittamiselle ja käsitöiden tekemiselle ovat olleet pitkälti samoja. Tärkeinä motiiveina aineistosta nousee käytännön taitojen tarve arjessa sekä tekemisestä saatavat onnistumisen kokemukset ja mielihyvä. Sukupuolittuneen käsityön kouluopetuksen vaikutukset näkyvät pitkälle elämässä. Miehet eivät osaa tekstiilitöissä opetettuja taitoja eivätkä naiset teknisissä opetettuja taitoja, ennen kuin

hankkivat taidon jostain muualta. Yliopiston opettajankoulutus on tarjonnut peruskoulusta puuttumaan jääneen osa-alueen opetusta tämän tutkimuksen informanteille.

Vaikka materiaali on käsityössä keskeinen asia, ei puun ja tekstiilin erottaminen toisistaan erillisiksi kuuluviin käsitöihin ole informanttien mukaan oleellista. Erityisesti ne käsitöiden tekijät, jotka harrastavat kumpaakin käsityötä, pitivät materiaalien mukaan vedettyä rajaa keinotekoisena. Vaikka kovien materiaalien työstämistekniikat ja tilavaatimukset poikkeavat tekstiilityön tekniikoista ja tilavaatimuksista paljon, ei käsitöiden tekijöiden mukaan tekemisessä kuitenkaan ratkaise materiaali vaan tarkoitus ja tekeminen. Seija Kojonkoski-Rännälin (1995, 122) mukaan käsin tekeminen kuuluu ihmisen perusintentioniin. Ihmisellä on luonnollinen halu tehdä käsillään, ja erityisesti lasten kohdalla se näkyy siinä, että heitä ei tarvitse erityisesti motivoida siihen. Vasta negatiiviset kokemukset ja ennakkokäsitykset heikentävät tekemisen motivaatiota.

Käsillä tekeminen takana vaikutti, tekstiili oli vaan yks alue siellä [opinnoissa], mun mielestä ihan luonnollista opettajalle. (Ossi)

Kiinnostus ei oo materiaalikohtasta -- että kun on semmonen perustaito olemassa, niin ei sillä ole loppujen lopuksi merkitystä, onko se ompeluneula vai onko se pistepuikko millä työskentelee, kun ne kaikki kääntyy lopulta hyvin. (Elisa)

Se käsityön tekeminen ei periaatteessa muutu tai se mitä mä saan siitä ittelleni, niin se ei eroo materiaalista. (Soile)

Ei siinä materiaalilla mitään merkitystä ollut, kun pääs tekemään. -- Mulle se on vaan käsityötä, ei materiaaleja. Semmonen ajatus mulla on ollu pitkään. Ei se oo sen kummempaa, vaikka moni niitä erotteleekin niin. Mulle sanotaan, et miks sä muka teet? Mut mä koen et se on vaan käsityötä. Tosin vaikeempaa mulle nyt tietysti, ku sitä ei oo tehny. (Ossi)

Naiset kuvaavat teknisen käsityön tekemistä useasti materiaalin ominaisuuksien ja työstämisen kautta. Prosessi tuntuu miehillekin olevat erityisen tärkeää, vaikka sekä miehet että naiset kertovat myös produktin tärkeydestä ja sen motivoivasta vaikutuksesta. Pirkko Anttila (1983, 112) on osoittanut tutkimuksessaan, että käsityön tekemisen prosessi on käsityön tekijälle tärkeämpi kuin lopullinen produkti.

6 Ennakkoluuloista huolimatta

6.1 Miksi en muka voisi osata?

Erilaisen valinnan tehnyt saa huomiota, tahtoi tai ei (Kanter 1977, 210–211). Poikkeava käyttäytyminen huomataan, ja siitä saa yleensä jonkinlaista palautetta. Palautteeseen suhtaudutaan eri tavoin (vrt. Kanter 1977, 219), mutta tutkimuksen informantit olivat yhtä mieltä siitä, että kannustusta ja positiivista palautetta on mukava saada. Mutta myös vähättelyä ja negatiivista ihmettelyä saa osakseen, jos nainen kertoo harrastavansa teknisiä töitä. Ja ehkä vielä suurempaa ihmettelyä kuulee mies, joka harrastaa tekstiilitöitä.

Sieltä on tullu just näitä kommenttejä, et ”mitä ihmettä sä teet! Mitä?! Tuohan on ihan tyttöjen puuhaa!” (Ossi)

Sukupuolelle epätyypilliseen valintaan käsitöissä suhtaudutaan informanttien mukaan pääosin myönteisesti. Informanteista on joskus jopa mukavaa rikkoa rajoja, tehdä jotain normeista poikkeavaa ja herättää huomiota epätyypillisellä käyttäytymisellä. Sekä naiset että miehet kertoivat joutuvansa selittämään valintaansa usein tutuille ja tuntemattomille. Yleisempää on tuntemattomien ihmisten ihmettely, jolloin joutuu selittämään omia valintojaan. Sen sijaan perhe ja ystävät eivät yleensä kummastele valintoja niinkään, sillä he tuntevat perheensä käsityön tekijän ja hänen kiinnostuksena kohteet. Perheen kannustus omille valinnoille on ollut rajojen rikkojille erityisen tärkeää. Se, että vanhemmat ja sukulaiset ovat ”innoissaan” ja ”ylpeitä”, on merkinnyt paljon. Lähes kaikki informantit kertovatkin saaneensa aina tukea omille ”jutuilleen” ja kiinnostuksensa kohteille.

Meiän mummo, ku se on ite kutonu, ni se on ihan innossaan. Kotona sit, no ei meiän isä oo oikeestaan sanonu juuta eikä jaata, mut ei se yleensäkään sano mihinkään juuta eikä jaata. Et antaa mennä vaan. Kyllä ne siis arvostaa ja kunnioittaa, mitä mä teen tuolla. (Aatu)

Informanttien suvuissa on ollut myös muita rajojen rikkojia. Heidi kertoo isoäidistään, joka astui tarpeen tullen aina miesten saappaisiin ja teki paljon erilaisia puutöitä ja muita miesten töiksi miellettyjä talon töitä. Mummo teki Heidiin vaikutuksen jo nuorena, vaikka mummon aktiivista toimijuutta ei perheessä suuremmin ihmeteltykään. Mummo myös

opetti Heidille teknisen työn taitoja. Elisän kumppani harrastaa niin ikään tekstiilitöitä ja hänen asenteensa on, kuten Elisankin, ettei materiaalilla niinkään ole merkitystä käsitöissä.

Hänellä on kans asenne, että ei oo miesten töitä tai naisten töitä vaan on semmosia mitä kukin tekee, kun parhaiten osaa. -- Et sit taas vastaavasti hän on kiinnostunut tekstiilitöistä ja tekeekin niitä. (Elisa)

Silti toisinaan perheenkin sisällä toisista odotetaan muuta kuin mihin he ryhtyvät: Heikki kertoo käyneensä keskusteluja mummonsa kanssa, kun tämän oli vaikea ymmärtää, että lapsenlapsi valitsi ammatin, joka on vahvasti naisten alaa. Piia kertoo omien vanhempien ihmetelleen hänen sivuainevalintaansa teknisen työn opettajankoulutukseen ja Heidi entisestä puolisostaan, joka vastusti vahvasti Heidin osallistumista talonrakennukseen ja hänen puuntyöstökoneiden käyttöään. Miehet eivät kerro varsinaisista suoran negatiivisista kommentteista, joita muut olisivat antaneet heidän harrastuksestaan, mutta naiset ovat toisinaan saaneet negatiivista palautetta muilta. Teknistä käsityötä naisten tekemänä on jopa vastustettu. Informanttien tapauksissa vastustaja on ollut perheen sisällä puoliso tai isä (Heidi ja Elisa). Muiden ihmisten kielteinen tai vähättelevä asenne naisen teknisen työn harrastusta kohtaan on saattanut vaikuttaa käänteisesti ja kannustaa naisia entistä enemmän teknisen työn harrastukseen.

Jos ihmisten kanssa keskustelea niin välillä ne reaktiot on semmosii, että kun kertoo mitä opiskelee, että "aijaa, sähän olet tyttö". Mut siis lähipiiristä mun kavereilta on tullu tosi paljon kannustusta. Mut sitten just vähän vieraammat ihmiset saattaa vähän ihmetellä. (Iina)

Kyllähän nuo [vanhemmat] vähän kauhuissaan oli, kun mä kerroin kotona. Eka ne ei ois oikein edes uskonu, että mä oon tosissani. -- Kai se tuli sillain yllätyksenä, että "miten niin yhtäkkiä", että "ei tämmösestä oo puhuttu". Sit vielä oikeestaan sen opiskeluvuoden aikana aika paljon tuli just sitä, että "mitenköhän te nyt pärjätte". (Piia)

Sitten on ollu vähän kyllä, myönnän, se just että kun isän asenne on ollu se, että versta ei oo tyttöjen paikka, ni vähän semmonen uhma, että kyllä mä vielä näytän. Että kyllä se voi olla ihan yhtäläillä tytöille ja naisillekin. Semmonen tietty sisu siihen, että miks en muka voisi osata. (Elisa)

Luonteen täytyy olla vahva ja itsetunnon hyvä, jotta jaksaa ottaa vastaan muiden ihmettelyt ja toisinaan ennakkoluuloiset kommentit sekä selittää ja puolustella valintojaan. Osa informanteista kuvaileekin itseään sellaisiksi ihmisiksi, jotka rikkovat rajoja ja provosoivat mielellään ja nauttivat siitä saamastaan huomiosta. Miehet myös tekevät tekstiilitöitä julkisilla paikoilla, esimerkiksi junassa, missä helposti saa huomiota muilta matkustajilta. Olavi kertoo mielellään provosoivansa ihmisiä esimerkiksi nypläämällä julkisella paikalla. Hänestä on hyvä hieman ravistella ihmisten ennakkoluuloja ja herättää kriittistä keskustelua. Myös tekstiilikäsityönopeettajan työssä peruskoulussa Olavi näkee mahdollisuuden asennekasvatukseen.

Mä sitten päinvastoin otan julkisille paikoille, kun mä kuljen, matkustan, niin sitten kutimet mukaan, että mä neulon siinä samalla tai nyplään. Ja jos se häiritseä mua jollakin tavalla julkisella paikalla, niin emmä niitä työnäytöksiäkään pitsiviikolla pitä. Ja sitten kun itselleni siitä on tullut niin tärkeä harrastus, niin mä haluaisin, että muutkin harrastaisi sitä. Mutta sitten kun siitä on se mielikuva, että se on semmosta vanhojen naisten harrastusta, ni mä haluan tarkoituksella rikkoa sitä, että sitä voi tehdä kuka tahansa ilkään ja sukupuoleen katsomatta. (Olavi)

Yleensä ennakkoluulot näyttävät ihmettelynä ja hämmennyksenä: ”aijaa, et mites sä nyt noin?”, ”miks?” tai ”emmä uskaltais”. Informantit eivät yleensä koe hämmentyneitä kommentteja kiusallisiksi vaan ennemminkin positiiviseksi huomioksi ja kannustukseksi. Usein informantit kertovat ihmisten olevan huvittuneita heidän harrastuksestaan, mutta sitäkään ei yleensä pidetä negatiivisena palautteena. Pääasiassa ihmettelyyn liittyy aina myös kannustusta ja ihailua. Moni on myös huomannut, että muut saattavat olla kateellisia heidän harrastusvalinnastaan ja rohkeudestaan rikkoa rajoja; muutkin olisivat halunneet valita toisin.

Porukka on tullu käymään vaikka mun tykönä, ja kattoo niitä mattoja ja mikä on mun tekemä, ja sanoo et ”voi vitsi kun hieno, siisti ku sä kudot, kiva et joku mies uskaltaa tehdä tommosta”. Musta se on tavallaan aika hienoo, et ne sanoo sillein just. (Aatu)

Joskus joku on kommentoinut ilkeämielisesti, mutta mä en muista mitä. Useimmiten mummot tulee taputtelemaan, että sulla on ihana harrastus. Että on hienoo, että jatka samaan malliin. Niitä on tullu paljon. (Olavi)

Junassa -- oon nyt ottanut sitte mahdollisesti jonkun just neuletyön. Ja sit siellä ihan yrittää olla ihan muutta mutkitta siinä sitten. Ja siinä huomaa, et se on herättäny huomioo kyllä ihan selkeesti. Et pääsee keskusteluunkin. Aika paljon helpommin kun muuten junassa. (Heikki)

Erilaiset negatiiviset ennakkoluulot ja asenteet, mitä informantit ovat kohdanneet muissa ihmisissä, ei ole lannistanut informantteja. Toisten ihmisten negatiivinen asenne on jopa provosoinut ”näyttämään”, että nainen voi tehdä teknisiä töitä tai mies tekstiilitöitä.

6.2 Mitä toi täällä, sehän on nainen?

Teknisen työn ja tekstiilityön harrastukseen liittyvät paikat, esimerkiksi verstaat, käsityöluokat ja ompeluhuoneet, sisältävät sukupuolioletuksen. Nämä paikat koetaan hyvin vahvasti sukupuolittuneiksi alueiksi. Esimerkiksi tekstiilityöluokan feminiinistä tuntua voi vielä korostaa se, että luokat ovat usein sisustettu kodinomaisiksi mattoineen ja kukkineen (Kokko 2007b, 63), kun taas teknisen työn tilat ovat usein suuria hallimaisia tiloja, joiden sisustukset ovat hyvin riisuttuja. Tilassa ja ajassa toistuvat tapahtumat vaikuttavat tilassa toimijoihin (Lehtonen 2003, 206). Naisen voi olla kiusallista mennä miesten alueelle ja

päinvastoin. Paikan sukupuolittuneisuuteen liittyy myös vahvasti tiedon jakautuminen sukupuolen mukaan: miehillä on hallussaan tekninen ja naisilla tekstiiliin liittyvä tieto ja taito.

Tekniseen työhön liittyvän tiedon puute tai olettaus, että naiselta se puuttuu, näkyy informanttien mukaan erityisen hyvin rautakaupassa, jossa naisten on vaikeaa saada palvelua tai se on usein vähättelevää. Samaan tilanteeseen miehet joutuvat kangaskaupassa. Rautakauppaa kuvataan aineistossa ”miesten territorioksi”, jossa nainen on ulkopuolinen. Rautakauppaan mennessään naisen on tiedettävä tarkkaan, mitä haluaa ja tarvitsee, sillä empiminen tai kysely myyjältä on tulkittu useimmiten tietämättömyydeksi. Naiset ovatkin miettineet aina tarkkaan, mitä ovat ostamassa, ja pyrkivät esittämään asiansa niin, että syntyy kuva, että he tietävät, mistä puhuvat. Informantit kertovat saaneensa hyvää palvelua usein vasta sitten, kun he ovat osoittaneet tietävänsä materiaaleista tai työvälineistä, joita ovat ostamassa. Soile ja Piia vertaavat tilannetta kangaskauppaan, jossa saa kysellä myyjältä neuvoja ja jossa naisten ei tarvitse tietää tarkalleen, mitä haluavat, tulematta silti palveluiksi huonosti tai kohdelluiksi alentavasti. Rautakaupassa miehen oletetaan informanttien kertomusten perusteella osaavan ja tietävän, ja jos nainen menee rautakauppaan miehen kanssa, sivuutetaan nainen palvelutilanteessa täysin. Kangaskaupoissa miehet ovat kokeneet täysin saman: nainen saa palvelua ja naisen kanssa käydään keskustelut materiaalista, vaikka mies olisi tekemässä ostosta.

Jos mä oon mun poikaystävän kanssa rautakaupassa, ni ne puhuu vaan sille, ei mulle puhuta siellä. Sitten jos yksin menee, niin palvelua saa. (Iina)

Joskus jollain on semmonen, että ”mitäs toi nyt täällä, sehän on nainen”. Mutta varsinkin jos mä tiedän, mitä on ne faktat, mitä mun pitää tietää, -- ni sitten se antaa semmosen vaikutelman, että ”haa, tää nainen, tähän tietäänkin näistä asioista jotain”. -- Varsinkin jos mä meen vaikka mun miehen kanssa rautakauppaan, niin kyllä se on se mies ketä palvelaan ja kenen kanssa se keskustellaan se asia läpi. Mut jos yksin lähdän asiaa toimittamaan, niin kyllä mä yleensä sen hakeamani saan. -- Ja vastaavasti, kun mun mies oli kangaskaupassa ja minä seisoin vieressä, mut mies teki ostoksii, niin minulle kyllä myytiin, et on se molemmin päin. (Elisa)

Välillä [kangaskaupassa] tulee vähän semmosta väheksyvää, mut se nyt riippuu liikkeestä. Sitte joskus menee sinne tosi tietämättömänä, ni odottas, et sieltä saa parempaa palvelua. Mut monesti se on vähän sellasta ja tällästä. (Ossi)

Elisa ja Saara kuvaavat sukupuolen asemia partiossa, jossa syntyy omanlaisiaan sukupuolen mukaan jaettuja tiloja: tytöt ja pojat ovat pääasiassa omissa ryhmissään. Toisaalta partioon kuuluu myös vahvasti sukupuolineutraali toiminta, jossa tytöt ja pojat ovat mukana samanveroisina. Partiossa samoja tekstiili- ja teknisiä töitä tehdään

sukupuolesta riippumatta. Heidi ja Elisa ovat harrastaneet partiota lapsesta saakka ja he ovat edelleen toiminnassa mukana. Partiolaisuuden myötä oma naiskuvakin on muuttunut.

Ku mäkin oon ollu partiossa 23 vuotta, ni siinä ehkä kasvaa tietynlaiseen naiseuteen. Et se ei oo semmonen objektiivinen. Emmä sano, et ei-partiolaisnaiset olis objekteja, mut se on ihan toisenasteinen toimijuus, mikä sieltä tulee. Se et totutaan tekeen duunii, naiset ja miehet yhdessä, et ei siinä kukaan kauheesti näytä sellasta feminiinisyyttään. En tiedä onks se hyvä vai huono asia. (Heidi)

Erilaisia sukupuolittuneita tiloja rakennetaan muun muassa koulussa. Käsiyöt ovat tyypillinen aine, jossa tytöt ja pojat opiskelevat eri tiloissa. Työstettävien materiaalien ja sukupuolen mukaan jakautuneet ryhmät sekä se, että tekstiilityön opettajat ovat yleensä naisia ja teknisen työn opettajat miehiä rakentaa mielikuvia naisten ja miesten alueista, ”territorioista”. Erillisissä tyttö- ja poikaryhmissä opiskelu ja harrastaminen voi olla kuitenkin myös positiivinen ja voimauttava kokemus verrattuna sekaryhmissä toimimiseen. Erityisesti naisten toimintaa erillisryhmissä on pidetty tärkeänä ja naisten keskinäistä sosiaalista kanssakäymistä vahvistavana (Kokko 2007b, 118–119). Koulun erillisopetusta on perusteltu myös sillä, että sekaryhmissä tytöt ja erityisesti hiljaiset tytöt eivät saa ääntään kuuluville. Erillisopetuksessa on todettu tyttöjen saavan enemmän tilaa ja mahdollisuuksia ilmaista itseään. Sen on oletettu lisäävän lasten yksilöllisiä mahdollisuuksia, ja erillisopetuksella on pyritty välttämään stereotyyppisiä sukupuolimalleja kasvatuksessa. Erillisopetuksen malli kuitenkin olettaa, että tytöille ja pojille tulee antaa erilaista kasvatusta ja opetusta sukupuolen mukaan, mikä saattaa edelleen korostaa sukupuolta ja sukupuolten välisiä eroja (Bredesen 2004, 51, 53, 57). Jakoa sukupuolen mukaan on tehty erityisesti taito- ja taideaineissa, ja tytöille ja pojille on annettu koulussa myös erilaisia tehtäviä sukupuolesta riippuen (Lehtonen 2003, 100–101). Vaikka sukupuolen mukaan jaettuja ryhmiä ei yleensä pidetä tasa-arvoon johtavana ratkaisuna, on erillisopetuksen käyttö pedagogisesti perustelluissa tilanteissa joskus parempi ratkaisu kuin yhteisopetus (Lahelma 1990, 34).

6.3 Sukupuoliroolista eroon

Kaikki yhteisöt käsityön ympärillä ovat vahvasti sukupuolen mukaan jakautuneet. Naiset harrastavat teknisiä töitä yleensä hyvin miesvaltaisissa ympäristöissä ja miehet puolestaan tekstiilitöitä hyvin naisvaltaisissa. Tällaisessa yhteisössä mukana oleminen voi vaikuttaa siihen, millaisena itsensä näkee, millaiseen identiteettiin haluaa samastua. Harrastuneisuudella on vaikutusta tekijän identiteettiin, ja tekemiseen tulee uutta

merkityksellisyyttä, kun harrastuneisuus tulee osaksi tekijän persoonallisuutta. Jaana Lepistön (2004, 43) mukaan harrastuneisuuteen liittyvien asioiden voidaan tällöin ajatella olevan myös yhteiskunnallisesti vaikuttavia. Harrastus on erityisen merkittävä yhteiskunnallisesti silloin, kun siinä rikotaan vallitsevia sukupuolinormeja.

Tämän tutkimuksen miehet ja naiset ovat käsityön tekijöinä eri paikoissa usein ainoita sukupuolensa edustajia. Rosabeth Moss Kanter (1977) kutsuu vähemmistössä olevia naisia ja miehiä termillä ”token”, joka on suomennettu *ainokaisuudeksi*. Ainokainen on ryhmässä ainoa tai lähes ainoa sukupuolensa tai muun sosiaalisen kategorian edustaja. Ainokainen tulee kohdelluksi tämän kategorian edustajana tai symbolina ja eroa muihin saatetaan mielellään korostaa. (Kanter 1977, 210–211.)

Aineistossa nousi vahvasti esiin, että sukupuolirooliajattelusta halutaan eroon. Sekä miehet että naiset kertoivat heitä ahdistavan, että heidät määritellään sukupuolen kautta, tekstiilitöitä tekeviksi *miehiksi* ja teknisiä töitä tekeviksi *naisiksi*. Monille informanteista asia on ollut paljon esillä, sillä heidän rajoja rikkova toimintansa on huomattu usein. Informanttien mielestä sukupuolen ei kuitenkaan tarvitsisi liittyä käsitöihin, sillä käsitöissä tärkeää on vain saada tehdä, sukupuolesta huolimatta. Taito merkitseekin käsityöntekijälle paljon enemmän kuin vain käsityötoiminnan suorittamista: taidon kautta on mahdollista kokea enemmän ja sitä kautta ymmärtää enemmän (Kojonkoski-Rännäli 2000, 122). Käsityön sukupuolirajojen rikkojille tekeminen ja kokeminen ovat olleet tärkeintä; raja-aidat ovat saaneet kaatua heidän tieltään.

Mun mielestä ei pitäis olla semmonen, ei pitäis antaa minkään sukupuolen vaikuttaa johonkin, tai muitten ihmisten mielipiteiden tai näkemysten tai ennakkoluulojen. Mun mielestä pitäis tehdä mitä haluaa ja miten tykkää tehdä. Eikä sen takia, että joku sanoo, et akkojen homma tai sen vuoksi jättää tekemättä. (Aatu)

Sit mä tajuin, et totta, et tää sukupuolirooleihin sitoutuminen rajottaa sitä elämän kokemista ja elämän mahdollisuuksia. Mä nyt vasta tulin tietoseks, että okei, miksi ei nauttis siitä elämästä kokonaisuutena. -- Sanotaan nyt ihan yleisesti, et mä en välitä sukupuolirooleista kovin paljon. (Mikko)

Vaikka rooleista halutaan eroon, naiset kuitenkin kuvaavat teknisellä alalla tarvittavia ominaisuuksia hyvin maskuliinisiksi. Siihen, miten teknisen työn opettajana ” pärjää”, on omalla asenteella ja luonteella merkitystä: informanttien mukaan parhaiten pärjää, jos on rohkea ja itsevarma. Miehet ovat kohdanneet paljon ennakkoluuloja tekstiilitöitä tehdessään, mutta käsityötieteen opinnoissa heitä ei ole kuitenkaan vähätelty, vaan ennemminkin heidän naisia heikompia taitojaan on ymmärretty hyvin. Myös muilla

naisvaltaisilla aloilla työskentelevät miehet kohtaavat usein ennakkoluuloja: heidät saatetaan mieltää naismaisiksi, "pehmoiksi" ja miehenä poikkeaviksi (Lammi-Taskula 1994, 121). Naisiin verrattuna miesten asema työpaikalla on usein kuitenkin hyvä, ja miehet otetaan yleensä hyvin vastaan naisvaltaiselle alalle. Naisten asema miesvaltaisella alalla on huonompi: naisia saatetaan vähätellä eikä heille sallita totutuista toimintatavoista poikkeamista yhtä helposti kuin mieskollegoille. (Lammi-Taskula 1994, 124.)

Saara: Mutta annan kyllä takas samalla mitalla, jos tommosia typeryyksiä päästää mun kuullen suustaan. Kyllä mä niinku annan takasi.

Sanna: Vaikuttaa vähän siltä, että tällä alalla on tarpeen olla sellanen asenne itsellä?

Saara: On joo ja sitten kun on se ainuu tyttö vuosikurssillansa, ni siellä on pakko olla. Välillä lähtee mukaan siihen poikien juttuun, et jos ne sanoo pahasti, ni totta kai mäkin sanon pahasti.

Kyllä ne tajuaa sen, että en mä oo sen kummempi kun nekään, et aika hyvin ne on tottunut. -- Mutta kyllä mä sitten oon myös tehny selväksi opettajille, että kyllä mä muuten osaan tän jutun ihan ilman sun apuakin. Eikä ne opettajat oo ollu siitä moksiskaan. Niille on voinu sanoo ihan suoraan, jos on ärsyttäny, kun ne tulee neuvoon jotain, mikä nyt on ihan itsestään selvää. Kyllä mä oon sanonu sen sitten, et tää ei oo ongelma.

Meillä on sellasia poikia, ketkä on tehny selväksi sen, että tytöt ei opeta teknistä, että se on poikien homma, mutta ei muuten mitään ongelmaa mistään. Mä oon nauttinu täysin siemauksin siitä huomiosta mitä mä täällä saan, olla se huomion keskipiste. mulle se on vaan ollu niinku kiva. Sopii mun peroonallisuudelle. Se ei varmaan kaikille tytöille olis yhtä kivaa, mutta musta se on ollu jees. (Saara)

Ei mua häiritse, et joku pitää mua erikoisena sen takia, mun mielestä se on sen oma asia. (Ossi)

Maskuliinisista piirteistä on siis teknisen työn opinnoissa hyötyä. Iina, Piia ja Saara kuvasivat olleensa jo lapsena hyvin poikamaisia, ja Saara kertoi olevansa ”pojaksi kasvatettu”. Myös Sirpa Kokon (2007b, 59–60) tutkimuksessa teknisen työn valinnea tyttöjä kuvailtiin poikamaisiksi ja tekstiilityön valinnea poikia tyttömäisiksi. Maskuliinisia ja alalla tarvittavia piirteinä pidettiin muun muassa ”rohkeutta”, ”jääräpäisyyttä” ja ”voimakkuutta”. Miehillä ei sen sijaan odotettu eikä vaadittu tekstiilitöissä feminiinisiä piirteitä.

Mä oo ehkä syntyny tyttönä, mutta toiminut poikana meidän perheessä. -- Ni sit musta tuli vähän semmonen, että oli asia mikä tahansa miesten asia, ni mä siellä sitten aina oon. Et ei multa kysytä, että riittääkö mun voimat, että se on riitettävä. (Piia)

Mä oon aina ollu semmonen, meiän perheen pieni jääräpäinen poika. -- Musta tuntuu, että mua on välillä kasvatettu sillein, et on odotettu, et tulee poikalapsi. (Saara)

Tytöt ovat saaneet koulun teknisessä työssä myös erivapauksia, kuten käyttöönsä parempaa materiaalia, vain siksi, että tytöt ovat opettajan mielestä poikia tarkempia ja huolellisempia työntekijöitä ja voivat siksi käyttää kalliimpaa materiaalia. Tytöt ovat saaneet työskentelyssä myös enemmän vastuuta ja saaneet käyttää esimerkiksi koneita ilman

valvontaa, koska he ovat opettajan mielestä rauhallisia ja vastuuntuntoisia. Toisaalta tytöiltä vaaditaan enemmän teknisessä työssä kuin pojilta, tytöt voivat saada heidän taitonsa kyseenalaistavaa huomiota opettajalta, heitä voidaan sääliä, heidät voidaan sivuuttaa opetuksessa tai heitä saatetaan jopa haukkua (Kokko 2007b, 56; Lehtonen 2003, 86–87). Toisinaan tytöt voidaan päästää teknisessä työssä vähemmällä kuin pojat ja tällainen positiiviseksi tarkoitettu huomio saattaa muuttua negatiiviseksi.

Soile kertoo yliopistossa kokeneensa taitojen vähättelyä. Opettaja voi negatiivisella huomiolla ja vähättelyllä pyrkiä osoittamaan oppilaille, etteivät tekniset työt ole tytöille ja tekstiilityöt pojille sopivia (vrt. Kokko 2007b, 128). Sukupuolen vuoksi voi saada erityishuomiota, mikä saattaa tuntua joskus hyvältä, mutta kääntyy toisinaan itseään vastaan, negatiiviseksi. Siksi voi tuntua erityisen hyvältä, jos palautetta omista töistä saa anonymisti siten, että sukupuoli ei tule esille, esimerkiksi Internetissä. Silloin arvioidaan todellakin vain tulosta eikä sukupuoli vaikuta arviointiin. Sukupuoli on vaikuttanut arviointiin niin, että työ on arvioitu paremmaksi kuin se on vain tekijän sukupuolen vuoksi. Soile kertoo saaneensa tekemästään työstä palautetta, josta ”rivien välistä voi lukea”, että ”ihan kiva – naisen tekemäks”.

Sitten semmonen, et jos kysyy neuvoa tai apua, niin sitten tehdään mielummin mun puolesta se työ, kun et sanottais, luotettais siihen mun omaan taitoon ja kerrotais miten joku pitää tai kannattaa tehdä. (Soile)

Mut ne [kommentit sukupuolesta] ei oo mitään semmosia, et suoraan kukaan tulis sanomaan, vaan sen aistii, että se ei oo ihan pelkästään se tuote. Siihen liittyy aina se, että tekijä on naispuolinen. (Soile)

Se ehkä kun on saanut jotain työtä valmiiks, niin on pistänyt siitä ehkä jotain nettiin ja pistänyt siitä sitten linkkiä tutuille ja sitten jonnekin palstalle, että hei tuli tämmönen tehtyä. Sit sieltä on tullu palautetta, mikä on siitä, että ne on saman alan harrastajia, niin ne ei katso persoonaan, ne katsoo tulokseen. Sillain se on avointa ja aitoo. (Olavi)

Käsitys, että tekstiilitöitä tekevä mies tai teknisiä töitä tekevä nainen on homoseksuaali, on sitkeä myytti. Tutkimuksen informanttien heteroseksuaalisuutta on kyseenalaistettu harrastuksen perusteella.

Hirveen sellasta niinku, just et oot sä joku lepakko, ku sä teet tällisiä duuneja. (Heidi)

Lähinnä vitsillä on tullu semmosia rekkalesbojuttuja, mutta ei sillain tosissaan koskaan. -- Ei mitään loukkaavaa. (Iina)

Mä sanoin, et mä oon tekstiilityön ope, ni sieltä tuli heti miesporukasta, et ”kuulostaa kyllä aika gay:ltä toi sun homma”. Tällasia kommentteja. Kyllä se [käsityö] niin paljon jaetaan aina, et se on naisten puuhaa tekstiilimateriaalin käyttö, et pakkohan sussa jotain vikaa on olla. (Ossi)

Sukupuoliroolien ahdistavista rajoista on haluttu eroon käsitöiden lisäksi myös muilla elämän alueilla. Osa miesinformanteista kertoo tehneensä tiedostamatta päätöksiä hakeutua naisvaltaisille aloille tai harrastaa muita naisille tyypillisempiä asioita. Mikko kertoo mielellään ”haastavansa” rooliajattelua eikä välttele tilanteita, joissa sukupuoli voisi tulla esiin. Hän onkin monessa paikassa ainoa mies ryhmässä, ainokainen. Mikko ja Aatu puhuvat pukeutumisesta vastoin rooliodotuksia: he pukeutuvat mielensä mukaan välittämättä siitä, että he saattavat näyttää epämiehekkäiltä tai naisellisilta ja saada huomiota ja kommentteja. Sukupuolelleen epätyypillisen harrastuksen valitseminen on vallitsevien normien ja arvojen haastamista, ja harrastus voi toimia identiteetin vahvistamisen välineenä (vrt. Lepistö 2004, 45).

Sit mä oon päiväkodissa töissä ja harrastan tanssia ja teen paljon muitakin asioita missä mä oon ainoa [mies]. (Mikko)

Että monesti kuulee [kommentteja] siis varsinkin jotain ulkonäköön. Meikäläinen on muutenkin tätä settii [näyttää kenkiä], että ei se oo mikään ihme et jos kutoo mattoja ja kävelee teräväkärkiset kengät jalassa. Mutta kyllä täällä porukka yllättävän, siis Helsingissä, yllättävän suvaitsevaisesti mun mielestä. (Aatu)

Ainokaiset näkyvät korostuneen hyvin, mutta monet saattavat tavoitella ennemminkin näkymättömyyttä esimerkiksi mukautumalla vallitsevaan kulttuuriin ja välttämällä riskejä ja konflikteja (Kanter 1977, 219–221). Koulukäsitöissä toisin valinneet ainokaiset saattaa joutua kiusatuksi tai silmätikuksi, jonka vuoksi he haluavat usein pitää ”matalaa profiilia” (Kokko 2007b, 60, 132). Tämän tutkimuksen miehet ja naiset kokivat sukupuolistereotypiat pääosin ahdistavina ja he halusivat niistä eroon. Toisaalta rohkeimmat ottivat sukupuolistereotypiat ennemminkin haasteena: osalle informanteista sukupuoliroolit olivat tehty rikottaviksi. Naisille ainokaisen asema oli kuitenkin useammin hankala. Naisten sukupuoli tuli ainokaisdynamiikassa esiin esimerkiksi naisten taitojen vähättelynä, naisten feminiinisten piirteiden, kuten huolellisuuden ja vastuuntunnon, korostamisena ja siten naisia kohdeltiin kaikkien naisten edustajana, symbolina.

7 Sukupuolittunut käsityö koulussa

7.1 Kiinnostuksen ja taipumuksen mukaan

Käsityö, tekninen työ ja tekstiilityö muodostavat sekä ala- että yläasteella oppiainekokonaisuuden, joka on tarkoitettu kaikille oppilaille sukupuolesta riippumatta (POP 1994, 104).

Opetus käsittää kaikille oppilaille yhteisesti sekä teknisen työn että tekstiilityön sisältöjä, minkä lisäksi oppilaalle voidaan antaa mahdollisuus painottua käsityöopinnoissaan kiinnostuksensa ja taipumustensa mukaan joko tekniseen työhön tai tekstiilityöhön (POP 2004, 157).

Vuoden 1985 perusopetuksen opetussuunnitelmissa ei mainita sukupuolta (POP 1985), mutta vuoden 1988 *Yläasteen tekstiilityö* -oppaassa uskotaan kasvatettavan lapsia tasa-arvoon yhteisen käsityönjakson jälkeen tehtävällä valinnalla toiseen käsityöhön (POP 1988c, 26). Opetuksen oppaissa puhutaan toisen käsityön ”vaihto-ohjelmista”, johon sisältyy oletus pojista tekstiilityössä ja tytöistä teknisessä työssä vain vaihto-ohjelmien aikana (POP 1988a, 19; Guttorm & Kärnä-Behm 2002). Sekä yläasteen että ala-asteen tekstiilityön oppaissa poikien ja tyttöjen erilaiset ominaisuudet nähdään biologisina ja ne kehoitetaan ottamaan opetuksessa huomioon (POP 1988a; POP 1988c; Guttorm & Kärnä-Behm 2002).

Vuoden 1994 opetussuunnitelman perusteet ovat hyvin sukupuolineutraalit ja käsityön mainitaan oleva tarkoitettu ”sukupuolesta riippumatta” kaikille oppilaille. Yhteisen käsityön lisäksi oppilaille annetaan mahdollisuus valita toinen käsityö, mihin painottua. (POP 1994.) Erilaiset tulkinnat opetussuunnitelmasta ovat kuitenkin mahdollistaneet hyvin kirjavan joukon käytäntöjä käsityön opetuksen toteutuksessa.

Voimassa olevien vuoden 2004 perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden mukaan luokille 1.–4. käsityötä opetetaan yhteisenä käsityönä ja luokille 5.–9. osittain yhteisenä ja osittain toiseen käsityöhön painottuneena. Yhteisen käsityön idea on, että tytöt ja pojat opiskelevat yhdessä tai erikseen peruskoulussa molempia käsitöitä. Tämän lisäksi oppilaille on kuitenkin haluttu jättää valinnan mahdollisuus siitä, kumpaan käsityöhön

haluaa painottua. Käytännössä yhteistä käsityötä toteutetaan hyvin monella eri tavalla. Kouluissa on käytössä esimerkiksi käytäntö, jossa tytöillä ja pojilla on yhtä paljon molempien käsitöiden sisältöjä tai vaihtojaksot ja projektiviikot, joissa toista käsityötä opiskellaan vain murto-osa toiseen verrattuna. (Riipinen 2007, 56–59.)

Tämän tutkimuksen informanttien käymissä peruskouluissa, 1980–90-luvuilla yhteisen käsityön opetuksen määrä on ollut varsin pieni ja keskittynyt lähinnä 3. ja 7. luokalla järjestettävälle vaihtojaksoille, jotka ovat pituudeltaan muutamasta viikosta lukukauteen. Informanteista ainoastaan Olavi on opiskellut tekstiili- ja teknisen työn välillä tasan puolittettua yhteistä käsityötä useamman vuoden ala-asteella, muilla toista käsityötä on ollut vain muutaman viikon vaihtojakso koko peruskoulun aikana.

Sellaisen yhteisen käsityön, jossa molempia käsitöitä opetetaan kaikille yhtä paljon, on myös väitetty loukkaavan tasa-arvoa, sillä se kaventaa oppilaan valinnanvapautta ja sen on pelätty puolittavan taitotason, kun käsitöihin käytettävä aika joudutaan jakamaan kahden käytännössä erillisen aineen kanssa. Oppilaan vapautta valita käsitöistä toinen on pidetty tarpeeksi suurena tasa-arvon eleenä, onhan toisin tekemisen mahdollisuus kuitenkin teoriassa annettu. Tällöin muuttumatonta sukupuolittuneisuutta käsityössä ei pidetä erityisen suurena ongelmana. (Kaukinen 1998, 25; Kojonkoski-Rännäli 2001, 494–495; Pöllänen 2003; Suojanen 1993, 26.)

Valinnanvapaus ei kuitenkaan välttämättä tuo mukanaan sukupuolten tasa-arvoa, sillä usein valinta tehdään muista syistä kuin kiinnostuksen tai taipumusten mukaan. Tyttöjen ja poikien kiinnostukset ja taipumukset eivät myöskään ole niin selkeästi erilaiset kuin käsityön valinnoista voisi päätellä (Lahelma 1990, 13). Yleensä valinta jompaankumpaan käsityöhön tehdään jo kolmannella luokalla 9–10-vuotiaana, jolloin taidot ja kiinnostus käsitöitä kohtaan vielä kehittyvät ja muuttuvat – ainakin, jos niitä voi tasapuolisesti vielä harjoittaa. Valinnan yhteydessä tytöt ja pojat voivat joutua pohtimaan myös sukupuoltaan ja sitä, mitä siltä vaaditaan ja odotetaan, jos he tekevät tai haluaisivat tehdä sukupuolelleen epätyypillisen valinnan (Lehtonen 2003, 82). Seuraavissa luvuissa käsittelemme sitä, miksi informantit valitsivat kouluaikoina sen käsityön, jonka valitsivat: yhtä naista lukuun ottamatta kaikki valitsivat sukupuolelleen tyypillisen käsityön. Informanttien käsityön valinnan perusteet olivat pääasiassa muita kuin kiinnostus ja taipumukset. Peruskoulussa tehtävällä valinnalla saattaa olla kauaskantoisia vaikutuksia.

7.2 Ettei tulisi kiusatuksi

Tytöistä suurin osa valitsee koulussa pakolliseksi käsityöksi tekstiilityön. Myös valinnaisissa tekstiilityön ryhmissä suurin osa on tyttöjä. Valinnan motiiveja on monia erilaisia, mutta aineistossa nousi vahvasti esiin se, että tytöt eivät halunneet valita teknistä, vaikka se olisi kiinnostanutkin, sen vuoksi että muutkaan tytöt eivät sitä valinneet. Kouluikäisenä tyttöjen ja poikien maailmat ovat usein hyvin vahvasti eriytyneet niin, että tytöt ja pojat eivät ystäväysty helposti keskenään (Lahelma 1990, 25). Ainoana tyttönä poikaryhmässä tai ainoana poikana tyttöryhmässä voi olla vaikeaa olla.

Sillon kun kolmannella piti valita niitä ja seiskalla ku piti valita niitä käsityöjuttuja, ni ku mä olin syntynyt tytöks, ni mä en voinu mennä sinne puukässään poikien kanssa, en vaan kyenny siihen. Jos mulla olis ollu silloin yhtä paljon rohkeutta kun nyt, ni kyllähän mä olisin mennä sinne. (Heidi)

Käsityöt on jo koulussa mielletty hyvin vahvasti poikien ja tyttöjen käsityöiksi, mikä on estänyt tyttöjä valitsemasta teknisiä töitä. Poikien käsityöhön ei haluta mennä sen maskuliinisen maineen vuoksi ja siksi, ettei tultaisi leimatuksi poikamaiseksi. Jos valinnan on tehnyt monta tyttöä luokalta, on teknisiin töihin sekaryhmään ollut helpompi mennä. Valinta olisi voinut olla helppo myös, jos työillä olisi ollut oma teknisen työn ryhmä, jolloin paineita taitojen puuttumisesta ei olisi ollut.

Kyl mä varmaan oon ollu kiinnostunu, mut mä luulen että mä en olis sitä kuitenkaan valinnut, koska silloin se oli hirveen semmonen, että siellä ei hirveesti tyttöjä ollu. Et se oli niin sillein poikien kässä. (Piia)

Olis mua kiinnostanut [tekniset työt], mut se ketä siellä oli siellä teknisissä, ku ne oli vaan niitä koviätkiä, ni en mä halunnu lähtee. Jos olis ollu erikseen tytöille perustettu joku puukässään ryhmä seiskalla, ni mä olisin ollu siellä. (Heidi)

Pojille oli kouluaikana tärkeää, että pääsee kaverin kanssa samalle tunnille. Toive päästä kavereiden kanssa samaan ryhmään meni omien kiinnostuksen kohteiden edelle. Kaverin kanssa olisi myös saattanut uskaltaa haastaa vahvoja sukupuolinormeja, mutta yksin ei. Myös kavereiden mielipide vaikutti valintaan: kun yleisesti ajateltiin, että tekstiilityöt ovat tyttöjen aluetta, ei kukaan rohjennut tehdä toisin. Erityisesti poikien liikkumavara sukupuolen sisällä on pieni. Juha Lehtosen mukaan koulussa muiden oppilaiden lisäksi jopa opettajat ja vanhemmat saattavat kyseenalaistaa poikkeavan valinnan tehneen oppilaan seksuaalisuuden tai sukupuolen. (Lehtonen 2003, 86, 95.) Sitä riskiä eivät informantit halunneet ottaa, mutta miesinformantit pohtivat sitä, että yhdessä kavereiden

kanssa vallitsevia normeja ja käsityksiä sukupuolesta olisi voinut kyseenalaistaa ja valita tekstiilityön.

Se oli, et kaikki pojat valitsi silloin teknisen työn. -- Se [valinta tekstiilityöhön] olisi ollut vähän kurjaa, et siinä ei olisi ollut sitä kavereita siinä sitä mukana. (Heikki)

Jos palaa siihen koulumaailmaan, niin taatusti silloin vaikuttanut, et emmä olisi suostunutkaan ehkä menee niihin tekstiilitöihin. Varsinkaan yläasteella. -- Sen takia koska mä olen poika ja sitten poikien kuuluu olla siellä teknisissä töissä. Et ehkä jos ois ollut joku muutama kavერი joiden kanssa olisi niinkun haastanut sitä tavallista mallia, ni sitä ois varmaan mut ei yksinään. Ei ois ainakaan pokka riittänyt. Vaikka ois ehkä saattanut kiinnostaakin. (Mikko)

Kaikkihan ajatteli, et joo akkojen hommaa ja näin, mut kyl mie ite koin sen aina ihan miellyttäväks. (Aatu)

Aineiston miehet ovat aloittaneet tekstiilikäsityön harrastamisen vasta peruskoulun jälkeen nuorena tai myöhemmin aikuisena. Osa informanteista olisi halunnut valita koulussa teknisen työn sijaan tekstiilityön, mutta ympäristön paineen vuoksi ei ollut kuitenkaan sitä valinnut. Juha Lehtosen (2003, 164–166) mukaan erityisesti kouluikäiset pojat pitävät yllä sovinnaisia rajoja sukupuolten järjestyksessä ja kontrolloivat sekä toisten poikien että myös joidenkin tyttöjen käyttäytymistä. Kuvaa toivotusta ja odotetusta naiseudesta, mieheydestä ja heteroseksuaalisuudesta rakennetaan koulussa sosiaalisissa hierarkioissa ja ryhmittymisissä sekä kiusaamiseen liittyvissä tilanteissa. Vaikka mallit ovat merkittäviä rakennusaineita käsityksille sukupuolista ja seksuaalisuuksista, ei malleja aina toteuteta sellaisinaan vaan nuoret saattavat kyseenalaistaa niitä ja haluta tehdä toisin.

Sukupuolisten rajojen ylittäjät ovat kuitenkin vaarassa joutua kiusaamisen ja pojat erityisesti jopa väkivallan kohteeksi. Sukupuoleen tai seksuaalisuuteen liittyvään kiusaamiseen ei kouluissa myöskään puututa kovin herkästi, sillä sen ajatellaan usein olevan kehitykseen kuuluva vaihe nuorten elämässä. (Lehtonen 2003, 165–166.) Leimautumisen pelko on ollut vahva peruste valinnalle, sillä tekstiilityön valinnutta poikaa olisi saatettu pitää outona. Aineistossa miehet eivät ole kouluaikoina halunneet leimautua erilaisiksi, sillä se on ollut peruste kiusaamiselle. Pojat eivät ole myöskään halunneet tekstiilityön ryhmään ainoana sukupuolensa edustajana. Usein toiseen käsityöhön painottunut oppilas oli kiinnostunut myös toisesta käsityöstä. Moni teknisestä työstä kiinnostunut poika olisi mielellään halunnut kokeilla myös tekstiilikäsityötä, ja moni olisikin mieluiten valinnut molemmat käsityöt.

Ne tekstiilit mitkä oli pakolliset, ni siellä oli aina kivaa. Et oli kolmetoistakesäsen ja ajatteli, et jos jätkä menee tekstiiliin, ni voi hitto sentään. Mä oon [pohjoisesta] kotosin ja sitä katotaan pikkusen kiereen porukkaa, joka eroaa joukosta. Silloin ei osannu ajatella, et pitäis vaan tehdä sitä juttuu, mitä halua tehdä. -- Ehkä se ryhmäpaine vaikutti, kaikki jätkät menee tonne ja

kaikki jätkät meni sinne teknisiin. Varmaan siinä oli tommonen juttu, että vähän pakosta. (Aatu)

Mä opiskelin teknistä työtä, mut mä muistan kyllä et mä olisin kyllä mielellään tehnyt tekstiilityötä kanssa. Yläasteella ei ollu sitten sellasta fiilistä enää, mut ala-asteella mä muistan, et mä olisin mielelläni tehny. Mä muistan kun meillä oli se puolen vuoden vaihto, ni mä tykkäsin kyllä kovasti. Mä tykkäsin kyllä teknisestä työstä, mut olis ollu hauska tehdä molempia. (Heikki)

Koulussa sukupuoli korostuu erityisesti ja se esitetään kahtena erillisenä, selkeänä ryhmänä, jotka ovat vastakkaisia toisilleen. Tytöille ja pojille on varattu koulussa paljon eriytettyä toimintaa ja tilaa: erilliset käsityön ja liikunnan tunnit, erilliset vessat ja pukuhuoneet sekä sukupuolen mukaan kootut istumajärjestykset. Myös opettajien puheessa rakennetaan usein tyttöjen ja poikien sukupuolisia järjestyksiä ja vahvistetaan ryhmien yhtenäisyyttä. Näillä toimenpiteillä tuetaan ja toisaalta kontrolloidaan tyttöjen ja poikien erilaista toimintaa ja korostetaan sukupuolen yhtenäisyyttä ja sukupuolten eroja. (Lehtonen 2003, 240–241.) Myös oppilaat itse osallistuvat sukupuolistaviin sosiaalisiin prosesseihin koulussa (Gordon, Holland & Lahelma 2000, 92).

7.3 Niin kuuluu tehdä

Sosialisaatioprosessin kautta lapsi omaksuu yhteisön ajattelumuodot, uskomukset, käyttäytymisnormit ja rutiinit. Sosialisaatioprosessit alkavat jo pienenä vauvana kotona ja jatkuvat vanhempana muun muassa koulussa. (Saarnivaara 1990, 95.) Lapset rakentavat käsityksiään mieheydestä ja naiseudesta, maskuliinisuudesta ja feminiinisuudesta samastumisen ja erottautumisen kautta. Pojat hakevat eroja tyttöihin ja homoseksuaalisuuteen, tytöt poikiin ja toisiin tyttöihin. (Vuorikoski 2005, 45; Lehtonen 2003, 165.) Kouluiässä samastuminen toiseen sukupuoleen on jo hyvin vahvaa. Aineiston miehet kertoivat valinneensa teknisen työn vaihtoehtoa suuremmin pohtimatta, sen vuoksi että poikana ”niin kuuluu tehdä”. Valintaa ei pidetty oikeastaan valintana, vaan jako tyttöjen ja poikien käsitöihin oli itsestään selvä. Valinta toiseen käsityöhön on voinut olla myös mahdoton tai oppilaille on jäänyt kuva, että toista käsityötä ei olisi saanut valita. Kaikki informantit eivät edes muistaneet tehneensä mitään valintaa muissa kuin 8.–9. luokan valinnaisainevalinnoissa vaan olettivat ”joutuneensa” automaattisesti toiseen käsityöhön sukupuolensa perusteella.

Emmä siitäkään [tekisestä] tykännyt, mutta mä olin siellä. Ehkä koska poikien kuuluu olla siellä. -- Kukaan opettaja ei houkutellut poikia tekstiilitöihin tai tytöistä mä en sitten tiedä miks ne ei tullut sinne teknisiin töihin. -- Ehkä siinä oli sillei et nyt saatte valita, mut jotenkin

tuntu, et oli semmonen automaattinen oletus, että pojat kuitenkin menee sinne puutöihin. (Mikko)

Mä luulen, et silloin [7. luokalla] ei ollut ees mahdollista mennä tekstiilitöihin. (Antti)

Käsityön sukupuolittuneisuuden omaksuminen alkaa jo lapsena, ja koulussa edelleen vahvistetaan sukupuolille tyypillisiä käsityöhön ja materiaaleihin liittyviä tapoja ja käsityksiä (Kärnä-Behm 2005, 144). Opetuksen sisällöt ja oppimateriaalit sisältävät stereotyyppisiä käsityksiä sukupuolista, ja kouluopetuksella voi olla merkittävä vaikutus arvojen välittäjänä (Lahelma 1992; Heikkinen 1997, 51). Tekstiilikäsityön sisällöt viittaavat perinteiseen naisen malliin ja teknisen työn sisällöt puolestaan miehen malliin. Jakoa tyttöjen ja poikien käsitöihin on pidetty myös koulun puolesta itsestään selvänä. Koulussa ei ole esimerkiksi esitetty vaihtoehtoa, että tytötkin voivat valita teknisen ja pojat tekstiilin. Joissakin kouluissa käsityötä ei ole toisen luokan jälkeen opetettu lainkaan sekaryhmissä, jolloin oppilaille on syntynyt käsitys käsitöiden luonnollisesta sukupuolittuneisuudesta. Hanna Guttorm ja Jaana Kärnä-Behm osoittavat (2002), että yhteisen käsityön tavoitteista huolimatta oletus käsityön sukupuolittuneisuudesta näkyy vahvasti perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa vuosina 1970–2004.

Opettajien suhtautuminen yhteiseen käsityöhön vaihtelee paljon. Annika Riipisen pro gradu -tutkimuksessa (2007, 64–65) käy ilmi, että käsityön opettajilla on erilaisia käsityksiä tasa-arvosta ja tasa-arvoisesta käsityöopetuksen järjestämisestä koulussa. Joskus opettajat ovat painostaneet oppilaita näiden valinnoissa (Lahelma 1992, 90). Kouluissa toisen käsityön valinta on voitu tehdä myös lukujärjestysteknisin järjestelyin mahdolliseksi tai opettajat ovat voineet epäsuorasti ohjata oppilaita valitsemaan sukupuolelleen tyypillisemmän käsityön (Kokko 2007b, 55). Valintaan on vaikutettu myös kotoa käsin. Toisissa kodeissa valinnasta ei ole puhuttu lainkaan, toisissa taas vanhemmillä on saattanut olla vankka mielipide siitä, kumpaa käsityötä on halunnut lapsen opiskelevan. Poikia on kannustettu valitsemaan ennemmin tekninen työ, vaikka tekstiilikin olisi kiinnostanut, ja tyttöjä tekstiilityö, vaikka tekninen olisi ollut lapsen itsensä mielestä parempi vaihtoehto. Usein syynä painostukselle on ollut vanhempien pelko, että lasta kiusattaisiin valintansa vuoksi. Kodin vaikutus voi olla myös piilevämpää. Vaikka vanhemmat eivät ilmaise painostusta suoraan, on kuitenkin todennäköistä, että nuorimmat koululaiset vielä toimivat hyvin pitkälle vanhempien odotusten mukaan. Vaikka odotuksia ei olisi sanottu ääneen, ne ovat usein välittyneet lapsille muuten.

Musta tuntuu että siitä ei oo ees keskusteltu, että vois valita teknisen koulun puolesta. -- Tai sitten se on ollu sillein, että kaikki tytöt on valinnu tekstiilin. -- Kai se on sitten mennä vähän, että kaverit menee kaikki tekstiiliin. (Saara)

Meiän äiti oli laittamassa mua sinne tekstiiliin joka tapauksessa. -- Kai se näki, et se on ite ollu aina niin surkee, se halus et mää opin. (Heidi)

Olavi: Ala-asteelta kyllä muistan, että olis ollut kiinnostusta tekstiiliin, mutta pienen painostuksen jälkeen valinta tuli kuitenkin tekniseen. Että se olis ehkä helpompi, ettei tulis mitään kiusaamisia ja muita.

Sanna: Kuka sua siis painosti?

Olavi: Äiti. Tai sillä tavalla, että pääsis helpommalla kun ottas teknisen.

Erityisesti tytöt ovat voineet kokea, että tyttöinä heidän kuuluu osata tekstiilitöitä, ja ne on nähty ikään kuin naisen mittana (Kokko 2007b, 51). Myös vanhempien odotukset ovat saattaneet perustua käsityksiin siitä, mitä taitoja tyttöjen tai poikien pitäisi osata. Informantit kertoivat oppineensa jo hyvin varhain, mitä heidän tyttöinä ja poikina ”kuuluu tehdä ja osata”. ”Oikeaan” suuntaan heitä on kannustanut, opettanut ja painostanut vanhemmat, opettajat, koulun käytännöt ja kaverit.

7.4 Unohtunut kiinnostus

Tyttöjä on jo koulussa mietittänyt taitojen jakautuminen sukupuolen mukaan. Tytöt ovat nähneet ja kokeneet, että pojat ovat teknisissä töissä taitavampia ja tekstiilitöissä tytöillä on enemmän taitoa. Tekstiilityön ryhmässä on ollut helppoa olla, kun tietää osaavansa, kun taas teknisen työn ryhmään olisi ollut vaikea mennä, kun ympärillä muut ovat taitavampia.

Pojille syntyy varhain käsitys siitä, että tekniset työt luonnistuvat heiltä helposti, mutta tekstiilitöitä he eivät osaa niin hyvin. Pojille on opetettu usein jo kotona teknisiä töitä tai teknisissä töissä tarvittavia taitoja ja motoriikkaa. Tekstiilitöissä tarvittavaa hienomotoriikkaa ja tekstiilitöitä on taas opetettu enemmän tytöille, jolloin koulussa tytöille tulee kokemus, että he osaavat paremmin tekstiilitöitä. Tytöille ja pojille syntyy käsitys taidoista sukupuolen määräämänä, mikä ylläpitää käsitystä, että tekstiilityöt ovat naisten ja tekniset työt miesten aluetta. Tällaiset käsitykset pitävät yllä käsityön sukupuolittuneisuutta.

Mutta toisin päinkin voi käydä: Olavi oli opiskellut ennen koulun vaihtoa ala-asteella yhtä paljon tekstiiliä ja teknistä. Uudessa koulussa 5. luokalla muut olivat päässeet teknisen työn opinnoissa jo pidemmälle, ja Olavilla oli siellä tunne, että on muita jäljessä ja

huonompi. Tämä vaikutti Olavin motivaatioon opiskella teknisiä töitä. Erot koulujen käsityöopetuksen järjestelyjen välillä aiheuttavat väistämättä tilanteita, joissa toiseen kouluun muuttavat tai yläasteelle siirtyvät oppilaat ovat taitotasoltaan hyvin heterogeenisiä.

Olavi: Kyllä mä huonoimmasta päästä olin [teknisen työn ryhmässä]. Selkeesti ihan. Siellä oli monia tekniikoita jotka oli ihan tuntemattomia. Se oli pian tämän koulunvaihdoksen jälkeen kun tuli sitten tämä, jossa tehtiin hirveen haastavia hommia.

Sanna: Johtuko se sitten siitä, että sulla oli ollut aika paljon tekstiilityötä?

Olavi: Voi olla. Siis siellä neljänteen luokkaan saakka ensimmäisessä koulussa oli ollu enemmän tekstiiliä suhteessa, tais olla aika fifti-fifti, kun sitten taas viidennestä luokasta tokassa koulussa se oli pelkkää teknistä. Niin sitten oli paljon tekniikoita, jotka ei ollut tuttuja.

Jos toista käsityötä ei pääse tekemään, voi kiinnostus myös kadota. Kun on oppinut työstämään vain kovia materiaaleja tai vain pehmeitä, on itsestä syntynyt jo kuva, että osaa vain toista käsityötä. Kiinnostus kasvaa luonnollisesti sitä kohtaan, mitä eniten on tehnyt ja parhaiten osaa. Valinnaisaineet yläasteen 8.–9. luokilla valitaan kiinnostuksen mukaan, ja siten käsitöistä valitaan useimmin se, mitä siihen saakka on opiskellut enemmän.

Mutta sitten jos ajattelee yläasteella, niin se oli unohtunut [kiinnostus tekstiilitöihin], kun oli ollut niin pitkään teknistä, ettei sitä [tekstiilityötä] sitten osannut kaivata. (Olavi)

7.5 Pelottavat ja turvalliset opettajat

Opettajalla on ollut vaikutusta siihen, miten miellyttävältä aine on tuntunut ja siten se on vaikuttanut valintoihin. Myös tekstiilityön naisopettaja on saattanut olla tytöille mieluisampi kuin teknisen työn miesopettaja. Teknisen työn opettajia kohtaan saatettiin tuntea jopa pelkoa, joka toisinaan selittyi sillä, ettei opettajaa tunnettu.

Myöskin siellä oli ala-asteella niin pelottava se opettaja, joka opetti teknistä, että on saattanu sekin vaikuttaa. (Saara)

Myös Sirpa Kokko (2007b, 57) on kirjoittanut tutkimuksessaan siitä, että opettaja saattaa vaikuttaa valintaan. Informanttien kokemuksissa opettajan persoona ja se, kuinka pidetty opettaja on ollut, on puoltanut valintaa toiseen käsityöhön. Joskus valinta kahden käsityön välillä on saattanut olla myös valinta kahden opettajan välillä. Yleensä toiseen käsityöhön valitseminen on kuitenkin muista syistä jäänyt tekemättä, vaikka opettaja olisikin ollut toisessa mukavampi. Jos opettaja on koettu pelottavaksi, hänen tunnilleen ei ole haluttu mennä. Erityisen pidettyjä opettajia ovat ala-asteella olleet tutut luokanvalvojat, joiden tunneille on mieluiten haluttu.

Opettaja vaikutti sillä tavalla, että tekstiilissä oli paljon kivempi opettaja kun teknisessä, semmonen ”pikkuhitleri”, semmonen joka pelotti -- miesopettaja semmonen oikein vanhan kansan jyrmy. (Olavi)

Se oli sellanen klassinen tekstiilityön opettaja, semmonen hirveen rauhallinen nainen, semmonen täti, joka tulee "joo nyt tehään tälle". Siellä oli aina helppo olla ja turvallista. (Aatu)

Pojilla on teknisistä töistä myös huonoja muistoja, jotka ovat saattaneet vaikuttaa siihen, että he eivät ole halunneet valita teknisiä töitä valinnaisaineeksi ja pakolliseksikin olisivat mieluummin ottaneet tekstiilin. Monet informanteista kertoivat pelänneensä teknisissä käytettäviä isoja ja kovaäänisiä koneita.

Ainakin musta tuntuu et ainakin ala-asteella mä pelkäsin jotain juttuja. Jotain piti tehdä, koska siellähän piti jotain sorvilla jotain siellä puutöissä, ja sittenhän se irtoa aina sorvista se puujuttu ja sitte se nakkaa aina tai lentää naamalle. -- Mä aina säikyin sitä jollain tavalla. (Aatu)

Mä luulen vaan et mä oon aina pelänny kaikkia koneita. Mä nykyäänkin tykkään tehdä puutyöt sillein mahdollisimman pitkälle ilman sähkölaitteita, kyl mä nykyään uskallan niitä käyttää. (Mikko)

Olavi: Teknisessä useimmiten se työskentely ei ollut niin itsessään niin hauskaa, motivoivaa.

Sanna: Etkö sä tykännyt siis?

Olavi: No työstötekniikat, välineet, tilat, menetelmät, meteli.

Opettajat ovat Ulla-Maija Salon (2005) mukaan oppilaiden muistoissa merkityksellisiä. Käsityön opettajilla onkin ollut vaikutusta siihen, miten mieluisana aine muistetaan ja millainen asenne koulukäsitöitä kohtaan on syntynyt. Oppiaineet henkilöityvät opettajiin ja alkavat ”näyttää opettajiltaan”. Koko oppiaine voi tuntua erilaiselta, jos opettaja vaihtuu. (Kokko 2007b, 88; Salo 2005, 80.)

7.6 Toinen käsitys

Aineiston informanteista yksikään poika ei valinnut tekstiilityötä pakolliseksi tai valinnaisaineeksi peruskoulussa. Tytöistä Iina valitsi tekniset työt pakolliseksi ja valinnaiseksi käsityöksi ja Saara valitsi tekniset työt 8. ja 9. luokan kestäväksi valinnaisaineeksi. Iina kuvaa, että hänelle valinta teknisiin töihin oli "itsestään selvä" ja eikä hän edes harkinnut tekstiilityötä vaihtoehtona. Valintaa hän selittää poikamaisella persoonallaan, johon hänen mukaansa liittyi luonnollisesti myös maskuliininen tekninen työ (ks. myös Kokko 2007b, 59). Iina kuvaa myös aina viihtyneensä hyvin poikien kanssa,

ja monet hänen ystävänsä ovat olleet poikia. Siten ainoana tyttönä teknisen työn ryhmässä oleminen ei ollut Iinalle ikävä kokemus vaan päinvastoin.

Jotenkin poikatyttömeiningillä ollu ala-asteellakin, parhaat kaverit oli poikia ja sitä on tullu leikittyä pienenä sotaa maastopuvut päällä naapurinjannujen kanssa metsässä. -- Ni se oli jotenkin luonteva vaihtoehto. (Iina)

Yksi syy valita sukupuolelle epätyypillinen käsityö koulussa ovat huonot kokemukset ja osaamattomuus toisessa. Iina joutui 7. luokalla pakosta valitsemaan tekstiilityön pakolliseksi käsityöksi, vaikka oli ala-asteen opiskellut teknistä työtä. Tekstiilikäsítőissä opetetaan sellaisia taitoja, joita naisilta odotetaan: tarkkuutta, näppäryyttä, huolellisuutta. Joskus näiden taitojen oppiminen on kuitenkin vaikeaa myös tytöille. (Kokko 2007b, 95.) Tekstiilityöt olivat Iinalle vaikeita, ja hän valitsi tekniset työt 8. luokalta valinnaisaineekseen.

Saaralla valinta teknisiin töihin ei ollut niin itsestään selvä kuin Iinalla. Saara valitsi teknisen työn 8. luokalla, koska hän halusi "tehdä huonekaluja" ja koska samaan aikaan hänen oli mahdollisuus valita ja opiskella tekstiilityötä. Jos hän olisi joutunut valitsemaan tekstiilityön ja teknisen työn väliltä, hän olisi ottanut mieluummin tekstiilityön, josta hän niin ikään oli hyvin kiinnostunut ja jota hän oli opiskellut ala-asteen ja 7.luokan ajan.

Vaikka Saara tuli tekniseen työhön ilman että oli aiemmin opiskellut ainetta koulussa, hän oli teknisistä töistä niin innoissaan, että meni vielä kouluopetuksen ulkopuolella teknisen työn kerhoon. Siten Saaralla oli peruskoulun viimeisillä luokilla paljon enemmän teknisiä töitä kuin tekstiilitöitä. Kerhotoiminnalla onkin joissakin kunnissa ollut mahdollisuus pienentää tyttöjen ja poikien välisiä eroja esimerkiksi käsítőissä. Kun valinta ei ole leimallisesti vain toiselle sukupuolelle tarkoitettua, kiinnostuvat myös pojat tekstiilityön ja tytöt teknisen työn tekemisestä. (Lahelma 1990, 37.)

Saara ja Iina ovat molemmat olleet luonteeltaan rohkeita ja pitäneet tärkeänä saada tehdä sitä, mitä ovat halunneet, välittämättä muiden mielipiteistä. Valitakseen toisen käsityön täytyy useimmiten luopua toisesta. Iina ei koskaan olisi halunnutkaan opiskella tekstiilityötä, joten hänelle valinta oli helppo. Saarakaan ei joutunut valintatilanteeseen, sillä hänen koulussaan molempien käsítőiden opiskelu yhtä aikaa oli mahdollista. On luonnollista valita kahdesta käsityöstä se, jota paremmin osaa, ja jota on opiskellut vuosia kauemmin kuin toista, vaikka järkevämpää olisi tietenkin pyrkiä harjoittamaan sellaisia

taitoja, joita ei vielä osaa. Iina halusi valita teknisen työn, sillä hän koki olevansa huono tekstiilitöissä päinvastoin kuin teknisissä töissä. Saaralla oli myös kokemusta teknisistä töistä kotoa, ja hän halusi oppia koulussa niitä vielä lisää voidakseen toteuttaa ideoitaan.

Tytön valitessa tekstiilityön tai pojan teknisen työn ei valintaa tarvitse perustella, mutta epätyypillisen valinnan tehnyt joutuu usein selittelemään valintaansa jollakin erityisellä syyllä. Sirpa Kokon (2007b, 59, 110) mukaan erityisiä syitä ovat yleensä epämieluisat tuotteet tekstiilitöissä, luokkatilat, opettajat ja osaamattomuuden tai huonommuuden tunteet tekstiilityössä. Tekstiilikäsityöt ja naiseus ovat niin kiinteässä suhteessa toisiinsa, että naiset joutuvat ottamaan kantaa suhteeseensa tekstiilitöitä kohtaan, vaikka eivät tekisikään niitä.

Tyttöjen on helpompi valita tekninen työ kuin poikien tekstiilityö, näin kokivat myös monet informantit. Yhden syyn tähän on arveltu olevan se, että teknistä työtä arvostetaan maskuliinisena, miesten alueelle kuuluvana enemmän kuin feminiinistä tekstiilityötä. Mies ja maskuliinisuus ovat kulttuurissamme normi ja dikotomisessa toiseussuhteessa feminiinisyyteen ja naiseuteen. Naisten meno maskuliiniselle alueelle on arvostettavaa ja korottaa naisen asemaa. (Kokko 2007b, 67.)

8 Sukupuolittunut käsityötaito

8.1 Taidon siirtyminen suvussa

Eri harrastuksista on löydettävissä yhteisiä motivaatioon vaikuttavia seikkoja. Motivaatiota ja tätä kautta harrastusta ylläpitävät monet sosiaaliset, kognitiiviset ja toimintamotiivit. Vanhemmilla, sisaruksilla, ystävillä ja harrastuksen ohjaajalla on merkittävää vaikutusta siihen, että harrastamista jatketaan tai että se lopetetaan. (Metsämuuronen 1995, 51–52.) Muut käsityön harrastajat perheessä tai lähipiirissä vaikuttavat siihen, että kiinnostus käsintöitä kohtaan syntyy ja niitä halutaan kokeilla. Joidenkin harrastusten kiinnostavuudessa ja taitojen osaamisessa on vahva sukupuolijako, niin myös käsityössä,

mutta toisinaan kiinnostus voi syntyä myös yli sukupuolirajojen, kuten tämän tutkimuksen informanttien kohdalla on käynyt.

Käsityö on ihmisen tekemää tuottavaa toimintaa jonkin konkreettisen materiaalin kanssa erilaisin käsityötekniikoin. Käsityöhön liittyy oleellisesti luovuus, tieto, taito, esteettiset valmiudet, ajattelemisen taito ja ongelmanratkaisu. (Kojonkoski-Rännäli 1995, 31–32; Lepistö 2004, 18.) Käsityö on siis inhimillistä tekemistä, joka vaatii taitoa, joka puolestaan perustuu kehollisuuteen ja liikkuvuuteen. Vain tekemällä yksilö voi oppia tuntemaan materiaaleja, omia rajoja käsityön tekijänä ja toimimaan tarkoituksenmukaisesti käsityöprosessissa (Kojonkoski-Rännäli 1995, 65, 121).

Käsityötaitoon kuuluu erilaisia taitoja: kognitiiviset, keholliset ja kulttuuriset taidot muodostavat osaamisen vyyhdin, joka kehittyy keholliseksi hiljaiseksi tiedoksi (Koivunen 1997, 76, 79; Kojonkoski-Rännäli 1996, 66–67; Lepistö 2004, 32; Suojanen 1993, 97). Käsityötaitoa opitaan kotona, koulussa ja harrastusten parissa tekemällä ja harjoittelemalla. On luonnollista, että sellaisia taitoja, joita eniten harjoitetaan, myös osataan parhaiten. Ja mitä parhaiten osataan, siitä saadaan eniten onnistumisen kokemuksia ja yleensä myös eniten nautitaan. Harjaantumisen puute naisilla teknisissä töissä ja miehillä tekstiilitöissä on aiheuttanut taidon sukupuolittuneen jakautumisen. Mutta missä ja milloin taidon sukupuolittain eriytyminen alkaa? Ja miksi se jatkuu useimmiten läpi elämän?

Kotona käsitöitä opetetaan lapsille yleensä, jos vanhemmatkin ovat harrastuneita. Kotona oppiminen tapahtuu usein "isältä pojalle" ja "äidiltä tyttarelle" sukupuolittain jakautuneesti. Oppiminen tapahtuu pikkuhiljaa katselemalla, kun aikuiset tekevät käsitöitä. Taito siirtyy sukupolvelta toiselle kuin huomaamatta, katsomalla ja tekemällä; samalla – yhtä huomaamatta – on opittu kulttuuriset käytänteet ja käsitykset miehille ja naisille sopivista käsitöistä. (Heikkinen 1997, 45–46; Kokko 2007b, 52; Kärnä-Behm 2005, 143; Manninen 2003, 78.) Liisa Avelin (2005) on tutkinut käsityötieteen pro gradussaan tekstiilikäsityötaidon siirtymistä suvussa. Avelinin mukaan taidon siirtyminen edellyttää paitsi yksilön omaa kiinnostusta ja motivaatiota myös käsityömyönteistä ja kannustavaa ilmapiiriä kotona. Avelinin aineistossa käsityötaito näyttää kulkevan sukupuolittuneesti neljän sukupolven naiselta naiselle. (Avelin 2005, 126, 128–129.) Tällainen tekstiilikäsityön oppiminen kotona naisilta tytöille liittyy perheen naisia eri sukupolvista yhteen (Kokko 2007b, 105–106).

Sukupuolijakoa myös rikotaan. Aineistossa ei tullut esiin yhtään tapausta, joissa jompikumpi informantin vanhemmista olisi harrastanut käsitöitä yli sukupuolirajojen (vrt. Kokko 2007b, 53; Kärnä-Behm 2005, 143), mutta Heidin mummo on tehnyt erilaisia teknisiä töitä ja opettanut taitoja myös lapsenlapsilleen. Mummon taidot ovat tehneet Heidiin lapsena vaikutuksen, ja Heidille on jo lapsena syntynyt kuva, että myös naisen on täysin normaalia tehdä puutöitä. Heikin äiti on ommellut paljon ja opettanut myös Heikille tekstiilikäsityötaitoja. Heikki on voinut harjoitella kotona ompelukoneella ompelemista ja kankaiden käsittelyä jo hyvin nuorena. Ala-asteella tekstiilityön vaihtojaksokin tuntui helpolta, kun tekstiilitöiden tekeminen ei ollut vierasta (vrt. Kokko 2007b, 96).

Mun äiti harrasti paljon, teki tota pukuompeluu, ni kotona olin sitten ennen sitä 3. luokan vaihtojaksoo kyllä tenhy, kokeillu ompelukonetta, tehnyt kaikenlaista, et ehkä siinä oli sitten se tavallaan taustalla, et nautti eri tavalla kun muut pojat ehkä siitä siinä vaihtojaksolla. Et se ei ollu niin sillein hankalaa ehkä sitten. (Heikki)

Heidin ja Heikin tapaukset ovat esimerkkejä siitä, että käsitöitä on opetettu ja tehty yhdessä kotona sukupuolesta huolimatta. Muita vastaavia tapauksia aineistossa ei juuri ollut, vaikka osa miehistä ja naisista on joskus ollut isän tai äidin kanssa tekemässä käsitöitä yli sukupuolirajojen. Vanhempien harrastuneisuus ja halu opettaa tai antaa lapsen kokeilla kotona käsitöitä voi synnyttää kiinnostuksen, joka myöhemmin saattaa herätä uudelleen ja muuttua harrastuneisuudeksi tai ilmiharrastukseksi.

8.2 Taidon oppiminen sukupuolittuneesti

Tytöille ja pojille opetetaan erilaisia taitoja ja heitä kannustetaan erilaisten puuhien ja harrastusten pariin kotona (Kokko 2007b, 130). Ennen koulua opitaan tiettyjä perustaitoja käsityön oppimisen perustaksi, mutta sukupuolittuneesti. Koulun tultaessa tytöillä ja pojilla on jo erilaiset taidot eri asioissa (vrt. Salo 2006, 122). Haastattelemani miehet ja naiset ovat kokeneet, että hyvin varhain heidän perustaitonsa ovat olleet puutteelliset toisessa käsityössä, pojilla tekstiilissä ja tytöillä teknisessä. Vaikka koulussa opetellaan erilaisia motorisia taitoja ja käsityössä tarvittavia perustaitoja, on käsityön opetus perustunut kuitenkin siihen, että tietyt spesifit taidot, kuten saksien käyttö ja sahaaminen, on jo osattu. Ja näin on ollutkin, sillä perustaidot ovat olleet hallussa, mutta hyvin sukupuolittuneesti: tytöt ovat osanneet vain tekstiilityössä tarvittavia perustaitoja ja pojat teknisessä työssä tarvittavia perustaitoja. Sirpa Kokon (2007b, 107) mukaan sellaisilla oppilailta, joita on opetettu jo kotona tekemään käsitöitä, on ollut paremmat lähtökohdat

käsitöiden oppimiseen koulussa. Erot käsityötaidoissa ovat aluksi pieniä, mutta mitä enemmän toista käsityötä harjoitetaan toisen kustannuksella, sitä suuremmaksi erot kasvavat. Yläasteella erot ovat jo niin suuria, että kiinnostus toiseen käsityöhön voi olla kokonaan kadonnut, kun huomaa miten paljon jäljessä on toisessa käsityössä opiskelevia.

Mä olin oppinu tekeen sukkaa isän äidin kans jo ajat sitte, ennen ku mä menin sinne tekstiiliin virallisesti nelosluokkalaisena. -- Sit me tehtiin villasukat ja kun mä ja Marja oltiin niin hyviä neulomaan niin me tehtiin semmoset sukat, jotka oli polveen asti. (Heidi)

Aineistossa nousi useasti esiin, että toiseen käsityöhön ei koulussa haluttu mennä, sillä omat taidot olivat liian heikot. Naiset kertoivat siitä, kuinka sahaaminen tai suoraan höylääminen oli vaikeaa ja omaa voiman käyttöä oli vielä vaikea hallita. Tytöt olivat tottuneet tekemään enemmän sellaisia asioita, joissa ei tarvita voimaa, ja siksi tekstiilitöiden vähemmän voimaa vaativat työtavatkin tuntuivat helpommilta. Pojille puolestaan voimankäyttö ja teknisen työn työtavat olivat jo tuttuja ja tuntuivat helpoilta. Tekstiilitöissä pojat kuitenkin kokivat olevansa tyttöjä huonompia, ja hienomotoriset taidot olivat heillä harjoituksen puutteesta huonot. Tytöt ja pojat tiesivät, että toisessa käsityössä tarvitaan taitoja, jotka itsellä olivat heikommat. Joskus käsin tekeminen ylipäättään tuntui vaikealta ja molemmat käsityöt siksi hankalilta. Käsityötaidot eriytyivät kouluajan myötä yhä enemmän, niin että yläasteella erot olivat jo niin suuret, ettei toista käsityötä enää pidetty edes mahdollisena valinnaisaineena.

Tiesin, että teknisessä he osaavat jo niin paljon sellasia asioita, että jos meen nyt sinne yhtäkkiä kasiluokalla, niin en tuu pärjäämään. Että jään koko ajan jalkoihin. -- Mut varmaan en sillon sitä teknistä valinnu aikanaan [3. luokalla], koska se tuntu, et se oli vielä vaikeempaa kun se tekstiili. (Elisa)

Ossi Autio (1997) on tutkinut tyttö- ja poikaoppilaiden teknisten valmiuksien kehittymistä peruskoulun teknisessä työssä ja todennut, että 5.–7.-luokkalaisten tyttöjen ja poikien välillä on eroja teknisissä valmiuksissa affektiivisella ja kognitiivisella alueella. Aution mukaan erot sukupuolien välillä voivat selittyä ajattelutoimintojen kehittymisellä eri tahtiin eri sukupuolilla: tytöt kehittyvät kognitiivisella alueella hieman poikia myöhemmin, mutta 15–16 vuoden ikään mennessä erot ovat jo tasoittuneet. Autio ehdottaa, että sukupuolten välisiä eroja tulisi tasoittaa koko ikäluokkaa koskevalla teknologian opetuksella, mutta huomauttaa, että käsityön vastuulle sitä ei voi yksinään asettaa. (Autio 1997, 213–219, 232, 236.) Sitä ei ole kuitenkaan tutkittu, olisivatko sukupuolten väliset erot tasoittuneet jo aiemmin, jos käsityön opetus olisi ollut tytöille ja pojille yhtäläistä.

Myös se käsityö, jota on opiskellut koulussa enemmän, on tuntunut välillä vaikealta. Elisa kertoo verranneensa omia töitään äitinsä ompelutöihin. Erot omien ja äidin töiden välillä olivat suuret, ja Elisa olisi halunnut tehdä yhtä hienoja töitä kuin äiti. Turhautuminen siitä, että omat taidot eivät olleet yhtä hyvät kuin olisi halunnut tai yhtä hyvät kuin äidillä, laski motivaatiota tehdä käsitöitä. Sirpa Kokon (2007a, 50) mukaan vertaamalla käsitöitä äidin tekemiin tytöt rakentavat naiseutta samaistumisen ja eronteon kautta.

Muistan inhonneeni kolmannella ja sitä aiemmilla luokilla käsitöitä kaiken kaikkiaan koko aineena. Ja olen oivaltanut, että se johtu siitä, että motoriikka ei riittänyt, halusin hienompia tuotteita kun osaan tehdä. Ehkä siinä on just se, kun äiti teki paljon kotona, ni sitä sitten virheellisesti vertas siihen. (Elisa)

Käsityötaidot ovat eriytyneet maskuliiniseksi ja feminiiniseksi taidoiksi, joita opetetaan sukupuolittuneesti. Tekstiilityössä opettavat feminiiniset taidot kasvattavat tyttöjä elämän feminiinisille alueille, kotiin ja hoivatehtäviin ja hallitsemaan naisten toiminta-alueelle kuuluvia tehtäviä, kun taas maskuliiniset teknisen työn taidot suuntaavat poikia enemmänkin työelämän vaatimuksiin. (Kokko 2007b, 124, 130.) Vaikka työmarkkinoiden segregoituneisuudesta ei voidakaan syyttää yksinomaan käsityön opetusta, on se kuitenkin osa sitä kasvatusympäristöä, jossa lapset ja nuoret rakentavat käsityksiä sukupuolille mahdollisista ja kuuluvista tehtävistä.

Vaikka yksikään aineiston mies ei ollut koulussa valinnut tekstiilityötä pakollisena aineena eikä valinnaisaineeksi, aineiston naiset kertoivat joissakin tekstiilityön ryhmissä olleen myös poikia. Yleensä poikia oli vain yksi ja pojat olivat siirtyneet tekstiiliin jostakin terveydellisestä tai käyttäytymiseen liittyvästä syystä. Tekstiilityön opetukseen oli jouduttu ikään kuin rangaistukseksi (vrt. Kokko 2007b, 66). Vapaaehtoisia valintoja tekstiiliin ei ollut kukaan tehnyt. Muistikuvien mukaan, pojat sopeutuivat ryhmiin hyvin, mutta heidän taitonsa muistetaan huonommiksi kuin tyttöillä. Pojat olivat tekstiilityössä yhden tai muutaman lukuvuoden ja olivat siirtyneet sinne teknisestä käsityöstä. Tekstiilityön taitoja ei ollut siis vielä ehtinyt kertyä samassa määrin kuin tyttöillä.

Aina se oli tytöt plus poika. Ja olihan se, et ei aina osannu kaikkee vielä sillain niinku me tytöt, koska ei välttämättä ollu sillain ollu kaikkii. Meillä oli kolmannelta saakka tekstiilityön opettaja ihan erikseen, ni [poika] ei ollu ollu ku 5.-6. luokalta vasta siellä tekstiilissä. Ni sitten ei ehkä ihan kaikkee osannu sillain. (Piia)

Käsityötaidon oppiminen on hidasta, ja käsitöiden tekemiseen menee paljon aikaa; tiellä noviisista ekspertiksi vierähtää helposti kymmenenkin vuotta (Heikkinen 1997, 69; Kaukinen 1998, 14; Kojonkoski-Rännäli 1996, 69; Kokko 2007b, 94–95; Salo 2006, 119).

Siten muutaman viikon vaihtojakso toisessa käsityössä koko ala-asteen aikana ei aina tuonut riittäviä taitoja ja niistä saatavaa tyydytystä, jotta oppilaat olisivat kiinnostuneet toisestakin käsityöstä. Kiinnostuksen heräämiseksi ja sen ylläpitämiseksi olisi tarvittu mielihyvää tuottavia onnistumisen kokemuksia enemmän.

Käsityötaidon oppiminen sukupuolittuneesti jo varhain viittaa vahvasti sukupuolittuneeseen kiinnostukseen käsitöitä kohtaan myöhemmin. Ensimmäiset viittaukset siitä, että tytöt kokevat olevansa poikia huonompia teknisissä töissä ja pojat tyttöjä huonompia tekstiilitöissä, näkyvät ala-asteella, jossa useimmissa informanttien kouluissa on ensimmäisen kerran valittu teknisen ja tekstiilityön väliltä. Kokemus omasta huonommuudesta koetaan luonnolliseksi, ei niinkään opituksi, eikä sitä yleensä kyseenalaisteta. Käsityötaito on näin luonnollistettu (vrt. Heikkinen 2006, 31; Haapala-Samuel 2008, 53) ja valintaa siihen käsityöhön, jota paremmin osataan, pidetään itsestään selvänä ja oikeana.

Informanttien opiskeleman pakollisen käsityön ohessa tehtyjen vaihtojaksojen pituudet ovat vaihdelleet muutamasta viikosta koko lukukauteen. Annika Riipisen (2007) mukaan yläasteen vaihtojaksojen järjestämisessä opettajat näkevät vaikeutena kuitenkin oppilaiden tieto- ja taitotasojen erilaisuuden. Parhaisiin tuloksiin onkin päädytty opettajien tiiviillä yhteistyöllä ylä- ja ala-asteen välillä tai kun sama opettaja on opettanut oppilaita ala-asteelta yläasteelle. (Riipinen 2007, 93–94.) Oppilailta saattaa olla myös motivaatio-ongelmia uuden käsityön kanssa, sillä kiinnostus on useasti suuntautunut enemmän siihen käsityöhön, jota on enemmän koulussa opiskellut ja jota paremmin osaa. Myös asenteet toista käsityötä, "tyttöjen käsityötä" ja "poikien käsityötä", kohtaan ovat jo syvään juurtuneet, ja 7. luokan opettajan voi olla mahdoton muuttaa niitä lukukaudessa, saati muutamassa viikossa.

Valinnaisaineeksi käsityön on voinut valita 8. luokalta, mutta yleensä vain toisen tekstiilistä ja teknisestä. Ainoastaan Saaran koulussa on saanut valita molemmat käsityöt valinnaisaineeksi. Kun oppilaat ovat saaneet ala-asteella positiivisia kokemuksia toisessa käsityössä ja opittuaan sen perustaidot, tekniikat ja työvälineet ja jäätyään samalla lähes kokonaan paitsi toisen käsityön opetuksesta, harvat ovat valinneet yläasteella sen käsityön, jota on vähemmän opiskellut. Suurimmaksi syyksi haluttomuuteen valita toinen käsityö 7. luokalla informantit kertovat olleensa enemmän kiinnostuneita siitä käsityöstä, jota ovat opiskelleet enemmän. Toisen käsityön valitseminen on saattanut käydä mielessä, mutta

koska taidot siinä ovat olleet heikot tai olemattomat, ei sitä ole haluttu valita. Positiiviset kokemukset lisäävät kiinnostusta, jonka ansiosta uutta asiaa kokeillaan uudestaan (vrt. Metsämuuronen 1996, 35). Ilman positiivisia kokemuksia ei oppilailta ollut kiinnostusta jatkaa toisen käsityön tekemistä.

8.3 Taidon sukupuolet yliopisto-opinnoissa

Peruskoulun jälkeen osalle käsityöstä jää harrastus, osa hankkii siitä ammatin ja loput eivät enää tee käsitöitä paljoa tai ollenkaan. Peruskoulussa on hankittu käsityön harrastamista varten perustaidot ja -tiedot, joista on hyvä jatkaa taidon harjoittamista. Käsityötaito on tässä vaiheessa jo hyvin sukupuolittunut, mikä näkyy aineistossa hyvin, mutta siitä huolimatta, että pohjataitoja ja -tietoja ei juuri ole, on harrastuksen aloittaminen vielä ollut mahdollista. Yliopistoissa teknisen työn opiskelun aloittaneita naisia ja tekstiilityön opiskelun aloittaneita miehiä on aineistossa neljä (Olavi, Ossi, Soile ja Elisa) ja aikaisemmin harrastuksen aloittaneita, mutta myös yliopistossa käsityötiedettä tai käsityökasvatusta opiskelleita viisi (Heikki, Heidi, Piia, Iina ja Saara).

Naiset kertoivat moninkertaisesta työstä, jonka he joutuvat tekemään, kun he aloittavat teknisen työn opinnot monen vuoden tauon jälkeen. Osalla teknisiä töitä on ollut viimeksi peruskoulussa ja sielläkin vain lyhyet vaihtojaksot. Elisa kertoo olleensa tyytyväinen siihen, että hänellä oli opettajankoulutuksessa ollut hyvä opettaja, joka osasi ottaa opiskelijoiden lähtötason huomioon. Ryhmässä oli paljon naisia ja miehiä, jotka eivät olleet tehneet teknisiä töitä peruskoulun jälkeen. Jos aikaa aiemmista teknisen työn opinnoista on ollut paljon, varsinkin naiset ovat joutuneet opettelemaan perusasioita, kuten sahaamista ja voiman käyttöä ensi alkuun. Myös monet muut kovien materiaalien työstötekniikat sekä koneet ja erilaiset viimeistelyaineet ovat olleet aluksi vieraita käsityökasvatusta opiskelleille naisille. Joidenkin opiskelijoiden puutteellisia taitoja ei kuitenkaan ole otettu opetuksessa huomioon, vaan asiat, joita ei ole osattu, on joutunut opiskelemaan itsenäisesti. Piia ja Soile kertovatkin opiskelleensa moninkertaisen määrän muihin opiskelutovereihin nähden, joko kirjoista tai kotona isän kanssa. Iina arvelee, että naiset toisin kuin miehet eivät välttämättä halua tuoda kaikille esiin, etteivät osaa jotakin asiaa, eivätkä he siksi vaadi enemmän opetusta, vaan paneutuvat asioihin mieluummin itsenäisesti.

Mut emmä eläessäni oo niin paljoo opiskellu, ku siellä sillon. Et kyllä me periaatteessa jouduttiin varmaan kolminkertanen vaiva näkemään kaikkeen, kun sit taas esimerkiks pojat jotka opiskeli, niille oli kuitenkin työkalut tuttuja ja koneet tuttuja. Periaatteessa kun lähti aika nolllista, ainaki metallipuolella, ni oli sillai opiskeltavaa. (Piia)

Semmonen voimankäytön opetteleminen. -- Sahaaminen oli mulle kauheen vaikeeta, suoraan sahaaminen. Ku sitä ei oo pienenä harjotellu, niin ihan sama et olisinks mä 10-vuotaias vai 25. Sitä joutuu kuitenkin opettelemaan sen saman jutun. (Soile)

Naiset kuitenkin haluaa, jos ne on tälle alalle tullu, ni ottaa ite selville. Esimerkiks just [naisopiskelutoverin] kanssa keskusteltiin siitä, että kuinka paljon hän ite uhraa siihen aikaa, että hän ite tutustuu näihin asioihin ja lukee kirjoista. Et musta tuntuu, että naiset sitten ei välttämättä oo niin äänekkäitä siitä, että ne ei tiedä, vaan sitten ne vaan opiskelee asioita. (Iina)

Myös miehet kertovat heikommista tekstiilityön taidoista verrattuna naisiin käsityötieteen opinnoissa. Verrattuna käsityökasvatusta opiskelleisiin naisiin, miehet ovat kuitenkin enemmän kokeneet saaneensa opetusta, jossa heidän lähtötasonsa on otettu huomioon. Uusien taitojen oppiminen on silti vaatinut paljon paneutumista ja vaivaa, ja oletuksen siitä, että tietyt perustaidot jo osataan, huomataan opetuksessa olevan. Olavin aloittaessa käsityötieteen opinnot hänen ryhmässään oli poikkeuksellisen monta muutakin miestä: viisi opettajankoulutuksessa opiskelevaa kaverusta pääsi aloittamaan sivuaineopinnot yhtä aikaa. Yleensä hyvin naisvaltainen ryhmä tekstiilissä muuttui sekaryhmäksi, mikä vaikutti Olavin mukaan hyvin paljon ryhmän dynamiikkaan. Ryhmässä oli mahdollista kysellä ”tyhmiä kysymyksiä” ja harjoitella rauhassa perustaitoja. Muulloin käsityötieteen opetus kuitenkin oli hänen mukaansa perustunut siihen, että tietyt perustaidot jo osataan. Käsityötieteen opinnoissa on oletus, että suurin osa opiskelemaan valituista on tyttöjä ja tytöt ovat peruskoulussa opiskelleet tekstiilikäsityötä, josta he ovat oppineet tietyt perustaidot.

Opetus kaikesta päätellen oli pitkään perustunu siihen, että kaikki oli oppinut tietyt perustekniikat yläasteella. Kun kaikki tytöt oli keskimäärin ottanut tekstiilin valinnaisena, kaikki osas hyvin neuloa aikalailla, mutta sitten meidän kohalla, kun kukaan ei osannut neuloa entuudestaan. Että sillon syksyllä, kun se alko, ni mä en ollu ehtiny vielä opetella neulomista.

-- No toisaalta se sitten taas tietyllä tavalla oli helpottava tekijä ja kannustavaa, että siinä oli monia muitakin, et neljä muutakin kaveria siinä, jotka harrasti kans kuka mitäkin. Se mun mielestä ainakin vapautti tyttöjenkin työskentelyä, että tietenkään niitten ei tarttenu esittää tyhmiä kysymyksiä ja pelätä niitä, kun me esitettiin ne aina ekaks. (Olavi)

Kun perustaitoja ei ole ollut tekstiili- tai teknisissä käsitöissä, on apua täytynyt pyytää muilta. Miehet ovat opettaneet ja auttaneet toinen toisiaan harjoitusten tekemisessä, ja naisopiskelutovereitakin on pyydetty apuun, kun omat taidot eivät ole riittäneet. Luokanopettajan opintojen pakollisella tekstiilityön jaksolla miesten taidot ja motivaatio opetella eivät vielä olleet kovin hyvät, mutta tietyt harjoitukset piti saada tehtyä. Koska

naisopiskelijat taisivat tekstiilityön ja miesopiskelijat teknisen työn tekniikat, tehtiin harjoituksissa työnjakoa niin, että miehet valmistivat teknisen työn harjoituksia naisille ja naiset neuuloivat harjoitustilkut miehille. Vaikka miehet eivät ole hallinneet tekstiilitöiden perustekniikoita yleensä yhtä hyvin kuin naiset, oli Olavilla kuitenkin käsityötieteen sivuaineen alkaessa poikkeuksellinen taito: hän osasi nyplätä – jopa paremmin kuin oma opettaja. Olavi saikin erikoislankatekniikoiden kurssilla opettaa nypläystä koko ryhmälle. Hyvät taidot nypläyksessä toivat Olaville hyviä kokemuksia ja positiivista palautetta, mikä kannusti häntä myös muiden tekniikoiden pariin.

Ne tekniikat ku ei ne sujunu kovin hyvin, mut sieltäki mä kävin meidän oman ryhmän poikia just tuutoroimassa, ni sai sitte tehtyy ne perusharjotukset. Kyl mä ittekin menin naapuriin kysymään, mitens tää menee. -- [Käsityönopettajan] koulutuksessa on oletus, että osaa jo. (Ossi)

Ryhmän tytöt teki meidän neulontatilkkuja ja me tehtiin niille vähän teknisiä. Se oli ihan yleinen salaisuus, että tämmöstä kaupankäyntiä tehdään. -- Kun ei ollut mitenkään ainakaan tunnettu siitä, että sitten kankaat tai langat pysyis käsissä kovin hyvin. (Olavi)

Loppujen lopuks siinä tulikin sitten niin, että tehtiin pieni työnjako, että mä opetin siitä sitten sen jakson [nypläystä] sekä opiskelijoille että opettajalle. Se oli semmonen työnjako ja se oli vähän jännitys, että mitä tässä käy. Mutta se oli sitten hirveen palkitsevaa, koska oppi meni perille ja sitten muilta tuli hirveen hyvää palautetta. (Olavi)

Silloin kun naisilla on koulutukseen hakeutuessaan taustalla harrastuneisuutta, teknisen työn opintoja peruskoulussa tai peruskoulun jälkeen, eivät erot miesopiskelijoihin ole niin suuret, kuten oli Iinan ja Saaran kohdalla. Silti vaikka nainen olisikin ollut teknisen työn opetuksessa peruskoulussa, voi taidossa eri osa-alueilla olla puutteita. Iina on opiskellut lähes koko peruskouluajan teknisiä töitä, mutta hänen koulussaan ei koskaan tehty elektroniikkatöitä, jotka nyt luonnollisesti tuntuivat vaikeilta. Iina kuitenkin huomauttaa, että heidän laitoksessaan on opiskellut myös poikia, joilla ei ole kovin hyvät pohjataidot. Osaaminen ei riipu sukupuolesta vaan harjoituksen määrästä: useammalla aineiston naisella on huonommat pohjataidot koulutukseen tullessaan kuin siellä olleilla miehillä, koska he ovat tehneet teknisiä töitä miehiä vähemmän. Miehillä on naisia useammin ollut peruskoulussa teknistä työtä valinnaisena aineena, kun taas aineiston tyttöjen harrastuneisuus, Iinaa ja Saaraa lukuun ottamatta, on perustunut vain vapaa-ajalla harrastamiseen.

Iina ja Saara kokevat, että heillä on ollut koulutukseen tullessaan kohtuullisen hyvät perustaidot ja -tiedot teknisissä töissä. Heillä onkin ollut teknisen työn opetusta muita naisia enemmän jo peruskoulussa ja Iinalla lisäksi puualanartesaanin opinnot. Ainoastaan

Iina ja Saara opiskelevat teknisiä töitä pääaineenaan, muilla aineiston käsityökasvatusta opiskelleilla naisilla tekninen työ on sivuaine. Pää- ja sivuaineenaan käsityökasvatusta opiskelevien lähtötaitoissa näyttäisi olevan isoja eroja. Naisten välillä on eroja myös siinä, miten he ovat kokeneet opetuksen. Saara on ollut tyytyväinen, ja hänen pohjatietonsa ja -taitonsa on otettu hänen mukaansa hyvin huomioon, vaikka ne eivät aina ole olleet niin hyvät kuin muilla (mies)opiskelijoilla. Hän on saanut opetuksessa erityishuomiota sukupuolensa vuoksi. Vaikka toisaalta oma asenne oppimiseen ja avun pyytämiseen on hänenkin mielestään ratkaisevaa: paljon työtä täytyy tehdä, että pysyy mukana.

Ne [opettajat] on tullut kädestä pitäen neuvoon. Ja niiltä on voinut kysyä apua, vaikka oon tehnyt muutakin kun koulutöitä. -- Pojat voi olla eri mieltä, että onko ne oppinu täällä mitään. Saattaa myöskin olla omasta asenteesta kiinni, onko oppinut. Mä olen oppinut tosi paljon. (Saara)

Ne naiset jotka tänne hakeutuu -- varsinkin siis jos pääaineopiskelijaksi hakeutuu, niin heillä on tietoo, taitoo aiheesta, ei ehkä yhtä paljon kun miehillä keskimäärin, mutta sitten se mielenkiinto aihetta kohtaan korvaan sen puutteen. He kyllä sitten imee sen kaiken tiedon ja taidon mitä tarjolla on. He kyllä hyödyntää sen tarjolla olevan koulutuksen. (Elisa)

Jos taidot peruskoulun jälkeen ovat toisessa käsityössä huomattavasti toista huonommat, on jatko-opintoihin hakeutuminen vaikeaa, vaikka ala peruskoulun jälkeen olisikin alkanut kiinnostaa. Kun perustaitoja ei ole lainkaan tai ne ovat hyvin puutteelliset, ei alan opiskelu ainakaan varsinaiseksi ammatiksi tunnu mielekkäältä eikä helpolta ja kouluun pääseminenkin voi olla mahdotonta. Yliopistossa opettajankoulutuksessa on kuitenkin ollut mahdollisuus opiskella teknistä ja tekstiilityötä sivuaineena, mikä on selvästi madaltanut kynnystä aloittaa uuden käsityön opettelu ja harrastaminen alkeista alkaen.

Kun taito on puuttunut mutta sitä olisi tarvinnut, apua ovat yleensä tarjoneet isät. Myös kaverit ovat saattaneet auttaa: Heidi kertoo teknisissä käsitöissä olleen ystävän opettaneen muita tyttöjä veistämään partiokisoja varten. Jos jotain asiaa ei osaa, voi olla vaikeaa pyytää apua ja myöntää osaamattomuutensa – varsinkin, jos on nainen tekstiilissä tai mies teknisessä. Naisilta on odotettu tekstiilityön hyvää hallintaa ja ainakin perustaitojen osaamista ja miehiltä puolestaan perustaitoja teknisissä töissä. Naisista on kuitenkin helposti oletettu, että he eivät osaa vaativia asioita teknisellä alueella, ja miehillä on ollut vastaavia kokemuksia tekstiilin puolella. Saara kertoo, että hänen on helppo pyytää apua ja myöntää osaamattomuutensa teknisen työn asioissa, sillä hänen ei oleteta naisena hallitsevan teknisen työn taitoja. (Vrt. Kokko 2007b, 124.)

Mä luulen, että myöskin pojat ei kehtaa mennä pyytään apua, jos ne ei osaa jotain koska niitten oletetaan osaavan nää kaikki perusjutut. Et kukaan ei oleteta mun osaavan yhtään mitään täällä, ni mä voin ihan rohkeesti mennä pyytään apua. (Saara)

Naisilta ja miehiltä odotetaan erilaisia asioita. Tiettyjen taitojen ajatellaan olevan naisille luonnollisia ja tiettyjen miehille. Käsitöissä on syntynyt taitojen sukupuolijako, jossa sukupuolittunut erityisosaaminen näyttää luonnolliselta (Kokko 2007a, 50). Taitojen eriytymisen ohessa rakennetaan samalla eroja sukupuolten välille.

9 Johtopäätökset

9.1 Sukupuolittuneisuuden rakentuminen

Tämän tutkimuksen aineisto, käsityön sukupuolirajojen rikkojien haastattelut, kertoo käsityön sukupuolittuneisuuden rakentumisesta 1980–90-lukujen peruskoulussa ja sen purkautumisesta informanttien nuoruudessa tai vasta heidän ollessaan aikuisia. Informantit opiskelivat haastatteluiden tekohetkellä vielä yliopistossa, ja kokemukset yliopisto-opetuksen sukupuolistavista käytännöistä ovat pääasiassa viimeisen kuuden vuoden ajalta. Luvussa 4.1 esitin ennen aineiston keräämistä esiyymmärryksen, että koulukokemuksilla ja kodin asenteilla on merkittävä vaikutus käsityöharrastuksen viriämiseen. Suoraviivaisia syy-seuraussuhteita ei aineistossa ilmennyt; ennemminkin harrastuneisuuden viriämistä voisi kuvailla monisyiseksi ilmiöksi, jossa eri elementit vaikuttavat toisiinsa erilaisin, yllättävinkin tavoin. Esimerkiksi kodin negatiivinen asenne sukupuolirajoja rikkovaa käsityöharrastusta kohtaan on saattanut vaikuttaa päinvastoin kannustimena.

Työille ja pojille opetetaan eri asioita kotona ja koulussa (esim. Lahelma 1992; Teittinen 1996, 313–314). Ennen kuin käsityön opetus varsinaisesti alkaa koulussa, ovat kotona opitut taidot jo eriytyneet sukupuolen mukaan niin, että pojat kokevat olevansa teknisissä töissä parempia kuin tekstiilitöissä ja tytöt päinvastoin. Näin käsityön sukupuolittuneisuuden pohjaa on rakennettu jo varhain kotona. Koulussa taitotasoa ei aina ole pyritty tasoittamaan, vaan tytöille ja pojille on annettu mahdollisuus opiskella yksinomaan vain toista tai pääasiassa vain toista käsityötä ja saavuttaa siinä näin paremmat tiedot ja taidot. Koulussa on jatkettu sukupuolittuneisuuden rakentamista paitsi eriyttämällä

käsityön opetuksen sisällöt myös toteuttamalla opetus sukupuolen mukaan jaetuissa ryhmissä.

Taidon sukupuolittuneisuus jää lasten asenteisiin jo hyvin varhain. Koulukäsitöissä käsityksiä sukupuolille mahdollisista ja tyypillisistä tehtävistä vahvistetaan (Kokko 2007b; Kärnä-Behm 2005, 144). Käsitukset käsitöiden feminiinisestä ja maskuliinisesta luonteesta saavat vahvistuksen koulun tekstiili- ja teknisen työn sisällöistä. Myös opettajien suhtautuminen eri tavoin tyttö- ja poikaoppilaisiin muokkaa tyttöjen ja poikien asenteita käsitöitä kohtaan.

Sukupuolittuneisuus rakentuu kulttuurissa ja käsityön sukupuolittuneisuuteen vaikuttavat monet kulttuuriset käytänteet. Tietyissä ajassa ja paikassa rakentuva sukupuolittuneisuus kuvaa myös laajemmin yhteiskunnan arvoja ja sitä, mitä naisilta ja miehiltä kansalaisina odotetaan: koulussa tytöille on opetettu enemmän kodin piiriin kuuluvia tehtäviä ja pojille työelämään suuntaavia taitoja. Käsityön sukupuolittuneisuudella on siten myös yhteiskunnallisia merkityksiä (vrt. Kokko 2007c, 11; Kärnä-Behm 2005, 147).

9.2 Sukupuolittuneisuutta ylläpitävät käytänteet

Käsitystä käsityön sukupuolittuneisuuden luonnollisuudesta pitää yllä kouluopetus, kotoa saadut mallit ja kasvatus sekä kulttuuriset ja historialliset perinteet. Käsityön on ajateltu olevan kulttuurissamme tärkeä traditioiden ylläpitäjä, mutta myös perinteitä kehittävä voima (Inglis 1994, 22; Kärnä-Behm 2005, 1). Kotona naiset ovat opettaneet käsitöitä tytöille ja miehet pojille. Sirpa Kokon (2007b, 105) mukaan suvussa kulkevaa käsityötaitoa rohkaistaankin pitämään yllä sukupuolittuneesti. Perinteiden ylläpitämisen ohessa käsityössä on ylläpidetty myös sukupuolittuneisuuden traditiota. Kiinnostavaa on, voisiko käsityö toimia perinteiden kehittämisen ohessa välineenä sukupuolittuneisuuden purkamisessa.

Peruskoulun käsityön järjestelyissä valinnan vapautta on perusteltu sukupuolten tasa-arvolla. Toisaalta sukupuolen mukaan eriytyneet opetus on nähty epätasa-arvoisena ja yhteisen käsityön määrän lisääminen siten suuntana kohti tasa-arvoa. (Esim. Kaukinen 1998; Kokko 2007b; Pöllänen 2002; 2003.) Lähes kaikissa tämän tutkimuksen informanttien kouluissa oppilaat ovat saaneet valita peruskoulun alaluokilla

jommankumman käsityön; toista käsityötä on opiskeltu eripituisilla vaihtojaksoilla, yleensä 3. ja 7. luokalla. Tämän tutkimuksen perusteella valinta toiseen käsityöhön on tehty sellaisilla perusteilla, jotka liittyvät ympäristön sukupuolille liittämiin odotuksiin: tytöille ja pojille oli asetettu erilaisia odotuksia, oppilaat halusivat opiskella kaverin kanssa samassa ryhmässä ja toisessa ryhmässä oleminen olisi voinut johtaa kiusaamiseen, opettaja on ollut toisessa ryhmässä miellyttävämpi tai valinnan tekovaiheessa käsitykset käsitöistä, omista taidoista ja itsestä käsitöiden tekijänä ovat olleet jo hyvin sukupuolittuneet. Siten valinnanmahdollisuuden antaminen lapsille, joiden tieto ja kokemukset käsitöistä ovat vielä lähes olemattomat ja jotka tekevät päätöksensä muista kuin järkipäisistä syistä, aiheuttaa käsityöryhmien sukupuolen mukaisen jaon ja ylläpitää käsityön sukupuolittuneisuutta.

Tutkimusaineistoni yhdeksi mielenkiintoisimmista teemoista nousi taidon oppimisen sukupuolittuneisuus ja siitä aiheutuva eriarvoisuus opetuksessa ja yliopisto-opinnoissa sekä käsitys omista taidoista biologisen sukupuolen määrääminä. Tytöille ja pojille on opetettu kotona eri taitoja, mutta kouluopetus ei ole ottanut huomioon tyttö- ja poikaoppilaiden erilaisia lähtökohtia vaan on olettanut, että tietyt perustaidot osataan. Oletus taitojen tasaisesta osaamisesta sukupuolten välillä tai se, ettei eroja ole otettu huomioon, on jatkunut läpi peruskoulun. Tekstiilityössä pojat ovat kokeneet, etteivät ole osanneet, mikä johtuu siitä, että heille ei ole koskaan opetettu kunnolla perusasioita, eikä heidän hienomotoriikkansa ole kovin harjaantunut. Opetus ei ole välttämättä vastannut heidän taitojaan. Pojille on syntynyt käsitys, että he eivät osaa, koska ovat poikia, ja tämä on yksi syy, miksi he eivät ole valinneet myöskään tekstiilityötä valinnaisaineeksi. Tyttöillä on ollut teknisissä töissä samantyyppisiä kokemuksia. Valitessaan kuitenkin teknisen työn, tytöt ovat joutuneet tekemään moninkertaisen työn opiskellessaan opetettavien asioiden lisäksi perusasiat, joita heille ei aikaisemmin ole opetettu ja joita opetuksessa ei enää siinä vaiheessa ole katsottu tarpeelliseksi opettaa. Opetus on siis perustunut siihen, että pohjatiedot ja -taidot on jo hankittu, eikä opetuksessa ole otettu huomioon, että edeltävä opetus on ollut sukupuolittunutta.

Yliopisto-opintoihin kuuluvissa tekstiili- ja teknisen käsityön sivuaineopinnoissa sama oletus on yhä jatkunut. Taitotasojen sukupuolten väliset erot ovat aikuisena jo hyvin suuret, mikä on voinut estää miehiä hakeutumasta tekstiilityön opintoihin ja naisia teknisen työn opintoihin. Naiset eivät ole hakeutuneet muillekaan teknisille aloille eivätkä miehet tekstiilialoille, koska he kokevat, etteivät ole saaneet peruskoulusta riittäviä taitoja, jotta

pärjäisivät koulutuksessa. Ne aineiston naiset, jotka ovat päätyneet poikkeuksellisesti opiskelemaan yliopistossa teknisen työn sivuainetta ilman aiempaa harrastuneisuutta, ovat joutuneet opiskelemaan itsenäisesti niitä perustaitoja, joita miehet ovat jo osanneet peruskoulun pohjalta. Miesten laita on ollut kuitenkin toisin. Tekstiilityön sivuaineen valinneet miehet ovat huomanneet opetuksen olevan suunniteltu hyvin perustaidot osaaville, mutta opettajat ovat kuitenkin heidän mukaansa ottaneet heidän lähtötasonsa opetuksessa huomioon.

9.3 Sukupuolittuneisuuden purkaminen

Jari Metsämuurosen (1995, 36–37) mukaan harrastuksen viriämiseen vaikuttavat ainakin persoonalliset tekijät kuten lahjakkuus, motivaatiotekijät, resurssitekijät kuten aika ja raha, sekä sosiaaliset tekijät. Tässä tutkimuksessa tuli esiin kaikkia edellä mainittuja tekijöitä, mutta käsityön sukupuolirajat ylittävän harrastuneisuuden viriämiseen näyttävät vaikuttavan niistä eniten sosiaaliset tekijät. Sukupuolirajoja rikkovan käsityöharrastuksen viriämisen kulmakivi on kiinnostuksen herääminen käsitöitä kohtaan. Kun kokemukset toisesta käsityöstä ovat hyvin vähäiset, sitä kohtaan ei ole syntynyt kiinnostusta. Tutkimuksen informanttien kohdalla kiinnostuksen toista käsityötä kohtaan on herättänyt esimerkiksi se, että informantit ovat nähneet muita tekemässä tekstiili- tai teknisiä käsitöitä tai he ovat nähneet muiden tekemiä valmiita tuotteita. Kiinnostus on herännyt myös partiossa, oman kodin rakennus- ja remonttiprojekteissa, opettajankoulutuksen pakollisissa käsityön opinnoissa tai koska on tarvittu jokin tuote. Kiinnostus toista käsityötä kohtaan on herännyt informanteilla useimmiten vasta aikuisen, mutta muutaman informantin kohdalla jo nuorempana. Harrastukseksi asti kiinnostus on kuitenkin johtanut vasta peruskoulun jälkeen nuorena tai vasta yliopisto-opinnoissa.

Koulussa käsityön sukupuolirajat olivat useimpien informanttien mukaan vielä ylitsepäasemättömät. Silloin kun koulussa on ollut mahdollisuus opiskella molempia käsitöitä eikä toista ole tarvinnut valita toisen kustannuksella, on toinenkin käsityö ollut helpompi valita. Useimmiten kouluissa on ollut kuitenkin sellainen tilanne, että kahdesta on pitänyt valita toinen, jolloin suurin osa valitsi sen käsityön, jota oli opiskellut enemmän ja jota oli paremmin osannut. Normista poikkeaminen ei peruskoulussa ole ollut vielä helppoa, vaan suurin osa on toiminut sosiaalisten ja kulttuuristen odotusten mukaisesti. (Vrt. Kokko 2008, 373–374.) Käsityön sukupuolirajojen rikkominen aikuisena näyttää

tuntuneen helpolta erityisesti silloin, kun käsityö on ollut mahdollista valita sivuaineeksi yliopistossa. Kynnys kokeilla toista käsityötä on aikuisena madaltunut.

Tässä tutkimuksessa on noussut esiin miesten ja naisten välisiä eroja siinä, mitä taitoja miehet ja naiset ovat oppineet ja millaisia kulttuurisia ja sosiaalisia odotuksia miehille sekä pojille ja naisille sekä tytöille on asetettu. Eroja on myös sukupuolen sisällä: naiset ja miehet eivät ole tässä tutkimuksessa olleet homogeeninen joukko sen enempää keskenään kuin ylipäätään naisina ja miehinä. Lisäksi eroja voi huomata myös yhden naisen tai miehen sisällä; käsityön tekijät muuttuvat ajassa ja paikassa, toisinaan käsityö näyttäytyy ja tuntuu erilaiselta, toisinaan sen merkitykset ovat täysin toiset. (Vrt. Rojola 2004, 174.) Aineiston kertomuksissa on tullut esiin myös se, kuinka sukupuolta tuotetaan ja miten sukupuolistavat käytännöt pitävät yllä käsityksiä sukupuolittuneesta käsityöstä ja toisaalta kuinka käsityön sukupuolittuneisuus rakentaa ja ylläpitää käsityksiä feminiinisyydestä ja maskuliinisuudesta (vrt. Butler 1990; Kokko 2007c, 11).

Käsitöiden tekijöinä sukupuolia yhdistää tärkeä seikka: tärkeintä on käsin tekeminen materiaalista riippumatta. Harrastuneisuus toisessa käsityössä madaltaa kynnystä kokeilla myös toista käsityötä. Ensimmäiset kokeilut ovat voineet olla integroitua teknisen ja tekstiilityön tuotteita, ja niistä on pikkuhiljaa siirrytty kokeilemaan eri tekniikoita. Käsitöiden tekijöille tekstiili- ja tekninen käsityö ei näyttäydy sukupuolittuneena ilmiönä, vaan he näkevät harrastuksensa ”vain käsityönä”, jossa materiaalit ovat välineitä ideoiden toteuttamiseen. Lähtökohdat käsin tekemiselle ovat samat: omat ideat, tekemisen halu ja onnistumisen ilo.

10 Pohdinta

10.1 Tasa-arvo ja käsityö

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää käsityön sukupuolittuneisuutta ylläpitäviä ja sitä purkavia seikkoja. Käsityön sukupuolittuneisuus liittyy vahvasti perinteisiin ja traditioihin sekä ihmisten asenteisiin ja arvoihin, ja siksi sen muuttuminen on hidasta (vrt. Räsänen 1996, 189). Merkkejä sukupuolisen työnjaon murtumisesta on kuitenkin nähtävissä (Heikkinen 1997, 86). Tämän tutkimuksen informantit, jotka edustavat 1970–80-luvuilla syntyneitä sukupolvea, osoittavat, että uutta rajanvetoa sukupuolille mahdollisista toiminta-alueista tehdään koko ajan. Tutkimukseni informantit ovat vaihtoehtojen rakentajia ja uranuurtajia: he rikkovat paitsi stereotyyppistä tapaa olla mies tai nainen myös käsityön perinteisiä sukupuolimalleja (vrt. Sipilä 1994, 23). Osasta informanteista tulee käsityönopettajia, jolloin heidän vaikutuksensa asenteisiin on hyvinkin laaja.

Tutkimuksen tulokset vahvistavat aikaisempaa tutkimustietoa käsityön sukupuolittuneisuutta ylläpitävistä syistä ja tuovat tutkimuskentälle myös uusia näkökulmia. Käsityötaidon kehittymisen vaikutus asenteisiin ja kiinnostukseen käsitöitä kohtaan tukee Jari Metsämuurosen (1995) teoreettista mallia harrastuneisuuden viriämisestä. Tässä tutkimuksessa taito kytkeytyy myös institutionaaliin rakenteisiin, ja tämä tuo esiin sen, mitä oletuksia lasten, nuorten ja aikuisten taidoista on rakenteissa eri kouluasteilla. Vappu Sunnari kehotti Tasa-arvo ja sukupuolietoisuus opettajankoulutuksessa -seminaarissa (25.9.2008) tutkimaan käsityön sukupuolikysymystä rakennekysymyksenä. Tasa-arvo-ongelmat eivät ole oppilaiden tai opettajien vastuulla, vaan ongelmaa on tarkasteltava rakenteen tasolla ja nähtävä suuremmat tavoitteet käytännönongelmien takaa. (Sunnari 2008.)

Työelämän ja koulutuksen sukupuolittuneiden rakenteiden purkamiseen on virallisella tasolla erilaisia keinoja: syrjinnän kieltävän lainsäädännön nojalla voidaan puuttua yksilöiden kokemaan syrjintään työpaikalla tai koulussa, ja tasa-arvoa edistävillä

menetelmillä, kuten kiintiöillä, voidaan pyrkiä tasoittamaan sukupuolijakoa. Oppilaitoksiin ja työyhteisöihin on sovellettu erilaisia toimenpideohjelmia. (Räsänen 1996, 172–173.) Sen lisäksi, että korjataan rakenteellisia ongelmia esimerkiksi opetussuunnitelmatasolla, tarvitaan myös opettajille koulutuksellista tukea uudenlaisten opetusjärjestelyiden toteuttamiseen. Koulussa opitut asenteet ja mallit vaikuttavat elämässä pitkään ja koululla on mahdollisuus vaikuttaa käsityöiden sukupuolittuneisuuteen ja sitä kautta myös työelämän sukupuolittuneisiin rakenteisiin. (Kokko 2007b, 52, 137.) Nähdäkseni koulun käsityön sukupuolittuneiden käytäntöjen purkamisen tulisi lähteä rakenteelliselta tasolta, mutta ehdottoman tärkeää olisi tuoda kouluihin opettajille konkreettisia käytännön menetelmiä ja keinoja muuttaa käytäntöjä ja asenteita.

Vaikea ja mielipiteitä jakava kysymys on vielä koulukäsityön tulevaisuus: miten järjestää tasa-arvoinen käsityökasvatus? Pian 40 vuoden ajan tasa-arvoon on pyritty opetussuunnitelmien tasolla yhteisen käsityön nimissä, mutta sukupuolten tasa-arvo, kun se ymmärretään yhtäläisinä valmiuksina peruskoulun jälkeen, on vielä kaukana. Tähän saakka on lähinnä pohdittu sitä, kuinka paljon ja millä luokka-asteilla yhteisen käsityön tulisi olla pakollista ja missä vaiheessa oppilaille voitaisiin antaa mahdollisuus valita kumpaan käsityöhön he haluavat painottua. Joka tapauksessa lyhyet yhteisen käsityön jaksot tai yhteisopetus eivät automaattisesti lisää tasa-arvoa, vaan samalla on puututtava myös muihin sukupuolittaviin käytäntöihin käsityön opetuksessa ja yleensä koulussa (Lehtonen 2003, 100). Yhteisen käsityön ja tasa-arvon edistämiseen kouluissa käytännön tasolla ovat esteinä asenteet ja resurssit.

Vaikka tekstiili- ja tekninen käsityö on opetussuunnitelmissa yhdistetty yhdeksi aineeksi käsityö-käsitteen alle, ovat aineet käytännössä kuitenkin erilliset. Oppilaiden näkökulmasta aineiden yhdistäminen ei ole merkinnyt mitään: oppilaat valitsevat yhä nykyäänkin joka tapauksessa näiden kahden aineen väliltä toisen – vain harvoissa kouluissa oppilas voi valita molemmat. Aineistossa moni informantti puhui kuitenkin materiaalin merkityksettömyydestä käsityötä tehdessä: heille tärkeämpää on tehdä käsityötä, se mistä materiaalista tuotetta valmistetaan, ei ole itsetarkoitus. Kuitenkin koulun käsityön opetuksella on suuri merkitys siihen, jatketaanko harrastusta aikuisena ja erityisesti, jos jatketaan, niin kumpaa käsityötä.

Käsityön tulevaisuutta pohdittaessa on mietitty myös koko käsityöoppiaineen sisältöä. Yhteisen käsityön lisääminen tai sen muuttaminen todelliseksi yhteiseksi käsityöksi voi

aiheuttaa sen, että käsitöiden sisällöistä jotain joudutaan karsimaan eikä kaikkeen ehditä. Tämä ei välttämättä tarkoita esimerkiksi kokonaisesta käsityöstä luopumista ja osittaiseen käsityöhön siirtymistä (vrt. Pöllänen & Kröger 2006), vaan ehkä kokonaan uudenlaista käsitystä käsityöstä oppiaineena ja sen sisällöistä. (Collanus, Guttorm, Jokela & Kärnä-Behm 2006.)

Marjo Vuorikoski (2005, 33) esittää, että tieteellä ja koulutuksella on miehin sukupuoli, joka sortaa naista. Koulutuksessa on kaikilla asteilla unohdettu tunteet, ruumiillisuus ja seksuaalisuus, feminiinisyteen yhdistetyt ominaisuudet, jolloin koulusta on tullut vain henkiseen ja rationaaliseen toimintaan tähtäävä laitos. Koulu ohjaa oppilaita julkisen elämän tarpeisiin, mutta unohtaa yksityiselämässä tarvittavat taidot ja tiedot. Tätä feminiinistä puolta suomalaisessa peruskoulussa edustavat vielä tekstiilikäsityöt ja kotitalous. Ne ovat kuitenkin koulussa marginaalisen aineen asemassa (Kokko 2007b, 3) ja tekstiilityöt tavoittavat lähes yksinomaan vain tytöt. Vuorikosken (2005, 55) mukaan vastakkainasettelu ja hierarkkinen jako sekä feminiinisen ja maskuliinisen että julkisen ja yksityisen välillä olisi purettava koulutusjärjestelmästä. Suomessa käsityöllä on muihin läntisiin maihin verrattuna poikkeuksellisen vahva asema opetuksessa ja sen säilymisestä peruskoulussa on myös pidettävä huoli (Kokko 2007b, 49; 2008).

10.2 Luotettavuuden tarkastelua

Tutkimukseni teoreettinen viitekehys perustuu pääasiassa käsityötieteen, käsityökasvatuksen, kasvatustieteen ja naistutkimuksen teorioihin. Koska aihe on varsin monitieteinen, olen käyttänyt lähdekirjallisuutta tutkimuksessa paljon. Osittain suuri lähdekirjallisuuden määrä on ollut tietoinen päätös, sillä aihe on ollut kiinnostava ja mukaansatempaava. Osin kuitenkin lähteiden määrä on ollut pakon sanelemaa, sillä käsityön sukupuolittuneisuudesta ei ole juuri aikaisempaa tutkimusta ja teoriaa, ja siksi on ollut tarpeen soveltaa teoriaa monista eri lähteistä.

Kaikki tutkijan valinnat ovat vallankäyttöä: tutkija valitsee, tulkitsee ja määrittelee informantit, aineiston ja tulokset (Ramazanoğlu & Holland 2002, 112–113). Siksi olen pyrkinyt olemaan mahdollisimman tarkka raportoidessani tutkimuksen kulkua. Informanttien etsimistä ja valintaa sekä aineiston keräämistä teemahaastattelun keinoin olen kuvannut luvussa 4.3, jossa olen myös perustellut ratkaisujani. Analyysin tuloksien

päätelyn logiikkaa kuvaavat sisällönanalyysin koodit ja luokitusrunko (liite 4) sekä tekstin sisään kirjoitetut otteet aineistosta.

Tutkimuksen informantit olen löytänyt opiskelijoiden sähköpostilistojen kautta (liite 2 ja 3) kahdesta eri yliopistosta. Tavoitteenani oli saada informanteiksi mahdollisimman homogeeninen joukko opettajaksi opiskelevia. Ylsin tavoitteeseeni osittain: jos halukkaita tutkimushenkilöitä olisi ollut enemmän tarjolla, olisin voinut rajata heidät käsityöopettajaksi opiskeleviin. Informantit olen esitellyt luvussa 4.3 käsityöharrastuneisuuden osalta. Koska tekstiilitöitä harrastavia miehiä ja teknisiä töitä harrastavia naisia on Suomessa niin vähän, en esitellyt informantteja kovin tarkkaan, tunnistamisen estämiseksi, esimerkiksi kotipaikkakunnat ja tarkat iät olen jättänyt mainitsematta. Tässä tutkimuksessa en tarkastellut tarkemmin informanttien kotiseudun maantieteellisen sijainnin merkitystä harrastuneisuudelle, vaikka silläkin todennäköisesti on vaikutusta.

Opiskelen tekstiilityöopettajaksi eikä minulla ole harrastuneisuutta eikä koulutusta teknisten töiden osalta. Siksi tietämykseni käsityökasvatuksen osalta on vajavaista verrattuna käsityötieteeseen. Tämä on saattanut vaikuttaa analyysiin ja tuloksista raportointiin.

Tutkijan position julkituominen on tutkimuksen luotettavuuden tarkastelun kannalta tärkeää (Eskola & Suoranta 1998, 17; Koivunen & Liljeström 2004b, 271–272). Erityisesti feministinen metodologia korostaa tiedon subjektiivisuutta, ja jo tutkimuskysymysten esittäminen sisältää arvoja ja perustuu tutkijan esiyymmärrykseen (Ramazanoğlu & Holland 2002, 57–58; Tuomi & Sarajärvi 2002, 69–70). Tutkimuksen aihe on itselleni tärkeä ja läheinen. Tutkimuksen aiheen valintaan on johdattanut minut se, että olen feministi ja olen nähnyt koulun käytännöissä tasa-arvon vastaisia käytänteitä. Olen peruskoulussa sekä kansalais- ja työväenopistoissa opettaessani nähnyt tekstiilitöistä innostuneita poikia ja miehiä. Uskon, että tällaisia poikia ja miehiä tai teknisistä töistä innostuneita tyttöjä ja naisia olisi paljon enemmän, jos ympäröivässä kulttuurissa olisi enemmän mahdollisuuksia erilaisille naiseuksille ja mieheyksille.

10.3 Jatkotutkimusaiheita

Käsityön ja sukupuolen suhteesta olisi käsityötieteen alueella tehtävissä lukemattomia tutkimuksia, jotka valaisisivat lisää tätä monimutkaista ilmiötä. Kaikki sukupuolta problematisoiva tutkimus käsityötieteessä olisi hyvin tärkeää, sillä käsityöalat ovat yksiä Suomen sukupuolittuneimmista ja tutkimusta on tehty vähän. Sukupuolittuneisuus vaikuttaa alan arvostuksiin ja hierarkioihin ja siten olisi tärkeää tutkia eri näkökulmista käsityön ja sukupuolen suhdetta.

Keräämäni aineisto olisi voinut tarjota muunkinlaisia lähestymistapoja käsityön tutkimiseen ja erilaisia teemoja käsityön sukupuolittuneisuuden analyysiin. Aineistossa oli käsityön sukupuolittuneisuuteen paljon kiinnostavia näkökulmia, jotka jouduin rajaamaan pois. Esimerkiksi käsin tehtyjen tuotteiden merkitys naisille ja miehille olisi kiinnostava näkökulma tutkimukseen. Myös paikkoihin, tiloihin ja ympäristöön kietoutuvia, sukupuolittuneisuutta rakentavia ja ylläpitäviä käsitöihin liittyviä seikkoja tuli aineistossa esiin, mutta jouduin rajaamaan nekin osittain pois tästä tutkimuksesta.

Koulukäsitöissä sukupuolittuneisuus on nähty myös yhteiskunnallisena tasa-arvo-ongelmana, ja se olisi siksi erityisen tärkeä tutkimuskohde. Erittäin kiinnostava tutkimus olisi etnografinen seuranta kouluissa, joissa toteutetaan yhteistä käsityötä esimerkiksi koko peruskoulun ajan. Kuinka yhteinen käsityö koulussa toteutuu, miten se vaikuttaa asenteisiin ja taitotasoon, kuinka opettajat sen kokevat, miten oppilaat toivoisivat yhteisen käsityön järjestettävän? Toisaalta käsityöalan ammattilaisia huolettaa koulukäsityön tulevaisuus, johon tiukasti linkittyy myös sukupuoli. Käsityötieteen alalla onkin tekeillä tutkimuksia käsityön tulevaisuudesta (mm. Tammisuo 2009). Tärkeä tutkimusaihe olisi tulevaisuuden erilaisten opetusjärjestelymahdollisuuksien tutkiminen tasa-arvon näkökulmasta.

LÄHTEET

Julkaisemattomat lähteet

- Avelin, Liisa. 2005. Käsityötaito suotava. Käsillä tekemisen traditio suvussa. Käsityötieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Haapala-Samuel, Aino. 2008. Raavas mies vai tunnollinen työntekijä? Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Halonen, Katja. 1998. Käsityöharrastuksella avaimet parempaan arkeen? Käsityöharrastuksen ja arjen hallinnan yhteyksien tarkastelu pääkaupunkiseudun työttömien yhdistyksissä. Käsityötieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Riipinen, Annika. 2007. Yhteinen käsityö peruskoulun 7. luokalla. Opettajien kokemuksia yhteisen käsityön opetuksesta ja organisoinnista. Käsityötieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Sunnari, Vappu. Opettajankoulutuksen rakenteet ja käytänteet tasa-arvon ja sukupuolittietoisuuden näkökulmista. Esitelmä. Tasa-arvo- ja sukupuolittietoisuus opettajankoulutuksessa -seminaari. 25.9.2008. Helsinki.
- Tammisuo, Sirpa. 2009. Käsityön tulevaisuus. Kasvatustieteen sivulaudaturtutkielma. Helsingin yliopisto.
- Voutilainen, Seija. 2001. Yhteinen käsityö - uhka vai mahdollisuus? Tekstiilityönopettajien kokemuksia yhteisestä käsityöstä. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Julkaistut lähteet

- Aikasalo, Päivi. 2006. Käsityöt osana naisten elämää. Teoksessa Kaukinen, Leena K. & Collanus, Miia (toim.) Tekstejä ja kangastuksia. Puheenvuoroja käsityöstä ja sen tulevaisuudesta. Helsinki: Akatiimi, 40–54.
- Anttila, Pirkko. 1983. Prosessi vai produkti. Tutkimus käsityön asenteista ja arvopäämääristä. Helsinki: Kouluhallitus.
- Anttila, Pirkko. 1996. Tutkimisen taito ja tiedonhankinta. Taito-, taide- ja muotoilualojen tutkimuksen työvälineet. Helsinki: Akatiimi.
- Autio, Ossi. 1997. Oppilaiden teknisten valmiuksien kehittyminen peruskoulussa: Tytöt ja pojat samansisältöisen käsityön opetuksen kokeilussa. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.

- Beauvoir, Simone de. 1980. Toinen sukupuoli. Lyhentäen suom. Suni, Annikki. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Bredesen, Ole. 2004. Uudet tytöt ja pojat – uusi pedagogiikka? Suom. Kristiina Antinjuntti. Oslo: Cappelen Forlag.
- Butler, Judith. 1990. Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous. Suom. Pulkkinen, Tuija & Rossi, Leena-Maija. Helsinki: Gaudeamus.
- Cameron, Deborah. 1996. Sukupuoli ja kieli. Feminismi ja kielentutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Collanus, Miia, Guttorm, Hanna, Jokela, Piia & Kärnä-Behm, Jaana. 2006. Ylös kapiokirstun pohjalta. Keskusteluja käsityön merkityksistä ja paikasta. Teoksessa Kaukinen, Leena K. & Collanus, Miia (toim.) Tekstejä ja kangastuksia. Puheenvuoroja käsityöstä ja sen tulevaisuudesta. Helsinki: Akatiimi, xsm149–157.
- Eskola, Jari. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 133–157.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana. 2007. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: vinkkejä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 24–42.
- Gordon, Tuula, Holland, Janet & Lahelma, Elina. 2000. Making Spaces. Citizenship and Difference in Schools. New York : Macmillan.
- Guttorm, Hanna & Kärnä-Behm, Jaana. 2002. Sukupuoli – käsityö – diskurssit. Sukupuolen tuottaminen käsityötä koskevissa teksteissä. Teoksessa Meisalo, Veijo (toim.) Aineenopettajankoulutuksen vaihtoehdot ja tutkimus 2002. Ainedidaktiikan symposiumi 1.2.2002. Helsinki: Helsingin yliopisto, 499–509.
<https://www.edu.helsinki.fi/okl/tutkimus/ad2002/artikkelit/main.htm>. Viitattu 19.2.2009.
- Hakala, Juha. T. 2001. Menetelmällisiä koetuksia. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: vinkkejä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 10–23.
- Hall, Catherine. 1992. White, Male and Middle Class. Explorations in Feminism and History. Cambridge: Polity Press.
- Hall, Stuart. 1999. Identiteetti. Suom. ja toim. Lehtonen, Mikko & Herkman, Juha. Tampere: Vastapaino.

- Hamm, Heikki. 1997. Tietojenkäsittely ja peruskoulun teknisen työn opetus. Teoksessa Kananoja, Tapani, Kari, Jouko & Parikka, Matti (toim.) Teknologiakasvatuksen käytäntöjä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 74/1997. Oulu: Oulun yliopisto, 21–29.
- Hapuli, Ritva. 2005. Naiset ylittävät rajoja. Matkakirjallisuuden sukupuolistavista tulkinnoista. Teoksessa Olli Löytty (toim.) Rajanylityksiä. Tutkimusreitit ja toiseuden tuolle puolen. Helsinki: Gaudeamus, 125–141.
- Hardy, Michele. 1994. Crafts and Knowledge. Teoksessa Hickey, A. Gloria (toim.) Making and Metaphor: A Discussion of Meaning in Contemporary Craft. Canadian Centre for Folk Culture Studies. Mercury Series Paper 66: Canadian Museum of Civilization with The Institute for Contemporary Canadian Craft, 48–57.
- Heikkinen, Kaija. 1997. Käsityöt naisten arjessa. Kulttuuriantropologinen tutkimus pohjoiskarjalaisten naisten käsityön tekemisestä. Helsinki: Akatiimi.
- Heikkinen, Kaija. 2006. Onko käsityöllä sukupuolta? Teoksessa Kaukinen, Leena K. & Collanus, Miia (toim.) Tekstejä ja kangastuksia. Helsinki: Akatiimi, 31–39.
- Heinämaa, Sara. 1996. Ele, tyyli ja sukupuoli. Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuolikysymykselle. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytännöt. Helsinki: Helsinki University Press.
- HS. 2006. Pipoyrittäjä virkkaa sängyssä. Helsingin sanomat 14.5.2006. <http://www.hs.fi/arkisto/artikkeli/Pipoyritt%C3%A4j%C3%A4+virkkaa+s%C3%A4ngyss%C3%A4/HS20060514SI1VS04vjt>. Viitattu 5.3.2009.
- Inglis, Stephen. 1994. Overview. Forming Discourse. Teoksessa Hickey, A. Gloria (toim.) Making and Metaphor: A Discussion of Meaning in Contemporary Craft. Canadian Centre for Folk Culture Studies. Mercury Series Paper 66: Canadian Museum of Civilization with The Institute for Contemporary Canadian Craft, 20–25.
- Isaksson, Vuokko. 1990. Kehrää, kehrää tyttönen. Jyväskylä: Koivu ja tähti.
- Isaksson, Vuokko. 2003. Sukupuolten sosiaalisen tasa-arvon näkökulma käsityöopetukseen sekä mietteitä tulevasta. Teoksessa Kotilainen, Simo & Simpanen, Marjo-Riitta (toim.) Lyhyt oppimäärä koulukäsityöhön. Jyväskylä: Suomen käsityön museo, 47–66.
- Jakku-Sihvonen, Ritva. 1996. Rehtoreiden arvioita opetuksen saavutettavuudesta ja tasa-arvosta. Teoksessa Jakku-Sihvonen, Ritva, Lindström, Aslak & Lipsanen, Sinikka (toim.) Toteuttaako peruskoulu tasa-arvoa? Helsinki: Opetushallitus, 195–224.
- Jalagin, Seija. 2005. Japanilais-suomalainen rakkaustarina. Etnisyyden rajankäyntiä lähetystyössä. Teoksessa Olli Löytty (toim.) Rajanylityksiä. Tutkimusreitit ja toiseuden tuolle puolen. Helsinki: Gaudeamus, 64–86.

- Kaipainen, Minna. 2007. Ken tilauspukua käyttää hän herrasmieheltä näyttää. Eteläkarjalainen maalaisvaatturi ja vaatturitoiminta Suomessa 1920–1960-luvuilla. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kanter, Rosabeth Moss. 1977. Men and Women of the Corporation. New York: Basic books.
- Karppinen, Seija. 2005. Mitä taide tekee käsityöstä? Käsityötaiteen perusopetuksen käsitteellinen analyysi. Helsinki: Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 263.
- Kaukinen, Leena K. 1998. Dimensioita käsityötieteessä, erityisesti tekstiilityössä. Teoksessa Kaukinen, Leena K. & Rauma, Anna-Liisa (toim.) Kotitalouden ja tekstiilityön opettajien koulutusta Joensuun yliopistossa ja Savonlinnassa. 40-vuotis juhlaulkaisu. Joensuu: Joensuun yliopisto, 9–29.
- Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne. 2004a. Kritiikki, visiot, muutos. Feministinen purkamis- ja rakentamisprojekti. Teoksessa Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. 2. painos. Tampere: Vastapaino, 9–34.
- Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne. 2004b. Paikantuminen. Teoksessa Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. 2. painos. Tampere: Vastapaino, 271–292.
- Koivunen, Hannele. 1997. Hiljainen tieto. Helsinki: Otava.
- Kojonkoski-Rännäli, Seija. 1995. Ajatus käsissämme. Käsityön käsitteen merkityssisällön analyysi. Turku: Turun yliopisto.
- Kojonkoski-Rännäli, Seija. 1996. Tietokäsityksestä taitokäsitykseen. Teoksessa Tella, Seppo (toim.) Nautinnon lähteillä. Aineen opettaminen ja luovuus. Ainedidaktiikan symposiumi Helsingissä 2.2.1996. Helsinki: Helsingin yliopisto, 61–70.
- Kojonkoski-Rännäli, Seija. 2000. Tutkimusretki taidon olemukseen ja osajaksi kasvamiseen. Aikuiskasvatus 2000 (2), 119–126.
- Kojonkoski-Rännäli, Seija. 2001. Käsityöopetuksen kaksi maailmaa. Kasvatus 32 (5), 493–505.
- Kokko, Sirpa. 2007a. Käsityöt tyttöjen kasvatuksessa. Naistutkimus 1/2007, 49–53.
- Kokko, Sirpa. 2007b. Käsityöt tyttöjen kasvatuksessa naisiksi. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kokko, Sirpa. 2007c. Tekstiilityötaidot naiseuden rakentajina. Tekstiiliopettaja 3/2007, 10–11.
- Kokko, Sirpa. 2008. Sitkeästi sukupuolittunut käsityön opetus. Kasvatus 4/2008, 366–376.

- Korkeakoski, Esko. 1998. Lasten ja nuorten taidekasvatuksen tuloksellisuus peruskoulussa ja lukiossa: taidekasvatuksen painotukset, opettajien kelpoisuudet, opetusresurssit, oppimistulokset ja kehittämistarpeet. Helsinki: Opetushallitus.
- Kärnä-Behm, Jaana. 2005. Käsityöt kulttuurisena kategoriana. Käsityön ja käsityöläisyyden representaatio suomalaisissa päivälehdissä. Helsingin yliopiston Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 15.
- Lahelma, Elina. 1990. Johdannoksi. Tasa-arvokasvatusta tarvitaan. Teoksessa Haataja, Anita, Lahelma, Elina & Saarnivaara, Marjatta (toim.) *Se pieni ero*. Kirja tasa-arvokasvatuksesta. Helsinki: Kouluhallitus, 13–18.
- Lahelma, Elina. 1992. Sukupuolten eriytyminen peruskoulun opetussuunnitelmassa. Helsinki: Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 132.
- Lammi-Taskula, Johanna. 1994. Päiväkotien moninaiset miehet. Teoksessa Sipilä, J. & Tiihonen, A. (toim.) *Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan*. Tampere: Vastapaino, 119–130.
- Lehtonen, Jukka. 2003. Seksuaalisuus ja sukupuoli. Näkökulmana heteronormatiivisuus ja ei-heteroseksuaalisten nuorten kertomukset. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lepistö, Jaana. 2004. Käsityö kasvatuksen välineenä. Seurantatutkimus opiskelijoiden käsityötä koskevien käsitysten jäsenyisyydestä ennen opettajankoulutuksen käsityön peruskurssin opintoja ja niiden jälkeen. Turku: Turun yliopisto.
- Liljeström, Marianne. 2004. Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. 2. painos. Tampere: Vastapaino, 111–138.
- Löytty, Olli. 2005a. Johdanto. Toiseuttamista ja tilakurittomuutta. Teoksessa Löytty, Olli (toim.) *Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen*. Helsinki: Gaudeamus, 7–24.
- Löytty, Olli. 2005b. Kuka pelkää mustavalkoista miestä? Toiseuttavan katseen rajat. Teoksessa Löytty, Olli (toim.) *Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen*. Helsinki: Gaudeamus, 87–102.
- Manninen, Raija. 2003. Käsityötuntien kuudenkymmenen vuoden turhaumat. Teoksessa Kotilainen, Simo & Simpanen, Marjo-Riitta (toim.) *Lyhyt oppimäärä koulukäsityöhön*. Jyväskylä: Suomen käsityön museo, 67–84.
- Markkola, Pirjo. 1990. Pirtissä ja pellolla, kotona ja konttorissa. Teoksessa Immonen, Kari (toim.) *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*. Helsinki: Otava, 349–419.
- Markkola, Pirjo. 2003. Moninainen maalaisnuoriso. Teoksessa Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi (toim.) *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuoruuden historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 129–159.

- Mathieu, Paul. 1994. The Space of Pottery. An Investigation of the Nature of Craft. Teoksessa Hickey, A. Gloria (toim.) Making and Metaphor: A Discussion of Meaning in Contemporary Craft. Canadian Centre for Folk Culture Studies. Mercury Series Paper 66: Canadian Museum of Civilization with The Institute for Contemporary Canadian Craft, 26–34.
- Metsämuuronen, Jari. 1995. Harrastukset ja omaehtoinen oppiminen. Sitoutuminen, motivaatio ja coping. Teoreettinen tausta, rakenneanalyysi ja sitoutuminen. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Mäki, Kirsi. 2004. Feministit ja nationalismitutkimus. Teoksessa Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi (toim.) Nationalismit. Helsinki: WSOY, 124–145.
- Oinas, Elina. 2004. Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.) Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Vastapaino, 209–227.
- Oittinen, Riitta. 1996. Pistoja yli ajan ja säädyn. Ompelu kahden naisen elämässä. Teoksessa Rahikainen, Marjatta (toim.) Matkoja moderniin. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 31–72.
- Parente-Čapková, Viola. 2005. Nainen - kenen toinen? 1900-luvun alun uusi nainen sukupuolirajojen rikkojana. Teoksessa Löytty, Olli (toim.) Rajan ylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen. Helsinki: Gaudeamus, 142–161.
- Peltonen, Juhani. 1988. Käsityökasvatuksen perusteet. Koulukäsityön ja sen opetuksen teoria sekä teoreettinen ja empiirinen tutkimus peruskoulun yläasteen teknisen työn oppisisällöistä ja opetuksesta. Rauma: Turun yliopiston Rauman opettajakoulutuslaitos.
- Poikolainen, Janne. 2008. Nuorisotutkimuksen opinnäytteet 2007. www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/opinnaytteet.pdf. Viitattu 19.2.2009.
- POP. 1985. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Kouluhallitus.
- POP. 1988a. Peruskoulun opetuksen opas: Ala-asteen käsityö ja tekstiilityö. Helsinki: Kouluhallitus.
- POP. 1988b. Peruskoulun opetuksen opas: Tekninen työ. Helsinki: Kouluhallitus.
- POP. 1988c. Peruskoulun opetuksen opas: Yläasteen tekstiilityö. Helsinki: Kouluhallitus.
- POP. 1994. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.
- POP. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus. www.oph.fi. Tulostettu 19.2.2009.
- POPS I. 1970a. Opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Valtioneuvosto.
- POPS II. 1970b. Opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Valtioneuvosto.

- Pöllänen, Sinikka. 2002. Yhteinen käsityö sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta tarkasteltuna. Teoksessa Nuutinen, Pirjo & Savolainen, Pertti (toim.) 50 vuotta opettajankoulutusta Savonlinnassa. Joensuu: Joensuun yliopisto, 219–224. <http://sokl.joensuu.fi/juhlakirja/kansi.htm>. Viitattu 19.2.2009.
- Pöllänen, Sinikka. 2003. Yhteinen käsityö: tasa-arvoa vai pakkoa? Yhteisen käsityön tarkastelua tasa-arvon näkökulmasta. Teoksessa Meisalo, Veijo (toim.) Aineenopettajankoulutuksen vaihtoehdot ja tutkimus 2002. Ainedidaktiikan symposiumi 1.2.2002. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos, 523–532. www.edu.helsinki.fi/okl/tutkimus/ad2002/artikkelit/KK_Pollanen.pdf. Viitattu 19.2.2009.
- Pöllänen, Sinikka & Kröger, Tarja. 2006. Kokonainen ja ositettu käsityö paradigmamaailmoina: näkökulmia ja tulevaisuudensuuntia. Teoksessa Kaukinen, Leena K. & Collanus, Miia (toim.) Tekstejä ja kangastuksia. Puheenvuoroja käsityöstä ja sen tulevaisuudesta. Helsinki: Akatiimi, 86–96.
- Ramazanoğlu, Caroline & Holland, Janet. 2002. *Feminist Methodology. Challenges and Choices*. London: Sage.
- Rantala, Irma. 2001. Laadullisen aineiston analyysi tietokoneella. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 86–99.
- Robson, Colin. 2002. *Real World Research. A resource for Social Scientists and Practitioner-Researchers*. 2. painos. Oxford : Blackwell.
- Rojola, Lea. 2004. Ero. Teoksessa Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. 2. painos. Tampere: Vastapaino, 159–178.
- Rojola, Sanna. 2005. Robottiruumiit, höyrykoneet ja naisandroidit. Sukupuolen, luonnon ja teknologian kytköksiä. Teoksessa Löytty, Olli (toim.) Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen. Helsinki: Gaudeamus, 203–221.
- Rolin, Kristina. 2002. Sukupuoli sosiaalisena käytäntönä. Teoksessa Pihlström, Sami, Rolin, Kristina & Ruokonen, Floora (toim.) Käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino, 84–91.
- Räsänen, Leila. 1996. Sukupuolijakojen purkaminen. Teoksessa Kinnunen, Merja & Korvajärvi, Päivi (toim.) Työelämän sukupuolistavat käytännöt. Tampere: Vastapaino, 171–189.
- Saarnivaara, Marjatta. 1990. Nainen ja mies – eilen tänään huomenna. Teoksessa Haataja, Anita, Lahelma, Elina & Saarnivaara, Marjatta (toim.) Se pieni ero. Kirja tasa-arvokasvatuksesta. Helsinki: Kouluhallitus, 83–120.
- Salo, Ulla-Maija. 2005. Ankarat silkkää hyvyyttään. Suomalainen opettajuus. Helsinki: WSOY.

- Salo, Ulla-Maija. 2006. Tyhjästä sisään ja vierestä ulos. Merkitykselliset mutta vaikeasti selitettävät taidot. Teoksessa Kaukinen, Leena K. & Collanus, Miia (toim.) *Tekstejä ja kangastuksia. Puheenvuoroja käsityöstä ja sen tulevaisuudesta*. Helsinki: Akatiimi, 119–127.
- Silverman, David. 2001. *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. 2. painos. London: Sage.
- Simpanen, Marjo-Riitta. 2003. Käsityöopetus suomalaiskouluissa 1800-luvulta nykypäiviin. Teoksessa Kotilainen, Simo & Simpanen, Marjo-Riitta (toim.) *Lyhyt oppimäärä koulukäsityöhön*. Jyväskylä: Suomen käsityön museo, 7–30.
- Sipilä, Jorma & Tiihonen, Arto. 1994. Aluksi. Teoksessa Sipilä, Jorma & Tiihonen, Arto (toim.) *Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan*. Tampere: Vastapaino, 7–11.
- Sipilä, Jorma. 1994. Miestutkimus – säröjä hegemonisessa maskuliinisuudessa. Teoksessa Sipilä, Jorma & Tiihonen, Arto (toim.) *Miestä rakennetaan maskuliinisuuksia puretaan*. Tampere: Vastapaino, 27–29.
- Suojanen, Ulla. 1993. *Käsityökasvatuksen perusteet*. Helsinki: WSOY.
- Tainio, Liisa. 2002. Tieteellisen tekstin sukupuolet. Teoksessa Kinnunen, Merja & Löytty, Olli (toim.) *Tieteellinen kirjoittaminen*. Tampere: Vastapaino, 51–63.
- Teittinen, Liisa. 1996. Yhteinen käsityöopetus tyttöjen ja poikien tasa-arvon edistäjänä. Teoksessa Jakku-Sihvonen, Ritva, Lindström, Aslak & Lipsanen, Sinikka (toim.) *Toteuttaako peruskoulu tasa-arvoa?* Helsinki: Opetushallitus. 311–314.
- Tilastokeskus. 2005. Itse tekeminen: käsitöiden harrastaminen vuosina 1981, 1991, 2002. 26.1.2005. www.stat.fi/til/vpa/2002/vpa_2002_2005-01-26_tie_001.html. Viitattu 20.2.2009.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuomola, Salla. 2004. Koukut heiluvat uusissa käsissä. Kun poika PIPON virkkasi. *Turun Sanomat* 19.10.2004. <http://www.turunsanomat.fi/ajassa/?ts=1,3:1007:0:0,4:7:0:1:2004-10-19,104:7:259416,1:0:0:0:0:0>. Viitattu 2.3.2009.
- Vainio-Korhonen, Kirsi. 1998. *Käsin tehty. Miehelle ammatti, naiselle ansioiden lähde. Käsityötuotannon rakenteet ja strategiat esiteellisessä Turussa Ruotsin ajan lopulla*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Vainio-Korhonen, Kirsi. 2002. *Ruokaa, vaatteita ja hoivaa. Naiset ja yrittäjäyys paikallisena ja yleisenä ilmiönä 1700-luvulta nykypäivään*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Weft QDA. A Free Qualitative analysis software application. <http://www.pressure.to/qda/>. Viitattu 18.12.2008.

- Weltge, Sigrid Wortmann. 1993. Women's work. Textile Art from the Bauhaus. San Francisco: Chronicle Books.
- Visser, Margaret. 1994. Keynote. The Language of Things. Teoksessa Hickey, A. Gloria (toim.) Making and Metaphor: A Discussion of Meaning in Contemporary Craft. Canadian Centre for Folk Culture Studies. Mercury Series Paper 66: Canadian Museum of Civilization with The Institute for Contemporary Canadian Craft, 12–19.
- Vuori, Jaana. 2002. Sukupuolen kirjoittaminen. Teoksessa Kinnunen, Merja & Löytty, Olli (toim.) Tieteellinen kirjoittaminen. Tampere: Vastapaino, 95–107.
- Vuorikoski, Marjo. 2005. Onko naisen tiedolle sijaa koulutuksessa? Teoksessa Kiilakoski, Tomi, Tomperi, Tuukka & Vuorikoski, Marjo (toim.) Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino, 31–61.
- Ylönen, Irene. 2003. Taito elää. Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry:n yhdeksän vuosikymmentä. Hamina: Akatiimi.

LIITTEET

LIITE 1

Sähköpostiviesti: Käsitöitä tekeviä miehiä!

Seuraavan viestin lähetin seuraaville sähköpostilistoille: ebe-lista@helsinki.fi (lastentarhan opettajaopiskelijat), kopeda-lista@helsinki.fi (kotitalousopettajaopiskelijat), hao-lista@helsinki.fi (Helsingin aineenopettajiksi opiskelevat ry), eri-keeperi@helsinki.fi (erityisopettajaopiskelijat), peduca-lista@helsinki.fi (yleisen kasvatustieteen opiskelijat), opekas@utu.fi (Rauman OKL:n opiskelijat).

Otsikko: Käsitöitä tekeviä miehiä!

Hei!

Olen tekemässä Helsingin yliopistossa käsityötieteen pro gradua aiheesta käsityö ja sukupuoli. Tutkimuksessa on tarkoitus haastatella tekstiilikäsitöitä tekeviä miehiä. Jos harrastat tai teet vapaa-ajallasi paljon tai jonkin verran tekstiilikäsitöitä (ompelua, virkkausta, neulontaa, nypläystä, kudontaa tai jotain muuta tekstiilityötä) ja olet 20–40-vuotias mies, ota yhteyttä minuun, niin kerron lisää tutkimuksesta. Tulisni haastattelemaan sinua sinulle sopivaan paikkaan loka-joulukuun aikaan. Lopullisessa tutkimuksessa haastateltavien henkilöllisyys ei tule esiin. Tarvitsen haastateltavaksi useita miehiä, joten älä epäröi ottaa yhteyttä, sinun kokemuksesi on tutkimuksen kannalta arvokas!

Ystävällisin terveisin

Sanna Tuokko
sanna.tuokko@helsinki.fi
p.044-502 5507

LIITE 2

Sähköpostiviesti: Etsitään graduun haastateltavaksi naisia

Seuraavan viestin lähetin seuraaville sähköpostilistoille: tekstiilarit@helsinki.fi (tekstiilityönopettajaopiskelijat), ebe-lista@helsinki.fi (lastentarhanopettajaopiskelijat), kopeda-lista@helsinki.fi (kotitalousopettajaopiskelijat), hao-lista@helsinki.fi (Helsingin aineenopettajiksi opiskelevat ry), eri-keeperi@helsinki.fi (erityisopettajaopiskelijat), peduca-lista@helsinki.fi (yleisen kasvatustieteen opiskelijat), opekas@utu.fi (Rauman OKL:n opiskelijat).

Otsikko: Etsitään graduun haastateltavaksi naisia, jotka harrastavat teknisiä käsitöitä

Hei!

Olen tekemässä käsityötieteen pro gradua aiheesta käsityö ja sukupuoli. Löysin näiltä sähköpostilistoilta jo riittävästi miehiä haastateltavaksi, mutta nyt etsin vielä naisia, jotka ovat 20–30-vuotiaita, kasvatustieteellisen tiedekunnan opiskelijoita ja harrastavat puu- tai metallitöitä.

Ota yhteyttä minuun, jos kuulut kohderyhmääni, niin kerron lisää tutkimuksesta. Tulisni haastattelemaan sinua sinulle sopivaan paikkaan loka-marraskuun aikana. Tarvitsen tutkimukseeni useita haastateltavia, joten älä epäröi ottaa yhteyttä, sinun kokemuksesi on tutkimuksen kannalta arvokas!

Ystävällisin terveisin

Sanna Tuokko
sanna.tuokko@helsinki.fi
p.044-502 5507

LIITE 3

Teemarunko ja apukysymykset

Teemarunko:

1. Koulumuistot

- 1.1. Tekstiiliä vai teknistä?
- 1.2. Käsityömuistot?
- 1.3. Sukupuolittuneisuus koulussa?
2. Harrastus
 - 2.1. Kodin vaikutus?
 - 2.2. Harrastus nyt?
3. Sukupuoli
 - 3.1. Ennakkoluulot?
 - 3.2. Sukupuolen vaikutukset?
 - 3.3. Rajojen rikkominen?

Teemarungon apukysymykset:

KOODINIMI

Taustatiedot: Ikä? Missä käynyt koulua? Opiskelupaikka? Koulutukset? Ammatit? Mitä käsitöitä harrastaa? Mitä muuta harrastaa?

1. Koulumuistot

1. Tekstiiliä vai teknistä?

- Oletko opiskellut koulussa tekstiilityötä vai teknistä työtä? Vai kumpaakin?
- Valitsitko teknisen vai tekstiilityön? Missä vaiheessa valinta tehtiin?
- Jos valintaa ei tehty, niin miksi ei?
- Oliko valinnan jälkeen toista käsityötä? Kuinka paljon?/Olisitko halunnut, että olisi ollut?
- Valitsiko kukaan (muu) tyttö teknistä työtä/poika tekstiilityötä?
- Jos kukaan ei valinnut, niin miksi ei?
- Oliko myöhemmin mahdollisuus muuttaa valintaa?
- Miksi valitsit tekstiilin/teknisen?
- Miten valintaa ohjattiin? Opettajat/koulu?
- Vaikuttiko vanhempien mielipide valintaan? Kavereiden?
- Olisitko saattanut valita toisin?
- Millaisia ryhmät olivat? Tyttö- ja poikaryhmiä vai sekaryhmiä?
- Valitsiko kukaan toisin, jos tyttö- ja poikaryhmät?
- Miten /toisin valinneet tytöt ja pojat sopeutuivat/ sinä sopeuduit ryhmään (jos olit lähes ainoa tyttö/poika), millainen asema sinulla oli ryhmässä?
- Oliko ryhmässä ystäviäsi?
- Suhtautuiko opettaja tyttöihin ja poikiin/sinuun (jos olit lähes ainoa tyttö/poika) eri tavalla?

2. Käsityömuistot?

- Mitä hyviä muistoja käsityön tunneilta? Huonoja?
- Oliko käsitöiden opiskelu erilaista kuin muiden aineiden? Miten?
- Millaisia muistoja opettajasta?
- Mitä töitä koulussa tehtiin? Olivatko ne mieleisiä? Olivatko työt sopivia tytöille ja pojille?
- Millaisia ohjeita käsitöihin oli? Kirjoja?

3. Sukupuolittuneisuus koulussa?

- Miten sukupuoli vaikutti käsitöissä peruskoulussa? Opetukseen? Opetuksen aiheisiin?

2. Harrastus

1. Kodin vaikutus?

- Milloin aloit tehdä enemmän (esim. vapaa-ajalla) käsitöitä?
- Teitkö lapsena vapaa-ajalla käsitöitä? Millaisia?
- Missä aloitit käsitöiden harrastamisen (kotona, kursseilla...)
- Kuka/ketkä sinua on opettanut?
- Miten perheessäsi ja suvussasi on suhtauduttu käsitöihin? Onko suvussa tehty paljon käsitöitä?
- Mitä vanhempasi ovat harrastaneet? Käsitöitä?
- Harrastaako lähisuvussa muita teknisiä/tekstiilitöitä?

2. Harrastus nyt?

- Kertoisitko jotain tämän hetkisestä käsityön harrastuksestasi?
- Missä harrastat käsitöitä nyt? Kotona, kursseilla? Kenen kanssa harrastat?
- Oletko käynyt joitain kursseja? Missä? Milloin?
- Onko kukaan muu opettanut aikuisena? Mistä saat apua, jos tulee ongelmia?
- Mikä harrastuksessa vetoaa? Miksi teet käsitöitä? Mikä motivoi?
- Minkälaisia/minkä tyyppisiä töitä teet? Mitä olet tehnyt aikaisemmin?
- Miten valmistamasi tuotteet tai tyyli on muuttunut ajan myötä?
- Mihin tarkoitukseen olet valmistanut käsitöitäsi? Itselle? Muille? Myyntiin?
- Millaista palautetta olet töistäsi saanut? Keneltä?

3. Sukupuoli

1. Ennakkoluulot?

- Miten muut ovat suhtautuneet siihen, että olet valinnut juuri tekstiilityön/teknisen työn harrastukseksi?
- Oletko kohdannut ennakkoluuloja? Ovatko ennakkoluulot vaikuttaneet sinuun tai harrastuneisuuteesi jotenkin?
- Onko käsityöharrastustasi kommentoitu tai onko se herättänyt keskustelua ihmisissä sen vuoksi, että olet nainen/mies? Mitä? Miksi?

- Onko ihmisten mielipiteet tai ennakkoluulot vaikuttaneet siihen, että et ole kertonut harrastuksestasi sen vuoksi? Oletko joskus salannut sen?

2. Sukupuolen vaikutukset?

- Onko sukupuoli vaikuttanut joskus käsityöharrastukseesi liittyviin valintoihin (oletko esimerkiksi sen vuoksi mennyt tai ollut menemättä kurssille, tapahtumaan tms.)?

3. Rajojen rikkominen?

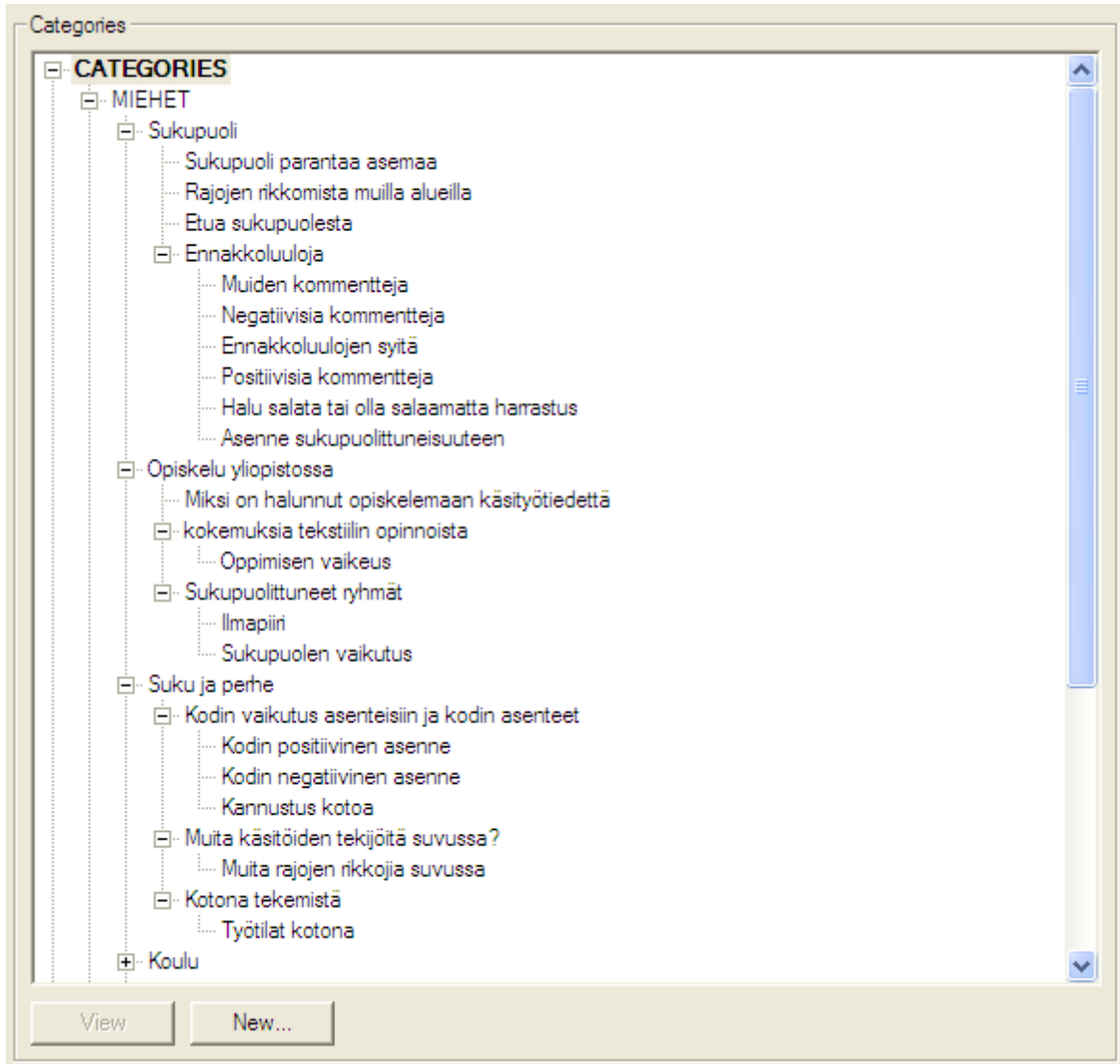
- Miksi itse olet kuitenkin "rikkonut rajoja" ja valinnut sukupuolellesi epätyypillisen harrastuksen? Miksi useimmat miehet ja naiset eivät näin kuitenkaan tee, vaikka ehkä haluaisivat?

LIITE 4

Koodaus ja kategoriat

Luokittelurunko sisällön analyysissä Weft QDA - ohjelmalla.

(1/4)

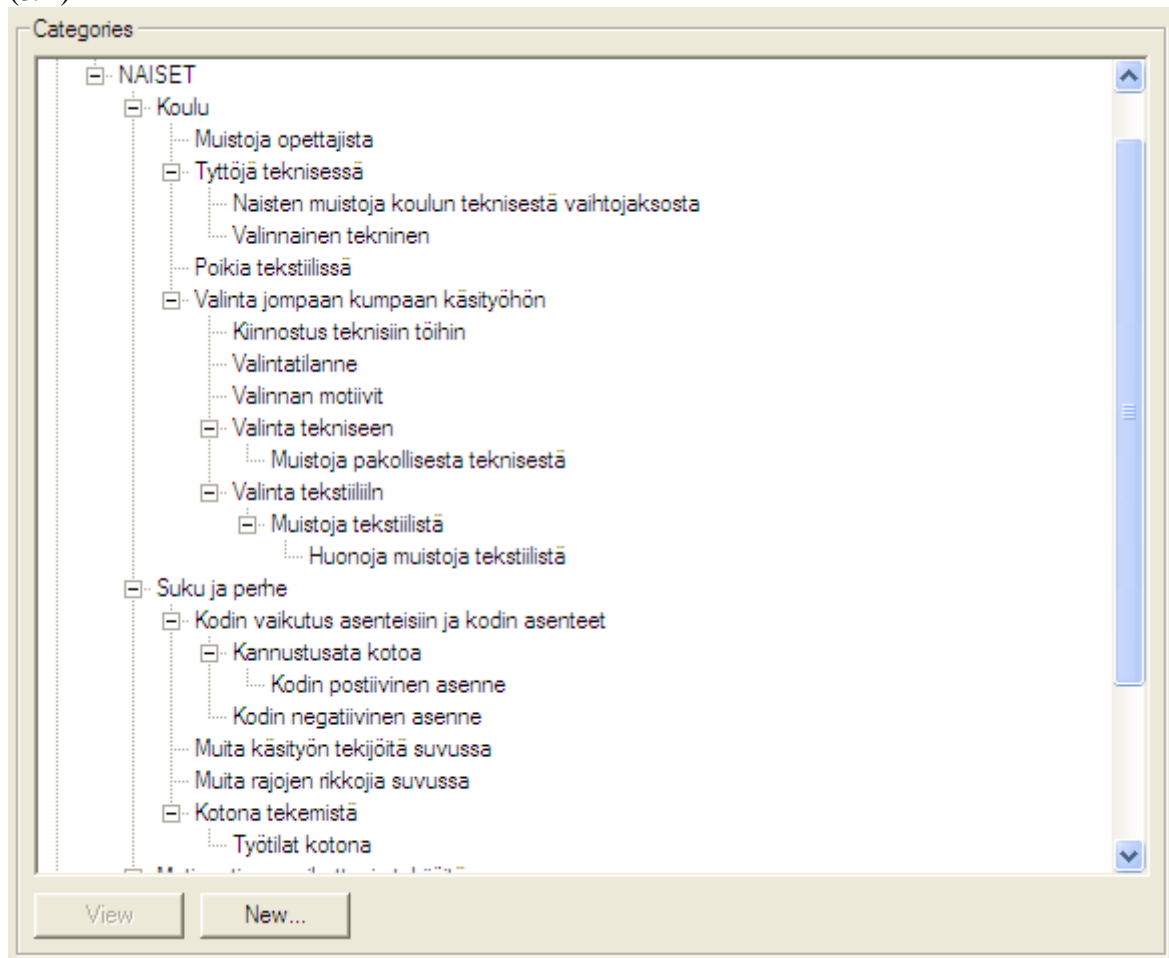
(2/4)

Categories

- [-] Koulu
 - [-] Valinta tekniseen
 - ... Poikien huonoja muistoja teknisestä
 - ... Muistoja teknisestä
 - [-] Valinta toiseen käsityöhön
 - ... Valinnan vaihtaminen
 - ... Valinta tilanne
 - ... Valinnan motiivit
 - ... Kiinnostus tekstiilitöihin
 - [-] Poikia tekstiilissä
 - [-] Miesten muistoja koulun tekstiilistä
 - ... Ompelukoneen ajokortti
 - ... Tyttöjä teknisissä
 - ... muistoja opettajista
 - ... Ei tietoa, millaista tekstiilitöissä oli
 - [-] Motivaatioon vaikuttavia tekijöitä
 - ... Miksi tekstiilityöt eivät ole motivoineet?
 - [-] Hyötynäkökulmia
 - ... Vaatteiden korjaaminen
 - ... Vaatteiden muokkaaminen/tuunaus sopivammiksi
 - ... Sopivia tuotteita ei löydy kaupasta
 - ... Motivaatio nuorena
 - [-] Miksi on aloittanut harrastaa tekstiilitöitä?
 - [-] Mitä töitä on tekstiilissä tehnyt
 - ... Missä voi tehdä tekstiilikäsitöitä?
 - ... Milloin mies on aloittanut tekstiilitöiden tekemisen?
 - [-] Mikä motivoi
 - [-] Itse tekeminen palkitsee
 - ... Tarve tehdä käsillä
 - ... Uuden oppiminen
 - [-] Omien ideoiden toteuttaminen
 - [-] Tarve jollekin esineelle/vaatteelle
 - ... Unikit tuotteet
 - ... Tekeminen palkitsee
 - ... Tuote vs. prosessi
 - ... Taitojen puuttuminen
 - ... Onko materiaalilla väliä?
 - ... Kuka opettanut tekstiilitöitä?
 - ... Mies harrastaa myös teknisiä töitä
 - [-] NAISSET

View New...

(3/4)

(4/4)

Categories

- [-] Motivaatioon vaikuttavia tekijöitä
 - ... Miksi tekniset työt ei ole motivoineet?
 - [-] Hyötynäkökulmia
 - ... Koneiden ja teknisten laitteiden ymmärtäminen
 - [-] Tarve esineistä
 - ... Huonekalujen tekeminen
 - ... Harrastusvälineiden tekeminen
 - ... Teknisiä taitoja arjessa
 - ... Motivaatio nuorena
 - [-] Mikä motivoi?
 - [-] Materiaali
 - [-] Materiaalin työstäminen
 - ... Tekniikat
 - [-] Uudet haasteet
 - ... Taitojen kehittyminen
 - ... Tekeminen palkitsee
 - ... Muiden palaute
 - ... Jonkin esineen tarve
 - ... Tuote vs. prosessi
 - ... Taitojen puuttuminen
 - ... Tekstiilityöt ei ole motivoineet
 - [-] Tekstiili vs. tekninen
 - ... Onko materiaalilla väliä?
- [-] Milloin aloittanut teknisten tekemisen?
 - ... Mitä teknisiä töitä tekee/ on tehnyt?
 - ... Missä voi harrastaa teknisiä?
 - ... Miksi on aloittanut teknisen työn harrastuksen?
- ... Nainen harrastaa myös tekstiiliä

View New...

Categories

- [-] Sukupuoli
 - ... Sukupuoli ja opiskelu yliopistossa
 - ... Rajojen rikkomista muilla alueilla
 - ... Etua sukupuolesta?!
 - ... Koneiden käyttö
 - [-] Ennakkoluuloja
 - ... muiden suhtautuminen
 - ... Negatiivisia kommentteja
 - ... Ennakkoluulojen syitä
 - ... Positiivisia kommentteja
 - ... Asenne sukupuolittuneisuuteen
 - [-] Opiskelu yliopistossa
 - ... Miksi halunnut opiskelemaan teknisiä?
 - [-] Kokemuksia teknisen opiskelusta
 - ... Teku - opettajat
 - ... Teku - opiskelijat
 - ... Perusasioiden opettaminen
 - ... Kuka opettanut teknisiä töitä?

View New...